

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Okul Öncesi Eğitimi Programı

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARIN CİNSEL EĞİTİMİNE
İLİŞKİN ANNELERİNİN GÖRÜŞ VE DENEYİMLERİ**

Birdal ÖZTÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye ... En İyeye ...

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Okul Öncesi Eğitimi Programı

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARIN CİNSEL EĞİTİMİNE
İLİŞKİN ANNELERİNİN GÖRÜŞ VE DENEYİMLERİ

EXAMINE MOTHER'S OPINIONS AND EXPERIENCES ON SEXUAL EDUCATION
OF CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

Birdal ÖZTÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Birdal ÖZTÜRK'ün hazırladığı “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Cinsel Eğitimine İlişkin Annelerinin Görüş ve Deneyimleri ” başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından **Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Okul Öncesi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Dila Nur YAZICI

İmza

Jüri Üyesi (Danışman)

Prof. Dr. Berrin AKMAN

İmza

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Esra AKGÜL

İmza

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından / / tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunca / / tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İsmail Hakkı MİRİCİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Öz

Araştırmada otizm spektrum bozukluğu olan çocukların cinsel eğitimine ilişkin annelerinin görüş ve deneyimlerine başvurularak derinlemesine inceleme yapılması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Bingöl ilinde bulunan otizm spektrum bozukluğu tanısı çocuğu bulunan 16 anne oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örneklem yöntemlerinden elverişli örneklem tercih edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen ve uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanan “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ve Demografik Bilgi Formu” kullanılmıştır. Katılımcı görüşme formunda yer alan sorular literatür taramasından hareketle hazırlanmıştır. Oluşturulan veri toplama aracıyla anneler ile yüz yüze olacak şekilde ses kaydı alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden toplanan veriler annelerin görüşlerini yansıtmaları için 5 tema altında betimsel analiz yöntemiyle çözümlenip yorumlanmıştır. Yapılan analizler neticesinde dikkat çekici sonuçlardan bazıları ise şunlardır: Annelerin cinsel eğitime ilişkin görüş ve deneyimleri; farklı inanç, kültür, eğitim, bilgi ve deneyimlerine bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Annelerin birçoğu cinsel eğitimi tanımlarken mahremiyet ile ilişkilendirdikleri, daha önce cinsel eğitim ile ilgili bir eğitim almadıklarını ve bu konuda kendilerini yeterli görmedikleri saptanmıştır. Buna rağmen annelerin tamamına yakını OSB olan çocuklarına cinsel eğitimin verilmesini gerekli ve önemli gördüklerini ifade etmişlerdir. Anneler çocuklarının cinsel eğitim ile tanışmamaları halinde başta cinsel açıdan olmak üzere her türlü tehlikelere açık olacaklarını, ileriki yaşamlarında zorluklarla karşılaşacaklarını, kendilerine ve topluma yabancılaşıpacaklarını, güvende olamayacaklarını, yanlış anlaşılacaklarını ve kendi haklarını koruyamayacaklarını düşündükleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar sözcükler: otizm spektrum bozukluğu, cinsel eğitim, cinsel gelişim, okul öncesi dönem

Abstract

In this study, it was aimed to make an in-depth examine mother's opinions and experiences on sexual education of children with autism spectrum disorder. Phenomenology design, one of the qualitative research methods, was used in the study. The study group of the research consisted of 16 mothers with children autism spectrum disorder in Bingöl province. In the formation of the study group of the research, easily accessible sampling from purposive sampling methods was preferred. Researcher as a data collection tool in research, "Semi-structured Interview Form" and "Demographic Information Form" developed by the researcher and created in line with expert opinions were used. The questions in the participant interview form were prepared based on the literature review. Interviews were conducted with the mothers face-to-face by taking voice recordings, with the data collection tool created. The data collected from the interviews were analysed and interpreted by descriptive analysis method under 5 themes to reflect the views of the mothers. Some of the remarkable results of the analyses are as follows: Mother's opinion and experiences; regarding sexual education have varied due to their different beliefs, culture, education, knowledge and experiences. Most of the mothers participating in the study associated sexual education with privacy. It was found that had not received any training on sexual education before and did not consider themselves sufficient in this regard. Despite this, almost all the mothers stated that they considered it is necessary and important to provide sexual education to their children with ASD. It was concluded that mothers thought that if their children were not given sexual education, they would be open to all kinds of dangers, especially sexually, they would face difficulties in their future lives, they would be alienated from themselves and society, they would not be safe, they would be misunderstood and they would not be able to protect their rights.

Keywords: autism spectrum disorder, sexual education, sexual development, preschool period

Teşekkür

Tez sürecinde beni destekleyen, bana olan inancı ile her zaman yanımda olan, bilgi ve tecrübelerini aktaran, akademik anlamda gelişmeye katkı sağlayan, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli hocam, danışmanım sayın Prof. Dr. Berrin AKMAN' a sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum. Yapıcı eleştirileri ve önerileri ile tezime katkılarından dolayı tez jürimde yer alan değerli hocalarım Doç. Dr. Dila Nur YAZICI ve Dr. Öğr. Üyesi Esra AKGÜL'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Araştırmamın temaları oluşturulduktan sonra kodlama bölümünde katkıları ile destek olan Dr. Öğr. Üyesi Çağla BAL'a ve tez öneri sürecimde önerileri ile katkı sunan Arş. Gör. Dr. Ayça ÜLKER'e ve ders aldığım bölüm hocalarıma en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Tezimin okuma ve teknik düzenleme sürecinde her zaman yanımda olan sevgili arkadaşım Yücel FİDAN'a ve elindeki kaynakları sonuna kadar paylaşan, tecrübelerini, bilgilerini ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Görevlisi Besime BİLMEZ'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Manevi anlamda desteklerini her zaman yanımda hissettiğim değerli arkadaşlarıma, aileme saygı, sevgi ve sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İçindekiler

Kabul ve Onay.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Teşekkür.....	v
Tablolar Dizini.....	viii
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	ix
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu.....	7
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	10
Araştırma Problemi.....	11
Sayıtlılar.....	11
Sınırlılıklar.....	12
Tanımlar.....	12
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	13
Cinsel Gelişim ile İlgili Temel Kavramlar.....	13
Erken Çocuklukta Cinsel Gelişim.....	14
Cinsel Gelişim Kuramları.....	16
Cinsel Eğitim.....	23
Otizm Spektrum Bozukluğu.....	28
Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Cinsel Eğitimi.....	30
İlgili Araştırmalar.....	32
Bölüm 3 Yöntem.....	40
Araştırma Yöntemi.....	40
Çalışma Grubu.....	40
Veri Toplama Süreci.....	41
Veri Toplama Araçları.....	43

Verilerin Analizi	44
Geçerlik Güvenirlik	46
Bölüm 4 Bulgular, Yorumlar ve Tartışma.....	48
Bulgular	48
Yorumlar ve Tartışma.....	84
Bölüm 5 Sonuç ve Öneriler.....	103
Sonuçlar	103
Öneriler	112
Kaynaklar	115
EK-A: Gönüllü Katılım Onam Formu	132
EK-B: Demografik Bilgi Formu.....	134
EK-C: Katılımcı Görüşme Formu.....	135
EK-Ç: Bingöl İl Sağlık Müdürlüğü Çalışma İzni.....	136
EK-D: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma Etik Kurulu Onay Bildirimi	137
EK-E: Etik Beyanı	138
EK-F: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu.	139
EK-G: Thesis/Dissertation Originality Report.....	140
EK-Ğ: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı	141

Tablolar Dizini

Tablo 1 <i>Annelerin Demografik Bilgileri</i>	41
Tablo 2 <i>Görüşme Takvimi</i>	42
Tablo 3 <i>Annelerin Cinsel Eğitimin Tanımı ve Tasvirine İlişkin Görüşleri Temasına Ait Alt Tema ve Kodlar</i>	48
Tablo 4 <i>Annelerin Cinsel Eğitimin İçeriğine İlişkin Görüşleri Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlar</i>	51
Tablo 5 <i>Annelerin Cinsel Eğitim Sürecine İlişkin Görüşleri Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlar</i>	62
Tablo 6 <i>Annelerin Cinsel İçerikli Davranışlara İlişkin Görüşleri Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlar</i>	73
Tablo 7 <i>Annelerin Cinsel Eğitimde Ebeveyn İş Birliğine İlişkin Görüşleri Temasına Ait Alt Tema ve Kodlar</i>	82

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

DSM V: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition

TDK: Türk Dil Kurumu

BM: Birleşmiş Milletler

OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu

SIECUS: Sexuality Information and Education Council of The United States

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Bölüm 1

Giriş

Gelişim; döllenmeden ölüme kadar büyüme ve olgunlaşmayı da bünyesinde barındıran fiziksel, motor, öz bakım, bilişsel, dil, sosyal, duygusal, ahlak ve cinsel gelişim gibi alanlarda yaşam boyu devam eden değişimi, birikimi ve sürekliliği ifade etmektedir (Ummanel & Dilek, 2016). Bir gelişim alanında meydana gelen bir gecikme veya gerilik diğer gelişim alanlarını da etkilemektedir (Santrock, 2021). Okul öncesi dönem, çocukların kişiliklerinin şekillendiği, gelişimlerinin önemli ölçüde tamamlandığı ve bedenlerinin hızla değiştiği bir dönemi kapsamaktadır (Bertan ve diğerleri, 2009). Yapılan çalışmalar, okul öncesi dönemde kazanılmış becerilerin, kişinin ileriki yaşamında sahip olacağı zihin yapısını önemli ölçüde değiştirdiğini ortaya koymaktadır (İnci, 2010).

Çocukların sağlıklı gelişip büyümelerinde, kendilerini tanıma ve içinde yaşadıkları dünyayı anlama becerilerinde ebeveynlerin çok büyük rolü vardır. Çocukların özdeşim kuracakları ilk kişiler anne babalarıdır. Çocuklar bir şeyleri öğrenme sürecindeyken kendilerine bakım veren kişileri taklit eder ve onlar gibi olmaya çalışırlar. Bu süreçte gelişimin bir bütün olduğunun farkında olmayan anne babalar bilişsel, dil, motor, sosyal gelişim gibi bazı alanları önemseyerek ön plana çıkarırken cinsel, ahlak ve estetik gelişimi gibi bazı alanları ise geri planda tutmaktadırlar. Sağlıklı bir gelişim için tüm alanların önemli ve bir bütün olduğu akıldan çıkartılmaması gereken bir konudur. Burada anne babaların her bir gelişim alanına yönelik yaklaşım ve tutumları önemlidir. Anne babalar cinsel gelişim alanı içerisinde yer alan cinsel rol, cinsellik, cinsiyet, cinsel kimlik gibi kavramlara karşı nasıl bir yaklaşım içerisinde oldukları son derece önemlidir (Sanderson, 2004).

Geleneksel Türk aile yapısına bakıldığında cinsel eğitim içerisinde yer alan konulara az değinilmekle beraber, inanışlar ve kültürel kodlar cinsel yaşamın, cinselliğin şekillenmesinde kritik rol oynamaktadır. Çocukların cinsel kimliklerinin ve kişiliklerinin inşa sürecinde cinsel eğitimin önemli bir yerinin olduğunun önemi ülkemizde yeterince anlaşılamamıştır (Yörükoğlu, 1996). Cinsel eğitim konusunda toplumların, ailelerin yıllara

göre algılarında değişiklik görölse de birçok toplumda hala önemli direnç noktaları mevcuttur. Çocukların gelecekte kaliteli ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri cinsel eğitim almalarından geçmektedir. Cinsel eğitim verilirken dikkat edilmesi gereken nokta çocukların gelişim düzeyleri ve ihtiyaçları ölçüsünde, zamanında ve yeteri kadar eğitim verilmesidir (Bulut, 2000).

Anne babalar cinsel eğitim ile ilgili konularda yeterli bilgiye sahip olmadıklarında çocuklarının meraklı kaynaklı sordukları sorulara karşı yasaklayıcı ve cezalandırıcı olabilmektedirler (Eliküçük & Sönmez, 2011). Cinsellik ve cinsel eğitim konusu konuşulması, dokunulması yasak ve tehlikeli konulardan birisi olarak görülmekte olup, ebeveynlerin birçoğu çocuklarına nasıl bir tavır içerisinde olacakları konusunda endişe taşıdıkları görülmektedir (Aydoğmuş, 2001). Cinsel gelişimle ilgili bazı kavramların yanlış bilinmesinden dolayı kafa karışıklığı yaşanmaktadır. Bu sebeple cinsel eğitime değinilmeden önce kavram karışıklığını önlemek adına cinsel gelişimle ilgili birkaç temel kavramın açıklanmasında yarar bulunmaktadır.

TDK sözlüğüne göre cinsiyet (Sex); bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliğı, eşey, cinslik, seks, eril ya da dişil olma durumu şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2023). Toplumsal cinsiyetten etkilenmekle beraber, cinsiyet biyolojik bir bakış açısını ifade etmektedir (Bayramoğlu, 2015). Cinsellik (Gender) ise; cinsel özelliklerin bütünü, eşeysellik olarak açıklanmaktadır (TDK, 2023). Dünya Sağlık Örgütüne göre (DSÖ, 2015) cinsellik bireyin değerleri, duyguları, tutumları, etkileşimleri, düşünceleri ve davranışlarından oluşmaktadır. Cinsiyet Rolü (Gender Role); kadın ve erkeğin sosyal kalıplara göre beklenen davranış biçimi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Toplumsal cinsiyet, kız ya da erkek olarak doğduktan sonra kişinin, toplumun beklentilerine göre şekillenmesidir yani cinsiyetin toplumsal cinsiyete evrilmesi olarak tanımlanmaktadır (Tire & Dikici, 2022). Cinsel Kimlik (Gender Identity), kişinin kendisini hangi cinsiyete ait olduğunu bilmesi ve cinsiyeti konusunda duygu ve düşüncesini özgürce

ifade ettiği gibi aynı zamanda cinsiyetinin değişmezliğini anlaması olarak açıklanmaktadır (Sexual Identity & Gender Identity Glossary, 2023).

Eğitilebilir yanı olmasıyla beraber insanlık tarihi başladığı andan itibaren cinsellik başlamıştır. Cinselliğin de yaşamın bir parçası olarak kabul edilmesi yeni bir olgu değildir. Cinsellik, sadece cinsel ilişki ve üreme olarak algılansa da bunun yanında toplumsal ilişkiler, olumlu benlik gelişimi, karşıdakinin kararlarına ve haklarına saygılı olma, uygun olan ve olmayan yaklaşımlarda bulunma, cinsiyet eşitliği, insanın kendisini algılayış biçimi, cinsiyet rolleri bilme, etik, psikoloji, ahlak, değer, din gibi konuları da içerisine dâhil edildiği birçok boyuttan oluşmaktadır (Faucault, 2007).

Sexuality Information and Education Council of the United States'a (SIECUS) göre cinsel eğitim, doğumdan ölüme kadar olan zaman diliminde bilinçlenme, tutum inşa etme, değer oluşturma, ilişki geliştirme, inanç gibi konulara değinen bir süreci ifade etmektedir. Cinsel eğitim, bireyin yaşını, gelişim düzeyini, ait olduğu toplumun kültürel yapısını dikkate alarak duygu, düşünce, etkileşim, karar verme, eleştirel düşünme, üreme, sevgi, saygı, beden imajı, kendini algılama biçimi, sorumluluk, giyim kuşam, davranış gibi temaların tamamını içeren bir eğitimidir (SIECUS, 2004). "Cinsel eğitim biyolojik eğitimin ötesinde fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal ve cinsel gelişimin kavranıp içselleştirilmesi, olumlu bir kişilik bilinci geliştirilmesi, insan cinselliğine ve başkalarının haklarına saygılı bir bakış açısı edinilmesi ve değer yargıları geliştirilmesi eğitimidir" (Bayhan & Artan, 2007). Cinsel gelişimin bir parçası olan cinsel eğitim anne babaların anlatmakta güçlük çektiği en zor konulardan birisidir. Ebeveynler çocuklarına cinsel eğitim verme konusunda kendilerini eksik görmekte, cinsellikle ilgili sorulan sorular karşısında utanma hissine kapılmakta, uygun ve yeterli düzeyde bilgi vermekte zorlanmaktadır (Heller & Johnson, 2010).

Alanyazın incelendiğinde cinsel eğitime yönelik tutum ve davranışları etkileyen faktörler arasında genetik, sosyoekonomik durum, aile yapısı, ebeveynlerin cinsiyeti, iletişim şekli, bağlanma şekli, ebeveynin cinsel eğitim seviyesi, ebeveyn tutumları, değerleri ve inançları gösterilmektedir (Pop & Rusu, 2015). Anne babaların olumsuz yaklaşımları

çocukların cinselliğe ve cinsel eğitimini etkileyerek olumsuz bakış açıları geliştirmelerine sebep olabilmektedir. Merak edilen konularda verilen eksik ya da kaçamak yanıtlar çocukların farklı cinsel eğilimlere yönelmesine, benlik yapılarında ve karakterlerinde bozulmalara, sağlıklı olmayan ruhsal, duygusal ve psikolojik yakınlıklara zemin oluşturmaktadır (Yavuzer, 2001).

Okul öncesi dönem, çocukların meraklarının en yüksek olduğu zamanlardır. Çocuklar bu meraklarını ilk olarak anne babaları sayesinde gidermeye çalışırlar. Çocuklar cinsellikle ilgili akıllarına takılan soruları ebeveynlerine soramazlarsa farklı kaynaklara başvururlar. Bu kaynakların güvenilir olup olmadığını bilmek zor olduğundan anne babalar bu konudaki farkındalıklarını geliştirerek kendileri güvenilir kaynaklardan biri haline getirmelidirler. Bunun için çocuğun gelişimi ve ihtiyaçları konusunda gerekli olan bilgi ve donanımına sahip olmalıdırlar. Çocukların kendi bedenleri ile ilgili sordukları sorulara karşılık, merakları sağlıklı şekilde giderilirse çocuklar bu süreci başarı ile atlattırlar. Çocuklar bu tür konuların konuşabilir olduğunu kavrar ve kendi cinselliklerine karşı olumsuz yargı ve tutumlardan uzaklaşmış olurlar. Bazı anne babalar çocuklarına erken dönemde cinsel eğitim vermenin sakıncalı olduğunu düşünmektedirler. Bu eğitimin çocuklarının kendi cinselliklerini fark edip uygun olmayan davranışlar sergilemelerinden korkmaktadırlar. Bu yüzden cinsellikle ilgili sorulan soruları susturma, geçiştirme, duymazdan gelme, cezalandırma ve ayıplama gibi yollara başvururlar. Diğer gelişim alanlarıyla ilgili ihtiyaçlar nasıl ki yetişkinliğe ertelenmiyorsa cinsel eğitim de çocuk gelişiminin önemli bir parçası olduğu için yetişkinliğin konusu diye düşünülerek ileri yaşlara ertelenmemelidir (Artan ve Metin, 2016).

Ülkemizde çocuklarının cinsel gelişimlerine ve eğitimlerine ilişkin ebeveynlerin görüşlerini saptayan çalışmalar olduğu görülmektedir. Alanyazında yer alan araştırmalar incelendiğinde anne babaların çocuklarına cinsel eğitim verilmesinin önemli olduğunu fakat nasıl verileceği konusunda bilgi yetersizliğinden dolayı kaçındıkları saptanmıştır (Ceylan & Çetin, 2015; İşler & Gürşimşek, 2018). Bu bulguların dışında anne babalar cinsel eğitimi

yanlış yorumlamakta, cinselliği eğitilebilir bir beceri olarak görmenin dışında cinsel birliktelik, cinsel ilişki ile özdeşleştirdiklerine dair sonuçlara da rastlanmıştır. Akın ve ark. (2010) tarafından yapılan araştırmada anneler cinsel konularda çocukların anne babalarıyla konuşmalarının doğru ve yerinde olacağını belirtmişlerdir. Çalışmada, annelerin çoğunluğunun cinsel konularda çocuğunun bilgilenmesi gerektiğini (%78.4) ve bu bilgilendirmede sorumluluğun ailede olduğunu (%67.8) düşündüklerini bulmuşlardır. Ayrıca çalışmada, annelerin çocukları ile ilgili cinsel konularda açıklama yapıp yapmama konusunda bazı durumların etkili olduğu saptanmıştır. Bunlar annenin; yaşı, kendi ailevi yapısı, sosyoekonomik düzeyi, eğitim seviyesi, konunun açılmasını gereksiz ve erken bulma gibi değişkenler çocuklarıyla cinsel konularda konuşup konuşmamasını belirlemektedir.

Gelişimsel açıdan herhangi bir geriliği ya da özel gereksinimi bulunmayan çocuklar cinsellikle ilgili gerekli davranışları taklit ve özdeşim kurarak, cinsiyet rolü gerektiren durumları gözlemleyerek, görsel medyadaki içerikleri izleyerek, oyun oynayarak informal yollar ve araçlardan öğrenmektedirler. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocuklar ise cinsel eğitimin konusu olan bilgi ve becerileri tipik gelişim gösteren akranları gibi doğal yollardan kazanmakta güçlük yaşamaktadırlar (Çetin ve ark., 2005).

Amerikalı çocuk psikiyatristi Leo Kanner tarafından ilk olarak 1943 yılında tanımlanan Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), birçok gelişim alanını etkileyen bireysel, toplumsal ve kavramsal alanda sözel ve sözel olmayan iletişim becerilerinde norm dışı, sınırlı ve saplantılı davranış örüntüleriyle kendisini gösteren nörogelişimsel bir bozukluk olarak tanımlanmıştır. OSB yinelenen davranış örüntüleri, kısıtlı uğraş alanları ve etkinliklerle özdeşleşmiş olup, jest ve mimikleri okuyup anlamlandırma, göz teması kurma, gülmeye karşılık verme, birlikte zaman geçirme, tekdüzelik, iletişim başlatma, sürdürme ve sonlandırma, bağlam içinde kalma gibi sosyal becerilerde yaşamış olduğu güçlükleri içeren belirtilerin kümelenmesi olarak açıklanmaktadır (APA, 2013).

İlk bebeklik yıllarından itibaren Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocukların gelişimsel süreci gelişimi tipik gelişen akranlarından farklılık göstermektedir. Gelişimin sırası, kritik dönemleri, sürekli ve belli aşamalardan geçişi gibi gelişimin temel ilkelerinde akranları ile paralellik gösterse de otizmin kendisinden kaynaklı sosyal kuralları kavramada zorluk, duygusal ipuçlarını anlama ve yorumlama, karşılıklı etkileşim ve iletişimde bozulma, karar verme ve muhakeme becerilerinde zayıflık, yapılandırılmamış sosyal becerileri yönetmede ve öğrenmede güçlük, değişen duygu düşünce ve tutumlara ayak uydurma da zorluklar OSB olan bireylerin kendi istek ve arzularını ifade etme gibi istendik davranışları sergilemelerini güçleştirmektedir (Realmuto & Ruble, 1999). Tipik gelişim süreci geçiren çocuklar sosyal gelişimlerini ve buna bağlı olarak iletişim, etkileşim becerilerini belirli bir sırayla öğrenip kazanırken, OSB olan çocuklar etkileşim içerisinde oldukları insanların duygu, düşünce ve amaçlarını kavrayıp yorumlamada zorlandıkları bilinmektedir (Nordenhof & Gammeltoft, 2007).

OSB olan çocukların karakteristik özelliklerinden kaynaklı sosyal ve toplumsal kurallara uymadaki güçlükler ve iletişim konusunda var olan eksiklikler uygun cinsel davranış örüntülerinin olmayışı tipik gelişen yaşlıtlarından belli alanlarda ayrılmaktadır. OSB olan çocuklar bilişsel ve duygusal geçişlerde, karmaşık durumları çözümlemede, kendisinin veya başkasının sınırının nerede başlayıp bittiğini bilmede, soyutlama becerisinde, başkalarının ne düşündüğüne ve hissettiğine ilişkin becerilerde zorlanmaktadır. Bu yüzden yanlış anlamaya ve anlaşılmaya müsaittirler (Gabriels, R. L., & Hill, D. E. (Ed.), Van Bourgondien, M.E., 2010). Özel gereksinime ihtiyacı olan çocuklar hassas yaklaşım gerektiren cinsel eğitim konusunda bireyselleştirilmiş eğitim programları gibi özel destek programlarına ihtiyaç duymaktadırlar. Bilgiler çocuğun yaşına ve gelişim özelliğine uygun, basitleştirme tekniği kullanılarak, aşama aşama, parçadan bütüne gitme yöntemiyle, sosyal öykü, video ve görsel kartlar gibi somut araçlar kullanılarak, canlandırma yöntemiyle belli aralıklarla tekrarlar yapılarak verilmelidir (Murphy, 2006).

OSB'nin tanımında ve belirti kümesinde yaşanan zorluklar cinsel eğitim kapsamı içerisinde olan konularda çocukların duygu, düşünce ve isteklerini doğru şekilde dile getirememelerine sebep olmaktadır. OSB olan çocuklara cinsel eğitim verilmesi için 3 tane gerekçeden bahsedilebilir. İlki, OSB olan çocuklarda var olan sosyal yöndeki sınırlılıklar her açıdan istismarın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. İkincisi, OSB olan çocukların duygusal birliktelik, evlenme, ebeveynlik ve doğru cinsellik konularında bilgilendirilmeleri evrensel açıdan en temel haklarıdır. Son olarak iyi bir cinsel eğitim kişisel sağlık ve bakımla beraber yetişkinlik evresinde istenmeyen gebelik gibi süreçlerin önüne geçilmesine yararı olmaktadır (Travers & Tincani, 2010).

Cinsel gelişim alanında ilk bilgileri aktaranların anne babalar olmasından dolayı cinselliğe ve cinsel eğitime ilişkin bakışın büyük önemi olduğu görülmektedir. İlerde çocuklarının yaşayacakları cinsellikle ilgili durumlarda nasıl başa çıkılacağı erken çocuklukta atılacak adımlarda yatmaktadır. OSB olan çocuklara verilecek doğru cinsel eğitim de bu çocukların yaşamları boyunca yaşayacakları olumsuz deneyim, tutum ve cinsel davranışlardan korunmalarına yardımcı olacaktır. Uygun, yeterli ve zamanında verilen cinsel eğitim çocukların yaşamlarına olumlu katkı sağlayacaktır. İhtiyaçları olan eğitime erişim sunulmadığında OSB olan çocuklarda bağlama, mekâna ve zamana uygun olmayan davranış kalıpları ortaya çıkmaktadır (Dewinter ve ark., 2016). Bu bilgilerden hareketle OSB olan çocuklara verilecek doğru bir cinsel eğitimle çocuklar yaşamları boyunca potansiyellerinin farkında ve kendileriyle barışık olarak hayatlarını devam ettirebilecekleri düşünülmektedir.

Problem Durumu

Yavuzer (2017) günümüzde cinsel eğitimin verilir verilmemesinin gerekliliği konusunda anne babaların tam anlamıyla oluşmuş bir kanaatleri bulunmadıklarını ifade etmiştir. Bu konuda ailelerin çocuklarına cinsel eğitimin ne kadarını, nasıl, ne zaman ve kim tarafından anlatılacağını bilmediklerini belirtmiştir. Anne babaların yaklaşımlarına

bakıldığında cinsel bilgilerin verilmesi konusunda geleneksel bakış açılarını sürdürerek çocuk tarafından sorulan soruları yanıtlamaktan kaçınma, geçiştirme, yok sayma, ayıplama, susturma ve korkutma gibi yollara başvurdıkları görülmektedir. Yanıtlanmayan ya da eksik ve yanlış yanıtlanan her soru çocuğun kafasında şüphe, korku, kaygı, güvensizlik hisleri gelişmesine neden olmaktadır. Anne babalar çocuklarının özdeşim kuracakları ilk kişiler olması nedeniyle verecekleri her türlü tepki çocuğun cinsel gelişimini ve kimliğini etkilemektedir.

Cinsellik konusunda anne babaların yetersiz ve eksik bilgilerinin olması sebebiyle cinsel eğitim verilmesinden hoşnut olmadıkları, utanma duygularının ağır bastığı, bu konuda bilgi sunmadıkları ve çocuklardan sorular gelmedikçe bu konuları açmadıkları anlaşılmaktadır (Eliküçük & Sönmez, 2011). Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de cinsel eğitimin verilir verilmemesi konusunda aileler tereddüt yaşamaktadırlar. İki sekiz yaş arası çocukların cinsel eğitimi ile ilgili anne görüşlerinin incelendiği çalışmada görüş bildirenlerin önemli bir çoğunluğunun cinsel eğitim konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, birçoğunun da cinsel eğitim ile cinsel ilişkiyi birbirlerinin yerine kullandıkları anlaşılmıştır (Tuğrul & Artan, 2001).

Anne babalar erken çocukluk döneminde verilecek olan cinsel eğitimin çocuklarının ahlakını bozacağını, meraklarını arttıracağını, kafalarının karışacağını, cinsel açıdan uyarılacaklarını, uygunsuz eylem ve davranışlara başvurabileceklerini, masumiyetlerinin ortadan kalkacağını, toplumun değer yargılarını ve inançlarını olumsuz anlamda etkileyebileceğini düşündüklerinden kaygı duymaktadırlar (Çerçi, 2013). Cinsel eğitim ve cinsellik konusunda anne babaların çocuklarına yaklaşımlarını, iletişim ve etkileşim becerilerini inceleyen çalışmalar; genelde anne babalar şaşkınlık ve konudan rahatsızlık duymalarından dolayı kurulacak iletişimi engelledikleri ve geçiştirici kısa cevaplar verdiklerini göstermektedir. Oysaki anne babalardan çocuklarının sordukları ya da merak ettikleri konulara iletişimsel anlamda engelleyici tepkiler vermek yerine, rehberlik yapmaları beklenmektedir (Aronowitz & Agbeshie, 2012).

Cinsel eğitimin ilk olarak aile de başlaması gerektiği sonrasında ise okul hayatı boyunca çocuklara, gençlere verilmesinin gerekli olduğu açık olmasına rağmen ne yazık ki ülkemizde eğitim programları içerisinde istenilen seviyede bilgilendirmeler yer almamaktadır. Çocuklar gerek anne babalarından gerekse eğitim kurumlarından güvenilir, sağlıklı ve ihtiyaçları olan desteği alamamaktadırlar. Çocuklar cinsel konularda doğru kişilerden ve kaynaklardan bilgi alamadıklarında yanlış temeller üzerine oturan bilgileri ile istenmeyen sosyocinsel davranışlar sergileyebilmektedirler (Çalışandemir ve ark., 2010). OSB olan çocuklar doğru bir cinsel eğitim almadıklarında ileriki yaşamlarında sosyal, duygusal, ekonomik birçok açıdan zorlukla karşı karşıya kalmaktadırlar. OSB olan çocukların zayıf sosyal ilişki becerilerinden dolayı her konuda ihmale ve istismara açık hale gelmektedirler (Edelson, 2010).

Bireyi inşa etme sürecinde tipik gelişen çocukların cinsel eğitimi nasıl desteklenmesi gerekiyorsa aynı şekilde özel gereksinime ihtiyaç duyan OSB olan çocuklara da bu desteğin kesintisiz ve kapsayıcı bir biçimde sunulması beklenmektedir. İlk olarak bu desteğin evde, sonraki yıllarda ise eğitim kurumlarında desteklenmesi gerekmektedir. Cinsel gelişimin konusu olan tüm becerilerin cinsel eğitimle verilmesinin ne kadar önemli olduğu ortadadır. Ulusal alanyazında otizmli çocukların cinsel eğitimi konusuna yeterince değinilmediği görülmüştür. Uluslararası alanyazında ise çocukların cinsel eğitimlerine değinilmekle beraber daha çok ergenlerin ve yetişkinlerin cinselliğine, filört yaşantılarına, gebe kalma durumlarına ve istismar konularına değinilmiş olması bir eksiklik olarak göze çarpmıştır. Ulusal ve uluslararası alanyazında gözlemlenen eksiklikler bu çalışmanın yapılması gereksinimini doğurmuştur. Bu çalışmada OSB olan çocuklarının cinsel eğitimine ilişkin annelerin görüşlerine başvurulmuştur. Ortaya çıkan görüşlerin sonucunda annelere, eğitim programlarına ve yeni araştırmalara/araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada otizm spektrum bozukluğu olan çocukların annelerinin cinsel eğitime ilişkin görüşlerinin neler olduğunu derinlemesine öğrenmek amaçlanmıştır. Okul öncesi dönemde çocuklar kendi bedenlerine, özel bölgelerine ve cinsiyetlerine karşı merak ve keşif duygusu içerisinde girerler. Cinsiyetlerinin, cinsel organlarının farklı yanlarını fark ederler. Bedenlerindeki farklılıkların nedenini, dünyaya nasıl ve nereden geldiklerini, pipisinin neden olmadığını, annesinin neden bıyığının olmadığını, başkasının karnının neden şiştiğini sorabilirler. Cinsel konulara ilişkin meraklı sorular, diğer gelişim alanlarında sorulan sorular kadar normal sorulardır (Yavuzer, 2017).

Çocuğun gelişimini bilmek anne babaların rahatlamalarını sağlayarak sorulan soruların doğal olduğunu ve bütün çocukların benzer soruları merak edebileceğini düşünmelerine yardımcı olur. Gelişim hakkında bilgi sahibi olunmadığında ise anne babalar endişeye kapılarak “acaba nereden duydu, biri bir şeyler mi anlattı, birini mi gördü, sapık mı oldu, biri bir şey mi yaptı” gibi sorular ile boğuşmaya başlamaktadırlar (Artan & Metin, 2016). Tuğrul ve Artan (2001)’a göre cinsel konularda soruların en çoğu 3-6 yaş dönemde sorulduğu görülmüştür. Çocukların sormuş oldukları sorulara verilecek yanıtlar, cinsel eğitim sürecini başlatmaktadır. Cinsel eğitimin verilmesinde ilk öğretmenler anne babalardır. Anne babaların cinsel gelişim içerisinde yer alan konularda farkındalıklarının olması çocuklarına uygun öğrenme fırsatları sunması açısından son derece önemlidir. Anne babaların cinsel gelişime yönelik yaklaşımları, tavırları, düşünceleri çocuklarının cinsel eğitim sürecini de etkilemektedir (Demirbaş, 2019).

Cinsel eğitimin verilmesi ile ilgili uygulamalar ve programlar ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin İrlanda’da 12 yaş civarında, Fransa’da ise 6 yaş civarında zorunlu olarak verildiği, Almanya ve Danimarka’da bireylerin tercihlerine bırakıldığı, Avusturya ve Belçika’da ise okullara bırakılmaktadır. Ülkemizde ise cinsel eğitim ve cinsellik konusuna okul öncesi eğitim programında sosyal duygusal gelişim alanı içerisinde verildiği görülmektedir (Artan, 2019). OSB olan çocukların cinsel gelişim ve eğitimi ile ilgili anne

babalarının bakış açılarını araştıran bir çalışmada, ebeveynlerin önemli çoğunluğu, cinsellik içeren ya da içermeyen davranışlarında çocuklarının gelecek yaşamlarında diğer insanlar tarafından yanlış anlaşılacakları kaygısı taşıdıkları tespit edilmiştir. Başka insanların kişisel sınır ve hakları konusunda nasıl davranacakları konusunda zorlanacaklarını belirtmişlerdir. Eğitim verilmesinin gerekli olduğunu düşünmelerine rağmen bu eğitimi nasıl verecekleri konusunda bilgilerinin eksik ve yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir (Ballan, 2012).

Yapılan alanyazın incelemesi sonucunda ulusal alanyazında OSB olan bireylerin cinsel eğitime ilişkin sadece iki tez çalışmasının olduğu ve bu çalışmaların birinin ülkemizde diğerinin ise KKTC’de yapıldığı tespit edilmiştir (Gülşen, 2011; Kanadlı, 2021). Özel gereksinimli çocukların cinsel eğitime yönelik ise sadece bir tez çalışmasının KKTC’de olduğu görülmektedir (Bartın, 2020). Yapılan bu çalışma ise ülkemiz sınırları içerisinde OSB olan çocukların cinsel eğitimi konusunda yapılan ilk tez çalışması olması açısından önemli olduğu ve bu araştırmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma Problemi

Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların cinsel eğitime ilişkin annelerinin görüş ve deneyimleri nelerdir?

Alt Problemler

1. Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların cinsel eğitime ilişkin annelerinin görüşleri nelerdir?
2. Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların cinsel eğitime ilişkin annelerinin deneyimleri nelerdir?

Sayıtlılar

Çalışmada yer alan araştırma sorularının çalışmayı yansıtmakta yeterli olduğu varsayılmıştır.

Çalışma kapsamında annelerle yapılan görüşmede sorulan sorulara annelerin gönüllü ve içten cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

Araştırmada veri toplama araçlarının ve veri analizinin geçerliliği ve güvenilirliği için alınan uzman görüşlerinin yeterli olduğu kabul edilmektedir.

Sınırlılıklar

Bu çalışma çocuğu Otizm Spektrum Bozukluğu olan annelerin görüşleriyle sınırlıdır.

Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan ve uzman görüşü doğrultusunda oluşturulan “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ve “Demografik Bilgi Formundan” elde edilecek veriler ile sınırlıdır.

Tanımlar

Cinsel Eğitim: Cinsel eğitim, insanın kendisini ve başkasını tanıma, sevme, sayma, dinleme, anlama, fikir alıp verme, dayanışma, paylaşma, mutlu olma, empati eğitimi olarak ifade edilmektedir (Artan,2019).

Çocuk: Çocuk denen varlık sosyal, duygusal, zihinsel, fiziksel alanlarda yetişkinliğe ve olgunluğa erişmemiş bireydir (Karadoğan, 2019).

Otizm Spektrum Bozukluğu: Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) sosyal alanda iletişim ve etkileşim konusunda gözle görülür yetersizlikler, aynılığı koruyan davranışlar ve kısıtlı ilgilerle kendini gösteren nörogelişimsel bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır (Alnak & Coşkun, 2011).

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Cinsel Gelişim ile İlgili Temel Kavramlar

“Çocukların cinsel kimliklerinin oluşumunda, duygu düşünce ve davranışlarının cinsel kimliklerine uygun biçimde şekillenmesinde anne babalara önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir” (Ocak Karabay, 2019). Özelde bireyi ve genelde ise toplumu ilgilendiren bu konuda çocuklara doğru bir cinsel eğitim verilmesi son derece önemlidir (Aydoğmuş, 2001). Cinsel eğitim ve cinsellik konusu anne babalar tarafından kaçınılan, konuşulmayan, uzak kalınan başlıca konulardandır. Cinsel eğitime değinilmeden önce cinsel gelişimle ilgili bazı kavramları açıklamak yararlı olacaktır.

Cinsel Gelişim

Cinsel gelişim, fizyolojik ve biyolojik bir kavram olmanın ötesinde duygusal, bilişsel, sosyal, dil gelişimini de içeren döllenmeden ölüme kadar yaşam boyu süren bir olgunlaşma sürecidir. Kişinin muhakeme ve karar verme yetisi, duygu, düşünce ve hislerini dile getirmesi, cinsel bir varlık olarak görmesi, eğilimlerinin ayırıcılığı olması, yaşam enerjisini hissetmesi, beğenme ve beğenilme arzusu, kendini ve bedenini tanıması gibi becerilerin olması cinsel kimlik oluşumunun olumlu bir yönde yapılanması için önemli gelişimsel aşamalardandır (Deniz & Yıldız, 2018).

Cinsel Rol/Toplumsal Cinsiyet Rolü (Gender Role)

Cinsiyet genetik ve biyolojik bir kavram olarak önümüze çıkarken, cinsel rol/ toplumsal cinsiyet ise bireyler için sosyal, kültürel, toplumsal ve algısal bir kimlik olarak kavramsallaşmaktadır (Shaffer & Kipp, 2013).

Cinsellik (Gender)

Cinselliğin tarihi çok eski olmasına rağmen “Cinsellik” kavramı XIX. Yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Başlarda üreme ve biyolojik bir kavram olarak kullanılırken

günümüzde toplumsal, dinsel, hukuksal, pedagojik alanlarda da gelişim göstermiştir. Zamanla kişilerin duygu, düşünce, davranış, hayal, imge ve fantazi gibi değer biçimlerinde de ortaya çıkarak bu kavramın kullanım alanı oldukça genişlemiştir (Artan, 2019).

Cinsellik kavramı, yetişkinin dünyasına ait bir kavram olarak görülse de bebekler daha dünyaya gözlerini açmadan önce bile anne babalar tarafından çocuklarının cinsiyetine uygun isim arama girişimleri başlamaktadır (Pernoud & Denizyaran, 1987).

Cinsel Olgunluk

Cinsel olgunluk, insanın üreme sistemleri ve organlarının sağlıklı döl üretebilecek üreme yetisi kazandığı dönemdir (MEB, 2013).

Cinsel Kimlik/Cinsiyet Kimliği (Gender Identity)

Kişinin kendisini kadın ya da erkek olduğuna dair bilgisi ve içsel algısının olması, bunun değişmeyen bir özellik olduğunu bilerek cinsiyetine uygun davranışlarda bulunmasıdır. Çocuklar yaklaşık 3 yaş civarlarında kız ya da erkek olduklarını bilmektedirler (Shaffer & Kipp, 2013).

Erken Çocuklukta Cinsel Gelişim

Gelişim, büyüme ve olgunlaşmayla beraber gelişim alanlarında süregiden değişimi ifade etmektedir. Gelişimi etkileyen iki ana unsur vardır. Bu unsurlar genetik ve çevredir. Diğer gelişim alanlarında olduğu gibi cinsel gelişim de bu unsurlardan etkilenmektedir. Gelişim alanları birbirlerine sarmal ve bütüncül olarak bağlı olduklarından birbirlerini etkilemektedirler. İnsan gelişimi doğum öncesinden yaşamın sonlanmasına kadar nasıl ki evrelerden geçiyorsa, cinsel gelişim de doğum ön cesinden başlayıp ölüme kadar belli evrelerden geçmektedir. Bebeklerin ve çocukların cinsel gelişimi doğumdan itibaren başlayarak belli evrelerden ve dönemlerden geçmektedir. Bebeklik dönemi cinsel gelişim aşamaları ve dönem özellikleri şunlardır: Cinsiyet kimliğini/cinsel kimlik ve cinsiyet rollerinin farkında olma, kendi vücudunu merak etme ve tanımaya çalışma, öz-uyarma/kendini yatıştırma amaçlı uyarıcı eylemler ve fiziksel cinsel reflekslerdir. Çocukluk dönemi cinsel

gelişim aşamaları ve dönem özellikleri ise şunlardır: Cinsel oyunlar, cinsel kimliğe uygun davranışlar sergilemek, cinsiyet farklarını kavrama ve cinsel kimliğin gelişimi ve kendi genital bölgesine dokunmadır (Sciaraffa & Randolph, 2011).

Bebeklik Dönemi Cinsel Gelişim (0-2 Yaş)

Bebeklerin kendi bedenleri ile ilk tanışmaları genelde alt değiştirme ve banyoda yıkandıkları zaman olmaktadır. Bezin veya elbisenin bebeğin genital yerlerini sıkması bebeğin kendi vücudunun farkına varmasına neden olmaktadır. Bebekler ilk yıllarda, çevrelerinde var olan birçok şeyi ağızları yoluyla tanımaya çalışırlar. Bebekler emerek, ağız ve dil oyunları çevreyle etkileşime girmekten hoşlanırlar. Ebeveynleri ile kuracakları ilişki emme refleksi sayesinde olmaktadır. Memeyi emmek, oral olarak tatmin olmayı beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla temel ihtiyaçlardan olan emme ihtiyacını gidermek bebekte haz veren bir eylem olarak görülmektedir. Bu haz veren eylem bağlanma ve aidiyet duygusunun gelişmesini sağlamaktadır. Bebekler el kol kaslarını kullanmaya başladıklarında bilinçli olmadan genital bölgelerine ellerini götürür ve bu durumdan rahatsız olmazlar aksine bu durumdan keyif alabilmektedirler. Anne babalar bu tür davranışların normal ve doğal bir süreç olduğunu bilmediklerinde uygun olmayan tutum ve davranışlar sergileyebilmektedirler. Doğru yaklaşım gösterilmeyen bebekler ile ebeveynleri arasında duygusal gelişimi olumsuz etkileyecek birçok durum ortaya çıkmaktadır (Kocatürk, 2015).

Bebekler iki yaş civarında oral dönem özelliklerinden uzaklaşıp anal dönem özellikleri sergilemeye başlarlar. Bu evrede bebekler daha tutuculaşan, inatlaşan tutumlar sergileyebilmektedir. Bu dönemdeki çocuklar idrar ve gaitalarını tutma ve bırakma eylemine yönelirler. Bu süreçte tuvalet eğitimi de cinsel gelişimin önemli bir parçası olmaktadır. Çocuklar bu dönemde kendi bedenleri üzerinde hâkimiyet kurma çabası içerisine girmektedirler. Tuvalet ihtiyaçlarını giderme esnasında cinsiyetler arasındaki farklılıkları da önemli ölçüde ayırt etmeye başlamaktadır. Karşı cinsin cinsel organına karşı ilgi ve merak duygusu gelişmektedir. Kendi cinsel organıyla tanışma yine bebeklik dönemi ile ilk çocukluk dönemi arasında ortaya çıkmaktadır. (Yazgan İnanç ve ark., 2010).

İlk Çocukluk Dönemi Cinsel Gelişim (3-6 Yaş)

Çocukların cinsiyet farklılıklarının keşfettikleri evre bu dönem içerisinde yer almaktadır. Bu dönemde çocuklar meraklarını sorularla giderme girişimi içerisinde yer alırlar. Sorulan sorulara ebeveynlerin geçiştirici, cezalandırıcı, baskılayıcı yaklaşımları çocukların kendilerini suçlu hissetmelerine sebep olmaktadır. Bu dönemde çocukların cinsiyet ve cinsel kimlik ile alakalı sorular sormalarına izin verilmelidir. Cinsiyetinin farkına varan çocukların dil-bilişsel gelişimlerinin de hızla arttığı bu dönemde vücut bölümlerinde yer alan organlarının farklı yanlarını, dünyaya nasıl geldiklerine yönelik soruları dile getirebilirler. Kız çocukları penislerinin kaybolduğunu, düştüğünü düşünürken erkek çocukları ise penislerini kaybetme endişesi yaşamaktadır. Ayrıca bu dönemde kız çocukların babaya, erkek çocukların ise anneye daha yakın duygular besledikleri bilinmektedir (Şahinkarakaş & Göktepe, 2022).

Cinsel kimlik kazanma sürecinde çocukların rol modelleri ile özdeşim kurması önemlidir. Çocuklar güven duydukları kişilere benzemek, onlar gibi davranmak isterler. Sağlıklı bir özdeşim; anne baba ile kurulacak sağlıklı ve olumlu ilişkilerle mümkün olmaktadır. Çocuğun hemcinsiyeliyle kuracağı ilişki ve etkileşim ne kadar güçlü ise özdeşim kurmada o kadar kolay ve sağlıklı olmaktadır. Eğer çocuklar özdeşim kuracakları ebeveyn ile bağlanma ve aidiyet problemleri yaşarlarsa kendi cinsiyetlerine uygun davranışlar sergilemekte zorlanırlar ve aynı zamanda cinsel kimliklerin oluşumunda da bazı sorunlarla karşı karşıya kalırlar (Sevinç, 2005).

Cinsel Gelişim Kuramları

Psikoanalitik Kuramlar

Psikoanalitik kuram içerisinde Psikoseksüel Kuram ve Psikososyal Kuram olmak üzere iki kuram yer almaktadır.

Psikoseksüel Kuram. Cinsel kimliğin oluşumu ile ilgili teoriler incelendiğinde en önde gelen isimlerden birisi Sigmund Freud'dur. Freud'a göre küçük çocuklar arzuları ve korkularını özdeşim kurarak aşmaya çalışırlar. Bebekler ve çocuklar kişiliklerini geliştirmek

için bazı aşamalardan geçerler. Bu aşamalar sırasıyla; oral, anal, fallik, gizil (latent) ve genital olmak üzere 5 dönemden oluşmaktadır. Bu evreler 0-18 yaş arasını kapsamaktadır. Freud'a göre her dönemin kritik bir evresi vardır. Bu evreler yerinde ve zamanında karşılanmazsa kişinin gelecek yaşamının ileri evrelerinde saplantılı durumlar yaşayacağını ileri sürmüştür (Erden & Akman, 1995).

Freud her insanın cinsel bir enerji ile dolu olduğunu ve bu enerjinin insan davranışlarını etkilediğini savunmaktadır. Bu enerjiyi libido diye adlandırmaktadır. Libido insan yaşamında bedenin farklı bölgelerinde kendisini göstermektedir. Freud libidonun yöneldiği yere göre gelişim dönemlerini psikoseksüel dönem ismiyle evrelere ayırmıştır (Hyde & DeLamater, 2023). Bu evreler;

Oral Dönem. Oral dönem 0-1 yaş arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde haz noktası yani libido enerjisi, bebeğin ağız içinde ve dudaklarındadır. Bu dönemde bebekler emmek amacıyla ellerinde tuttıkları nesneleri ve ellerini ağızlarına götürme eğilimindedirler. Bu ihtiyaç ve refleks yeterli oranda giderilemezse, kişi gelecek yaşamında oral döneme takılı kalarak, oral hazza karşı yoğun arzu ve istek duymaktadır (Hyde & DeLamater, 2023).

Anal Dönem. Anal dönem 1-3 yaş arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde libidonal enerji çocuğun anüs bölgesine yönelmiştir. Oral dönemde emerek haz alan çocuk bu dönemde gaitasını ve idrarını tutup bırakarak anüs bölgesinin uyarılmasından haz almaktadır. Bu dönem de tuvalet eğitimi çocuklar için önemli bir konudur. Çocuk tut bırak yaparak bir yandan mesane kaslarını güçlendirerek tuvalet eğitimine hazır hale gelirken bir yandan da tuvaletini yapmayarak mesane ile ilgili rahatsızlıklarla karşılaşmaktadır. Bu dönemde otorite biçimleri ile yaşadığı çatışmalar gelecekteki ilişkilerini belirleyecektir. Bu dönemde çözülmemiş çatışmalar çocuğun ileride inatçı, cimri, aşırı kontrolcü ya da aksine umursamaz, dikkatsiz, dağınık, çekingen bir kişilik geliştirmesine neden olacaktır (Elkatawneh, 2013).

Fallik Dönem. Fallik dönem 3-6 yaş arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde libido genital bölgeye yani cinsel organlara doğru yönelir. Bu dönemde çocuklar kendi vücutlarının farkına varmaya başlar ve karşı cinse ilgi duyarlar. Çocuklar bu dönemde Freud tarafından adlandırılan Oedipus ve Elektra komplekslerini yaşarlar. Bu kompleksler çocuğun erotik arzusu, rekabet, kıskançlık ve korku gibi duygularının bir arada olduğu durumu anlatmak için kullanılmıştır. Oedipus kompleksinin ismi Yunan mitolojisinde yer alan Oedipus karakterinden gelmektedir. Oedipus kendi annesiyle evlenebilmek için babasını öldürmüştür. Freud bunun sebebini bu dönemde erkek çocuklarının annelere karşı aşırı düşkün olduklarından babalarını kendilerine rakip olarak gördükleriyle açıklamıştır. Bu yüzden de erkek çocuklar babalarına karşı negatif hisler ve duygular geliştirmektedirler. Çocuklar anne ve babalarının kendi düşüncelerini okuyabildiğini düşündüğünden penisinin kesileceği endişesini taşımaktadır. Bu korkudan uzaklaşmak için çocuk anneye olan arzusunu ve ilgisini azaltmaya başlar. Çocuk babasını taklit ederek bu kompleksten çıkmaya çalışır (Elkatawneh, 2013).

Kız çocuklarının bu dönemde yaşadıkları kompleksten çıkma sürecinde erkeklere göre daha fazla zorlandıkları düşünülmektedir. Kız çocukları karşı cinsteki kişilerin penisleri olduğu fark eder. Bu durumda kendini aldatılmış hissederek kıskançlık duygusu oluşur. Kendisinin de öncesinde bir penisi olduğunu varsayar fakat annesi tarafından iğdiş edildiğini düşünür. Bundan dolayı anneye karşı kızgınlık geliştirir. Bu dönemde babalarına duydukları sevgiyi annelerinin fark edeceğini düşünerek cezalandırılacakları kanısına vararak kaygı ve korku gelişmeye başlar. Bu korku ve kaygı durumu elektra kompleksi olarak tanımlanır. Bu kompleksten kurtulmak için tıpkı erkek çocuklarda olduğu gibi kendi cinsiyle özdeşim ve taklit yoluyla uzaklaşmaya çalışırlar (Hyde & DeLamater, 2023).

Gizil (Latens) Dönem. Gizil dönem, 6 yaşından başlayıp ergenliğin ilk yıllarını kapsayan dönemdir. Bu dönemde libido gizil durumdadır. Latensin kelime anlamı saklı ve durgundur. Çocuklar bu dönemde daha çok kendi cinsleri ile vakit geçirmeyi, oynamayı seçerler. Cinsel dürtüler durağan bir haldedir. Freud bu dönemde cinsel gelişimin

yavaşladığını ve cinsel içerik taşıyan davranışların gizlendiğini iddia etmesi teorisinin güçlü olmayan yanlarından biri olarak görülmektedir. Freud' un aksine diğer birçok teorisyen bu dönemde cinsel gelişimin devam ettiğini ve cinsel yönden davranışların sürdüğünü savunmaktadır (Hyde & DeLamater, 2023).

Genital Dönem. Genital dönem ergenlik dönemini kapsamaktadır. Bir önceki dönemde gizlenen dürtüler bu dönemde tekrardan gün yüzüne çıkmaktadır. Libidonal enerji tekrardan genital bölgelere doğru yönelmektedir. Cinsel ilgi karşı cinse doğru kaymaya başlamaktadır. Bu dönemde çatışmalar ve gerginlikler yani agresyon içeren davranışlarda artış söz konusudur. Bu dönemin sorunsuz atlatılabilmesi için çocukların çevreleri ve aileleriyle etkileşime geçip sağlıklı ilişkiler kurması gerekmektedir (Hyde & DeLamater, 2023).

Psikososyal Kuram. Bu kuramın öncüsü olan Eric Erikson (1993) her insanın belli bir yaşam enerjisi ile dünyaya geldiğini çevrenin, toplumun ve kültürün insanların cinsel kimliklerini ve cinsel davranışlarını şekillendirmede çok büyük etkilerinin olduğunu söylemiştir. Erikson yaşamın sekiz evreden oluştuğunu, kişinin gelişiminin ve kişiliğinin oluşumunda bu evrelerin çok büyük etkileri olduğunu belirtmiştir. Sağlıklı geçirilmeyen evrelerde kişinin uyumsuz davranışlar, yetersizlikler, zorluklar, gerginlikler yaşayacağını söylemiştir. Başarılı geçirilen her evre, bir sonraki evre için birer temel basamak işlevi görmektedir. Erikson'un 8 tane gelişim evresi bulunmaktadır. Bu psikososyal gelişim evreleri sırasıyla; Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 ay), Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe (18 ay- 3 yaş), Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3- 6 yaş), Çalışkanlığa Karşı Yetersizlik Duygusu (6- 11 yaş), Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş), Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (21- 30 yaş), Üretkenliğe Karşı Verimsizlik (30-65 yaş), Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (65 yaş ve sonrası) 'tır. Çalışmanın kapsamı içinde ilk üç evreye yer verilmiştir.

Temel Güvene Karşı Güvensizlik. Bebeğin doğumuyla birlikte ilk iki yılını kapsayan dönemdir. Kişiliğin ilk tohumlarının atılıp filizlendiği bu evrede bakım verenle bebeğin ilişkisi

çok önemlidir. Bakım verenle bebek arasındaki ilişkinin sağlıklı oluşu aralarında kurulacak olan güven ilişkisinin de sağlıklı olmasına olanak sağlamaktadır. Bu güven ilişkisi bebeğin gelecek yaşamında çevre ile kuracağı aidiyet ve bağlanma durumuna etki edecektir. İlerleyen zamanlarda iyi olma, kendi olma ve çevrenin güvendiği kişi olma gibi duyguların birleşimiyle kimlik duygusunun gelişimi tamamlanmaktadır (Erikson, 1994).

Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe. Bu dönem 18 ay ile 36 ay arasını kapsayan dönemdir. Bu evrede çocuklar hem bedenlen hem de dil-bilişsel anlamda olgunlaşmaya başlamaktadır. Çocuklar daha öncesinde pasif ve edilgen yapıdayken, aktif ve etkinleşerek bağımsızlaşmanın ilk adımlarını atmaktadırlar. Bu dönemde çocuklarda bir yandan bağımsızlaşma isteği baskınken bir yandan da ayrılma kaygısı taşıdıkları bilinmektedir. Bebekler ve çocuklar bu dönemde girişim ve atılımlar yapma sürecinde, bakım verenler tarafından engellenir, eleştirilir veya cezalandırılırsa özerk atılımlarından dolayı utanç ve kuşku duyguları geliştirmeye eğilimlidirler (Santrock, 2021).

Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu. Bu evre okul öncesi dönemi kapsamaktadır. Bir önceki özerklik evresinden çıkarak bireyleşme duygusunun geliştiği, nasıl biri olacağına yönelik merak ve araştırmanın başladığı dönemdir. Yetişkinlerle özdeşim kuran, oyunlarda ve hayal dünyalarında rollere bürünen çocuklar öğrendiklerini gündelik hayatta da uygulamaya başlarlar. Çocuğun bu çabaları girişim duygusundan kaynaklanır. Çocuklar oyun ve hayalleri aracılığıyla kurdukları düşlerini hayata geçirmek için işlere girişirler yani hedefleri doğrultusunda girişim çabaları içerisine girmeye başlarlar (Dereboy, 1993).

Çocukların, psikososyal gelişimin bu döneminde cinsel konular ve davranışlar hakkında sorular sorması, öğrenme arzusu, anne ve babalarının yerini alma duygusu gibi amaçları doğrultusunda girişimlerde bulunurlar. Bu amaçlar doğrultusunda merak duygularını giderme çabası içerisine giren çocuklarına anne babaların anlayış göstermesi gerekmektedir. Aksi takdirde çocuklar yaşadıkları kaygı durumlarındaki artışla beraber kendilerini suçlama eğilimi içerisine girebilmektedirler (Santrock, 2021).

Bilişsel Gelişim Kuramları

Cinsiyet rolü kazanımında ve çocuğun dünyayı tanıyıp algılamasında bilişsel süreçlerin etkili olduğu vurgulanmaktadır. Çocuklar cinsiyetlerinin değişmezliğinin farkına vardıklarında ve cinsel kimliklerini edindiklerinde duygu, düşünce ve davranışlarını yönetmeye başlarlar (Artan & Metin, 2016).

Bilişsel gelişim kuramlarına bakılacak olursa üç tane kuram bulunmaktadır. Bunlar; Lawrence Kohlberg'in oluşturduğu Bilişsel Gelişimsel Kuramı, Jean Piaget'in oluşturduğu Bilişsel Gelişim kuramı ve Cinsiyet Şemaları/ Cinsel Şema Kuramı'dır.

Lawrence Kohlberg'in Bilişsel Gelişimsel Kuramı. Kohlberg, Piaget'nin bilişsel gelişim teorisinde olduğu gibi çocuklar kendi cinsiyetine uygun davranışlar sergilemesinde ve cinsiyet rolü kazanmasında bilişsel süreçlerin etkili olduğunu vurgulamıştır. Teoriye göre çocuklar kendi cinsiyetlerini farkına vardıklarında cinsiyetlere göre uygun davranışlar geliştirirler. Esas olan çocuğun kendilik algılarıdır (Koran, 2018).

Kohlberg, Piaget'nin korunum ve sınıflandırma becerilerinin gelişimini dikkate almıştır. Cinsel kimlik oluşumu bu becerilerin kazanılması yoluyla olduğunu söylemiştir. Üç aşamadan bahsedilir. Bunlar; temel cinsiyet kişiliği, cinsel sabitlik ve cinsel korunumdur.

Temel Cinsellik Kişiliği/ Cinsiyeti Etiketleme. Bu aşamaya çocuklar genellikle 24-30 ay civarlarında erişirler. Çocuklar kadın ve erkek arasındaki fiziksel farkların ayırdına vararak insanların cinsiyetleri konusunda fikir sahibi olurlar. İki cinsiyetin olduğunu, kendisinin de bu iki cinsiyetten birisine ait olduğunu fark ederek kız ya da erkek oldukları fikrine ulaşırlar. Henüz cinsel kimliğe ilişkin kavrayışları tam olarak gelişmediğinden cinsiyet kişiliğini giyim, saç uzunluğu, ses tonu gibi dış görünüş ve biyolojik yapıya göre etiketleyerek belirlemeye çalışırlar (Vatandaş, 2007).

Cinsel Sabitlik/ Cinsiyetin Kararlılığı. Çocuklar yaklaşık olarak 3-4 yaşlarında bu aşamaya ulaşır. Bu aşamada çocuklar cinsiyetlerinin büyüseler bile zamanla değişmeyeceğini, kız ya da erkek olarak hangi cinsiyete aitlerse bu durumun sabit

kalacağını kavramaya başlarlar. Bu bilgi yaş ilerledikçe kesin ve kararlı bir bilgiye dönüşmektedir (Vatandaş, 2007).

Cinsel Korunum/Cinsiyetin Değişmezliği. Bu aşamaya çocuklar genelde 4-7 yaş arasında erişmeye başlarlar. Cinsel kimlikle beraber cinsiyet rollerine ilişkin inanç ve tutumların geliştiği bir aşamadır. Cinsiyetin fiziksel görünümünden ayrı bir şey olduğunu anlarlar. Kişilerin cinsiyet görünümünde değişiklik olursa da cinsiyetinin değişmeyeceği bilgisini kavrarlar. Örneğin erkeğin saç uzatması, yemek yapması, bebeğin altını değiştirmesi gibi annelere atfedilen rolleri yerine getirse bile erkeğin cinsiyetinin değişmeyeceğini bilirler (Bayhan & Artan, 2007).

Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı. Piaget'e göre çocuklar bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimi etkileyen işlemleri taklit ve oyun yoluyla öğrenmektedirler. Bu yüzden işlem öncesi dönem Piaget için çok büyük önem taşımaktadır. Çocuklar oynadıkları sembolik oyunlar ile farklı rollere bürünmektedirler. Bu oyunlar ile sosyal toplumsal rolleri olduğu gibi cinsiyet rollerine de bürünerek içselleştirirler. Örneğin evcilik, kamyon sürme, oyuncak silah kullanma, bebekle oynama gibi oyunlar ile gelecekte bürünecekleri rollere girerek cinsiyet rollerine hazır hale gelmeye başlarlar. Çocuklar 3 yaş civarında kız ve erkek cinsiyet ayırımına varmaya başlarken, 4-6 yaş civarında ise farklı rollere bürünüldüğün de dahi cinsiyetin değişmezliğinin ve devamının farkına varmaya başlarlar. Piaget'e göre çocukların ebeveynlerinin cinsel davranışlarını rol model almaları, kendi cinsel davranışlarının gelişiminde ve şekillenmesinde önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (Başal, 2007).

Cinsiyet Şemaları Kuramı. Cinsiyet şemaları 3 yaş civarında belirginleşmeye başlamaktadır. Bu kuram, sosyal öğrenme teorisi ile bilişsel gelişimin harmanlaması ile oluşmuştur. Çocuklar yaşamlarında gördükleri tutum ve davranışları cinsiyete uygun biçimde taklit ederek cinsel şemalarına oturarak, kendi tutum ve davranışlarını geliştirirler. Belirginleşen şemalar sayesinde cinsiyete özgü davranışlar ile neyin uygun olup olmadığını öğrenmeye başlarlar. Örneğin sadece erkeklerin araba sürdüğünü gören çocuk bu davranışı erkek cinsel davranışı olarak şemasına kaydedecektir. Cinsiyet şemaları çok

erken yaşlarda başlamaktadır. Bu şemalarda yetişkin cinsiyet davranışları ile toplumun yetişkinlerden beklentileri gibi bilgiler bulunmaktadır. Çocuklar küçük yaşlarda edindikleri cinsel şemaları büyüdüklerinde diğer insanlarla kuracakları iletişimde birer düşünce ve davranış modeli olarak kullanmaktadırlar (Berk, 2013).

Cinsel Eğitim

ABD Cinsellik Bilgi ve Eğitim Konseyi (SIECUS)'ne göre cinsel eğitim, tüm yaşam boyunca bilgilenme, değer üretme ve tutum geliştirme, inanç oluşturma gibi süreçleri anlatmaktadır. SIECUS, tüm insanların ruhsal ve biyopsikososyal açıdan kapsamlı bir cinsel eğitim almaları gerektiğini ifade etmektedir. Cinsel eğitim, bireyin yaşını, gelişim düzeyini, ait olduğu toplumun kültürel yapısını dikkate alarak duygu, düşünce, etkileşim, karar verme, eleştirel düşünme, üreme, sevgi, saygı, beden imajı, kendini algılama biçimi, beğenilme, sorumluluk, giyim kuşam, davranış, ifade ediş tarzı gibi temaların tamamını içeren bir eğitimidir (SIECUS, 2004).

Tüm çocuklara doğumdan başlayarak nitelikli bir cinsel eğitim sunulması anne babaların görevidir. Dolayısıyla iş birliği doğrultusunda hem ebeveynlere hem de eğitimcilere bilimsel ve akademik anlamda bilgi, beceri ve desteğin sağlanması gerekmektedir. Çocuklar büyüdükçe cinsel konulara ve davranışlara karşı merak geliştirirler. Çocuklarında birer cinsel varlık oldukları düşünüldüğünde, bu merak duygusu son derece sağlıklıdır. Çocukların alıcı dil ve ifade edici dil becerileri geliştikçe bazı konulara merak duyguları gelişir ve sorular sormaya başlarlar. Bu sorulara uygun, doğru ve yeterli bilgilerin verilmesi çocuğun öğrenme ve gelişim sürecine katkı sağlamaktadır. Çocuklar kendilerini rahat ve güvende hissetmedikleri durumlarda bilinçli bir şekilde konuyu ya gizlerler ya da üstünü kapatmaya çalışırlar. Sorulan sorular karşısında verilen yanıtlar geçiştirilirse, cezalandırılırsa, susturulur ya da doğru olmayan bir takım bilgiler verilirse çocuklar endişelenirler. Endişelenen çocuklar ya merak duygularını yitirmeye başlar ya da kendilerini suçlu hissettikleri için girişim yapmaktan korkarlar (Ceyhan, 2000).

Çocukların cinsel konular hakkında sordukları sorulara anne babaların verecekleri cevaplar kadar jest mimikleri ile verdikleri dönütler de çocukların dikkatini çekmektedir. Sorular esnasında anne babaların gülmesi, utanması, seslerinin titremesi, şaşırması çocukların verilen bilgi yerine anne babalarının doğal olmayan duygu durumuna odaklanmalarına sebep olmaktadır. Çocuklar verilen bilgiler ile gösterilen tavır arasında bağlantı kurmakta çoğu zaman zorlanmaktadırlar. Güven verici, anlayışın ve hoşgörünün olduğu ortamlarda çocuklar kendilerini daha iyi hissettiği; bu durumun da gelişimlerine olumlu yönde katkı sağladığı bilinmektedir (Ceyhan, 2000).

Anne babalar çocuklarına cinsel eğitim verirken iletişim konusunda aşağıda yer alan maddelere dikkat etmelidirler (Pekdoğan, 2015).

- İyi bir iletişim kurmak için çocuklarla güçlü ilişkiler kurulmalı
- Çocuklar birey yerine konulmalı
- Anne babalar çocuklarının ilk ve en önemli cinsel eğitimcileri oldukları unutulmamalı
- Cinsel konular hakkında konuşulurken huzursuzluk hissedilse bile rahat olunmalı
- Uygun ve yeterli cevaplar bulunamadığında öğrenmeye açık olunmalı
- Çocuklara cinsel eğitim verilmesi için onların soru sormaları beklenmemeli, yaşa ve gelişim düzeyine göre açıklamalar yapmalı
- Çocukların sordukları soruların arkasında yatan gizli sorular anlaşılmalı
- Çocukların güvenleri kazanılarak cinsel konular hakkında sordukları sorulara doğru, güvenilir, mantıklı yanıtlar vermeli
- Çocuğun sorduğu sorular şaşırtıcı olsa da anne babalar kendi fikirlerini zorla kabul ettirmemeli
- Çocukların merak ettiği şeyler sonucunda çocuk pişman ettirilip endişelendirmemeli
- Anne babaların söylemleri ile jest, mimik ve eylemleri bir olmalı, doğru özdeşim için doğru model olunmalıdır.

Cinsel eğitimin çocuklar için gerekli olduğuna anne babaların birçoğu inansa da ülkemizde ve dünyada insanlar, cinsel eğitimin erken yaşta verilmesinin çocukların erkenden uyarılacaklarını ve erken yaşta cinsel yaşama geçeceklerini düşünmektedirler. Çocuklarının masumiyetlerinin bozulacağı endişesi, cinselliğin bir tabu olarak görülmesi, cinsel eğitim verilmesi konusunda yetersiz ve huzursuz hissetmeleri cinsel eğitimin verilmesinde endişe yaşanmasına sebep olmaktadır. İnsanlar eski çağlardan beri cinsellik kavramını üreme kavramı ile ilişkilendirirler. Çocukların da üreme işlevleri olmadığı düşünüldüğü için cinsel eğitiminde verilmesini gereksiz bulmaktadırlar. Bir diğer algı ise cinsellikle ilgili sorular ve konular konuşulmadığında cinsel konularla ilgili problemlerinde olmayacağı yönündedir. Cinsel eğitimin önündeki en büyük engeller; tabular, algılar, önyargılar, yetersizlikler, toplumsal ve kültürel kodlar olmuştur. Tüm bu durumlar ülkeden ülkeye cinsel eğitim konusunda bakışın şekillenmesini etkilemiştir. Cinsel eğitimin verilmesinin en sağlıklı yeri aile ve ev ortamlarıdır. Anne babalar doğru bir cinsel eğitimin nasıl, nerede, ne şekilde ve kim tarafından verilmesi konusunda bilinçlendirildiğinde, çocuklar gelişimsel açıdan ihtiyaçları olan bilgilere sağlıklı yollardan kavuşacaklardır (Artan, 2019).

Dünya’da Cinsel Eğitim

Dünya çapında herkesin cinsel eğitim konusunda ihtiyaç duyulan bilgiye ulaşmak için eğitim veren okullar ve programlar olsa da, nüfusun, kültürün, dilin, dinin, politik önceliklerin, farklı bakış açılarının çok fazla olması sebebiyle her ülke için tek bir cinsel eğitim modeli ve yaklaşımının olması zor görülmektedir. Bazı ülkelerdeki cinsel eğitim konusundaki yaklaşımların irdelenmesi konuyu aydınlatması açısından birkaç örnek vermek anlamlı olacaktır.

Fransa. Fransa hükümeti cinsel eğitim konusunu önemsemektedir fakat Katolik gruplar gibi dini gruplar devamlı verilecek cinsel eğitimi uygun bulmamaktadırlar. 6 yaş civarında öğretmenler ve sağlık personelleri tarafından cinsel eğitim vermeye başlanılır. 2003 yılında düzenlenen eğitimin içeriği biyolojik bilgi, psikolojik, duygusal, kültürel ve etik

konularının da yer aldığı sarmal ve bütüncül bir bakışla sunum yapılması gerektiği yönündedir (Artan, 2019).

Amerika. Amerika’da cinsel eğitim konusundaki ilk tanıtımlar çok eskiye dayanmaktadır. Cinsellik eğitim programlarının desteklenmesi, geliştirilmesi ve teşvik edilmesi için bazı oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlisi, Amerika Birleşik Devletleri Cinsel Bilgi ve Eğitim Konseyidir (SIECUS, 2004). ABD’de cinsel eğitim ve programlar eyaletlerin meclis kararlarına bağlı olarak yürütülmektedir. Gençler arasında cinsel yolla bulaşan hastalıklarda görülen artışlardan sonra 1980 yılından sonra birçok eyalette yöneticilerin insel eğitimin okullarda verilmesinin zorunlu olması gerektiği yönünde kararlar aldıkları görülmektedir (Donovan, 1998).

Danimarka. Danimarka, 1971’de okullarda cinsel eğitimi zorunlu kılan yasayı kabul etti. Bu ülkede cinsel eğitim üç bölümde uygulanıyor. Birinci bölümde (1-4. sınıflar) kadın erkek arasındaki farklar, üreme, gebelik, doğum, aile planlaması, ailenin büyüklüğü ve buluş çağı konularında bilgi veriliyor. İkinci Bölümde ise, (5-7. sınıflar) cinsel organlar, hormonlar, genetik, cinsel içgüdü, döllenme, doğum kontrolü, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve pornografi hakkında bilgi veriliyor ve tartışılıyor. Üçüncü Bölümde ise, (8-10. sınıflar) bütün konularda tartışılarak, etik, ahlak, sosyal ve aile ile ilgili sorunlar ele alınıyor. (Günaydın, 2000)

İngiltere. İngiltere’ de cinsel eğitim daha çok biyolojik konuları içermektedir. 11 yaş civarında başlayan cinsel eğitim geç başladığı yönünde eleştiriler olsa da kızlar ve erkeklerin karma sınıflarda beraber cinsel eğitim almaktadırlar (Haywood, 1996). İngiltere’de cinsel ve dini eğitim ailelerin seçimine bırakılmış durumdadır (Yaldız ve diğerleri, 2020).

Almanya. Almanya’ da cinsel eğitim, bireysel çabalara ve tercihlere bırakılmıştır. Eyaletler eğitim sisteminin içeriğini ve kalitesini kendi insanının ihtiyaçlarına göre belirler. Cinsel eğitim insan anatomisi ve biyoloji ile başlar. Kozmopolit oluşu ve göçmen sayısının

fazla olması sebebiyle cinsel eğitimin herkesi kucaklaması gibi bir gereklilik söz konusu değildir (Artan, 2019).

Çin. Okul temelli cinsel eğitim söz konusudur. Hızlı ve kalabalık nüfus yoğunluğundan HIV ve AIDS ile mücadelede hükümet, cinsel sağlık ve üreme sağlığı kontrolü gibi alanlarda tedbirler geliştirilmiştir. Profesyonel sağlık eğitimcileri olmadığından cinsel eğitim hizmet içi eğitimlere katılan psikologlar, hemşireler ve biyoloji kökenli kişiler tarafından verilmektedir (Artan, 2019).

Ülkemizde Cinsel Eğitim

Ülkemizde örgün eğitim kapsamında cinsel eğitim zorunlu ya da seçmeli ders kapsamına alınmamıştır. Ülkemizde bu konuların tartışılıp çocuk gelişiminin bir bütün olduğu göz önüne alındığında cinsel gelişim ve cinsel eğitim konularının bir an önce eğitim programları ve yaklaşımlarının ayrı ve alt başlıklar içerisine girmesi gerekmektedir.

Ülkemizde cinsel eğitim ile Türkiye Aile Planlaması Derneği'nin 1974 yılında toplumu cinsel yönden bilinçlendirilmesi amaçlanmış, gençlerin bilgi, beceri ve tutumlarının araştırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Üniversiteler, dernekler, kamu kurum ve kuruluşları 1980' lerden bu yana cinsel gelişim ve eğitim konusunda çeşitli araştırmalar yapmışlardır. Anaokullarında cinsel eğitim konusunda bir uygulama 1979 yılında Hacettepe Bilim Merkezi Derneği Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Uygulama Anaokulunda gerçekleştirilmiştir. Program hazırlanarak hayata geçirilmiştir. Okul öncesi eğitim programları incelendiğinde "cinsel eğitim" ya da "cinsellik" kavramlarına yer verilmediği görülmüştür. Günümüzde ilköğretim ve ortaöğretim programlarında sosyal duygusal ve bilişsel gelişim alanlarında yer alan kazanım ve göstergeler kapsamında cinsel eğitime yer verildiği görülmektedir (Artan, 2019).

Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğünün 2024 yılında güncellemiş olduğu Ulusal Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan kazanım ve göstergeler

incelendiğinde cinsel gelişim ile ilişkili olan kazanımların sosyal duygusal gelişim ve değerler ve bilişsel gelişim özellikleri alanı altında yer aldığı görülmektedir (MEB, 2024).

Cinsel Eğitimin Yararları

Cinsel eğitimin çocuklara pek çok yönden yararları bulunmaktadır (Çalışandemir ve ark., 2010). Bunlar;

- Cinsel gelişim ile ilgili çocukluk döneminden başlayarak bilgi, beceri ve görgüsü artan çocuklar kendisinin ve başkalarının haklarını bilir ve güçlü bir kişilik oluşturur.
- Çocuklar bedenlerinin, duygularının, düşüncelerinin güçlü ve zayıf yanlarını bilir.
- Kendini tanıyan çocuğun öz güveni artar.
- Cinsel eğitim ile beraber çocuklar sınırlarının nerede başlayıp nerde bittiğini bilir. Bu sayede insanlarla sağlıklı ve seviyeler ilişkiler geliştirir.
- Cinsel konularda doğru bilgilendirilen çocuklar bedenlerinde, ruhlarında ve duygularında gerçekleşen değişimlere, farklılıklara uyum sağlar. Erken yaşta cinsel bilgilerle tanışan çocuklar belirsizliklerden kaynaklı korku ve kaygıları en aza inmiş olur.
- Doğru ve gerçekçi bilgilerle büyüyen çocuklar cinsellikle ilgili duyacakları yanlış ve gereksiz bilgileri birbirinden ayırt eder.
- Cinsel bilgiler ile donanan çocuklar uygunsuz davranışlar karşısında ne yapacağını bilir en doğru davranış refleksini ortaya koyar.

Otizm Spektrum Bozukluğu

Otizm, ilk olarak Amerikalı çocuk psikiyatristi Leo Kanner tarafından 1943 yılında tanımlanarak tıp literatürüne infantil otizm (erken çocukluk otizmi) olarak girmiştir. Otizm, erken çocukluk döneminde ortaya çıkan toplumsal, kavramsal ve bireysel alanlarda etkileşim ve iletişim becerilerinde sınırlı ve tekrarlı davranış örüntüleriyle kendisini gösteren nörogelişimsel bir bozukluktur. Otizm ölçütlerine bakıldığında dil ve konuşmada belirgin bir gecikme, sosyal gelişiminde gerilik, kalıplaşmış davranış ve aynılığı koruma isteği

görülmektedir. Otizmin olası göstergeleri incelendiğinde 12 ay civarlarında mırıldanma ve agulama seslerinin henüz çıkartılmamış olması, anlamlı jest ve mimik kullanımında yetersizlik, 16 ay civarında kelime çıkartılmaması ve ismi ile çağrıldığında dönüp bakmaması gibi göstergeler olduğu görülmektedir (Baykoç ve ark., 2011).

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından 2013 yılında yayımlanmış olan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı kılavuzuna göre otizm spektrum bozukluğu tanısı konulabilmesi için 2 ana alanda yer alan belirtilerin en az beşinin yan yana gelerek gözlemlenmesi gerekmektedir. Tanı ölçütleri incelendiğinde ilk alanda yer alan (A) 3 kriterin tamamını, ikinci alanda yer alan (B) 4 kriterin en az ikisinin olması durumunda Otizm Açılımı Kapsamında Bozukluk tanısı almaktadırlar (DSM-V-TR, 2013).

A-Toplumsal İletişim ve Toplumsal Etkileşim Sorunları

- Toplumsal yaklaşım ve karşılıklı konuşamamadan toplumsal etkileşime girememe
- Sözel ve sözel olmayan iletişimde ve davranışlarda eksiklikler
- İmgesel oyun paylaşımı ve arkadaş edinimde güçlük, iletişim kurma, sürdürme ve sonlandırma becerilerinde eksiklikler

B-Sınırlı/Tekrarlayıcı İlgi ve Davranış Örüntüleri

- Sınırlı alanda, yoğun ve sıra dışı ilgilere sahip olmak
- Aynılık konusunda direnme
- Tekrarlayıcı davranışlar ve basmakalıp davranış örnekleri
- Duyusal girdilere karşı düşük ya da aşırı tepkiler verme

Otizmin nedeni geçmişte yapılan bilimsel çalışmalar incelendiğinde tam olarak bilinmesede genetik (kalıtsal) yanı olduğu fikrinde birleştikleri görülmektedir. Aile ve ikiz çalışmaları da otizmin genetik etkisi olduğunu göstermiştir. İkizler genlerin tamamını paylaşmakla beraber yaş, rahim içi maruziyet, aile ortamı, gelişimin birçok aşamasını ve

sırasını paylaştıklarından birçok yönden eşleşirler. Bu yüzden otizmin hem genetik hem de çevrenin etkileşiminden kaynaklı olduğu ifade edilmektedir (Volkmar ve ark., 2004).

Günümüzde ise otizmin nedenlerini; nörobiyolojik, nöroanatomik, nöropsikolojik, nörokimyasal, nöropsikiyatrik gibi alanlarda yapılan çalışmaların sonuçları vermektedir. (Köse, Özbaran ve Erermiş, 2012). Erken dönemde beyin gelişimi ve genleri etkileyen çevresel etmenlerinde birleşerek nörolojik- gelişimsel bozukluğa sebep olduğu görülmektedir. OSB'nin kompleks bir yapısını olduğu anlaşılmaktadır. OSB'nin toksin besinlerin ve vitamin eksikliklerinin sebep olduğu çevresel etmenler arasında sayılmaktadır (Cavkaytar, 2016).

Gebelik sürecinde annenin pestisit maruziyeti, kimyasal maddeler, hava kirliliği, ağır metaller, sigara ve alkol, radyasyon, annenin yaşı, annenin obez oluşu, anne diyabeti, annenin gebelik sürecinde yaşadığı travma ve stresler, cıva, D vitamini eksikliği, kötü ve yetersiz beslenme, uzun süren depresyon, enfeksiyon, ağır ilaçlar vb. maruz kalması çocukta otizme sebep olabilecek çevresel etmenlerden olduğu belirtilmektedir (Modabbernia ve ark., 2017).

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Cinsel Eğitimi

Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve cinsellik konusuna çok az değiniliyor olması özel gereksinimli çocukların cinsel gelişimlerinin ve ihtiyaçlarının olmadığını, ileriki yaşamlarında cinsellik içeren durumlarla karşılaşmayacakları anlamına gelmemektedir. Yapılan araştırmalar, OSB olan çocukların yetişkinliğe eriştiklerinde cinsellik içeren konuların farkında ve bilincinde oldukları, bu konulara en az akranları ve hemcinsleri kadar ilgi gösterdikleri ayrıca çeşitli boyutlarda cinsel davranışlarda ve eylemlerde bulunduklarını göstermektedir (Gabriels ve ark., 2010).

Cinsel kimliğin önemli oranda sosyal, duyuşsal ve bilişsel süreçlere bağımlı olduğu bilinmektedir. Cinsel kimlik; deneyim, özdeşim, gözlem, taklit, biyolojik ve gelişimsel yaşla birlikte oluşmaktadır. Netice olarak otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar duyuşsal girdileri

almada, işlemlerde ve yanıt oluşturmada zorluk çektiklerinden psikososyal öğrenme içeren cinsel kimliği edinmekte de güçlükler yaşamaktadırlar (Abelson, 1981).

Dewinter ve ark. (2013) 2009 ve 2012 yılları arasında OSB olan bireylerin cinsel davranışlarının araştırıldığı çalışmaları inceledikten sonra otizm tanısı olan çocukların cinsel kimlik problemleri yaşadığını ve ayrıca erkek çocukların daha az erkeksi davranışlar sergilediklerini ortaya koymuştur. OSB olan ergen bireylerde cinsel gelişime dair var olan bilgi ile zekâ düzeyi arasında doğrusal bir orantı olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle bireyin bilişsel kapasitesi cinsel davranış ve tutumlarına etki etmektedir.

Otizm tanısı almış olan küçük çocuklarda beklenen düzeyde göz teması kuramamaları ya da anormal biçimde kurmaları, gözlemlenen gelişimsel gerilik ve sapmalar, zayıf ortak dikkat becerileri, başkasının bakış açısını hesaba katmama, duygu ve duygulanımları tanımlayamama, takıntılı davranışlar, karar verme becerilerinde zorlanma, sosyal körlük, karşı tarafın niyetini okuyamama, kamu ve özel alan ayrımı yapmama vb. yetenek ve beceri eksikliği bu çocukları cinsel ve sosyal açıdan savunmasız durumlarla karşı karşıya bırakmaktadır (Gabriels ve ark., 2010).

OSB olan çocuklar akranlarından, sosyal medyadan ya da bir yetişkinden cinsellikle ilgili duydukları terimleri ve kelimeleri takıntılı bir biçimde tekrarlayabilmektedir. Daha önce duymuş olduğu bu terimleri sosyal bağlamda kullanamadıklarında yanlış anlaşılmalara yol açabilmektedirler. Anne babalar, bakıcılar için ise bu durum genellikle utanç verici bir duruma dönüşmektedir. Cinsellikle ilgili sosyal, duygusal, iletişimsel ipuçlarını beklentileri doğru okuyamayan otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar, cinsellik içeren davranışları eyleme döktüklerinde arkadaş çevrelerinden ve toplumdan uzaklaşma eğilimi göstermektedirler. Bu yüzden başta anne babaların, öğretmenlerin, bakım verenlerin cinsel eğitim konusunda eğitilmeleri gerekmektedir. Anne babaların çocuklarının cinsel sağlığı ve eğitimini görmezden gelmemeleri, konuya incelik ve dikkatle yaklaşmaları gerekmektedir (Gabriels & Van Bourgondien, 2007).

İlgili Araştırmalar

Bu kısımda ulusal ve uluslararası alanyazında yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik cinsel eğitim konulu çalışmalara yer verilecektir.

Ulusal Alanyazın

Ulusal alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde OSB olan bireylerin cinsel eğitimine ilişkin sınırlı sayıda tez ve araştırma çalışmalarına ulaşılmıştır. Ulusal alanyazında tipik gelişen çocukların cinsel gelişimi ve eğitimi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Ulusal alanyazın incelendiğinde KKTC’de özel gereksinimli çocukların cinsel eğitimine ilişkin bir tez çalışması olsa da, ülkemiz sınırları içerisinde özellikle OSB olan çocukların cinsel gelişimi ve eğitimi konu alan herhangi bir tez çalışmasına rastlanmamıştır. Ülkemizde OSB olan çocuklara cinsel istismardan korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykü yönteminin etkililiğini inceleyen bir lisansüstü tez çalışmasına rastlanmıştır. İlgili konuda Ulusal alanyazında yapılan çalışmalar aşağıda yer almaktadır;

İldeş (1990) okul öncesi çocukların anne babalarının cinsellik ve cinsel eğitime ilişkin inanış, tepki ve bakış açılarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada 303 anne ve baba yer almıştır. Elde edilen verilen çapraz ve yan dağılım tabloları kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda anne babalar kız çocuğundansa erkek çocuğuna daha fazla cinsel eğitim verilmesi gerektiği belirtmişlerdir. Sonuç olarak anne ve babaların cinsel eğitim konusunda bilgi vermemelerinin önündeki en büyük engel ise tabularının olduğu bulunmuştur.

Yelken (1996) anne ve babaların, üç-altı yaş dönemindeki çocuğun cinsel gelişimi ve eğitimi konusunda bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada 167 anne ve 167 baba ile görüşmüştür. Anne babaya ait öğrenim durumu, meslek, çocuğun cinsiyeti, çocuğun yaşı bilgilere göre cinsel gelişim ve eğitim bilgi düzeyi arasında bir ilişki var olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma bulgularına göre ailenin ve

çocuğun demografik bilgileri ile cinsel gelişim ve eğitim bilgi düzeyleri arasında anlamlı fark görülmemiştir.

Özusu Açıkgöz (1999) okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden üç-altı yaş çocuklarına uygulanan Cinsel Eğitim Programı'nın çocukların cinsel gelişimlerine etkisini incelemiştir. 44 kişiden oluşan deney ve kontrol grubu yer almaktadır. Veri toplamada yapılandırılmış formlar kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan "Cinsel Eğitim Programı" çocuklara uygulanmış ve programın çocuklar üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmüştür. Ailelerin ve öğretmenlerin cinsel eğitime sıcak baktıklarını, ailelerin cinsel eğitimin aile içinde verilmesi gereken bir eğitim olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin cinsel eğitim verme konusunda materyal eksikliği ve bilgi yetersizliği çektikleri saptanmıştır.

Konur (2006) dört-altı yaşları arasında çocuğu olan anne babalara verilen "Cinsel Eğitim Programı"nın cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusundaki bilgilerine etkisini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada "Cinsel Eğitim Programı"nı geliştirmiştir. Çalışmaya 12 anne ve 18 baba katılım sağlamıştır. Yapılan testlerde ön test ve son test arasındaki fark anlamlı olduğu saptanmıştır. Ailelerin cinsel eğitim konusunda bilgilerinin olmadığı görülmüştür. Aileler, cinsel eğitim konusunda ne yapacaklarını bilmedikleri, çocuğu yanlış yönlendirmekten korktukları, %80'ni ise cinsel eğitimin aile tarafından verilmesini doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Eğitim programı uygulandıktan sonra anne babaların yarıya yakını anne babaların ve uzmanların cinsel eğitimi verebileceklerini belirtmişlerdir.

Eliküçük (2011) yapmış olduğu araştırmada okul öncesi eğitim kurumuna devam eden altı yaş çocuklarının anne babalarına uygulanan cinsel eğitim programının anne babaların cinsel gelişim ve eğitim hakkındaki bilgileri üzerinde etkililiği araştırmayı amaçlamıştır. Çalışmaya 46 anne ve 31 baba olmak üzere 77 ebeveyn dâhil edilmiştir. Araştırmacının oluşturduğu "Okul Öncesi Cinsel Eğitim Ebeveyn Anketi" ebeveynlere uygulanmıştır. Verilerin analizinde T-Testi, tek faktörlü ANOVA ve Frekans tabloları kullanılmıştır. Araştırmadan çıkan bulgular incelendiğinde çalışmaya katılanların çok büyük çoğunluğu cinsel eğitimi gerekli bulmuştur. Ebeveynler çocuklarına cinsel eğitim verme

konusunda doğru adresin kendileri olduğunu belirtmişlerdir. Sonuç olarak ebeveynlere verilen cinsel eğitim programı sayesinde anne babaların cinsel gelişim ve eğitim konusunda bilgi yeterliliklerinin arttığı anlaşılmıştır. Anne babalar çocuklarının yaşına ve gelişimine uygun olarak cinsel eğitim alırlarsa, çocuklarının cinsel gelişimlerinin sağlıklı bir biçimde ilerlemesine katkı sağlayacaklardır.

Gülşen (2011) araştırmasında otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan ergenlerin cinsel eğitimde yaşadıkları sorunları öğrenmek amacıyla 30 özel eğitim uzmanı ve 30 psikolojik danışmanın görüşlerine yer vermiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşmelerle veri toplanmıştır. Uzmanlar; ergenlerin cinsel davranışlar konusunda zorlandıklarını ve sorunlar yaşadıklarını belirtmiş olmalarına rağmen cinsel eğitim verilmesi konusunda yeterli bilgi birikime sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

Süzer (2016) yapmış olduğu çalışmada yaşları 10 ile 17 aralığında bulunan 3 çocukla beraber öykü yöntemi tekniği ile istismardan korunma yöntemini edindirme ve genelleme eğitimi üzerine çalışmıştır. Cinsel istismar türleri belirlendikten sonra uygunsuz davranış çeşitleri ile öğretim yapılmıştır. Çalışma oturumları farklı zaman dilimlerinde tekrarlanmıştır. Araştırma neticesinde 3 katılımcının da öğretilen öykü yöntemi tekniği ile öğretilmiş olan korunma becerilerini edindiklerine ve genellemede zorlanmadıklarına ulaşılmıştır.

Alptekin (2018) yapmış olduğu çalışmada üç-altı yaşında çocuğa sahip olan ailelerin çocuk cinsel gelişimi hakkındaki bilgi düzeyleri ve tutumlarını belirlemeyi amaçlamıştır. 102 anne ve 18 baba olmak üzere toplamda 120 ebeveyn ile çalışmasını gerçekleştirmiştir. Çalışmada araştırmacının geliştirmiş olduğu "Ailelere Yönelik Çocuk Cinsel Gelişim ve Eğitimi Bilgi ve tutum Formu" Kullanılmıştır. Verileri analiz etmek için tanımlayıcı istatistik, T-Testi, Anova, Crosstab ve Ki Kare testine yer verilmiştir. Çalışmada ebeveynlerin, cinsellikle ilgili soruları yanıtlamada zorlandıkları görülmüştür. Ebeveynlerin %93,8'i çocuklara cinsel eğitimi ebeveynlerden annenin vermesini doğru buldukları, %79,7'si ise çocuğun cinsel eğitiminin hangi yaşta olması gerektiğini bilmediği, cinsel eğitimin içeriğinin

ve konusunun çocukları cinsel saldırı ve istismardan korumak olarak bildikleri anlaşılmıştır. Sonuç olarak ebeveynlerinin korkularının sebebi sorulan sorulara ne şekilde cevap verileceğini bilmemeleri, ilgili konuda bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu, ebeveynlerin eğitime gereksinimleri olduğu görülmüştür.

Baysan (2020) çalışmasını üç-altı yaşında çocuğa sahip olan ailelerin çocuk cinsel gelişimi hakkındaki bilgi düzeyleri ve tutumlarını belirlemek amacıyla 102 anne ve 18 baba ile totalde 120 kişiyle tamamlamıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan görüşme formu pilot çalışmayla uzman görüşleri alınarak anne babalara uygulanmıştır. Toplanan bilgiler tanımlayıcı istatistik, T testi, Anova, Ki kare testleri ile analiz edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında anne babaların çocuklarının cinsel konularda sordukları sorulara yanıt vermede zorlandıkları görülmüştür. Annelerin babalara kıyasla daha rahat oldukları, babaların ise daha gergin oldukları, sorulan sorulardan kaçtıkları, konuyu başka yöne çektikleri ve çocuğu uyardıkları gözlenmiştir.

Bartın (2020) yapmış olduğu çalışmada özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarının cinsel eğitimine ilişkin görüşlerini araştırmıştır. Araştırmada karma yöntemlerden paralel araştırma desenine başvurmuştur. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme ve anket formları ile 200 anne ve babanın katılımıyla toplanmıştır. Verileri çözümlemede betimsel analiz yöntemini kullanılmıştır. Anne babaların çok büyük çoğunluğu %94,5'i cinsel eğitimin gereksinimlerini ifade ederken sadece iki ebeveyn eğitime olumlu bakmamıştır. Eğitimin anne baba tarafından verilmesi ve ebeveynler dışında ise doktor ve öğretmenlerin vermesini söylemişlerdir. Cinsel eğitimin içinde yer alması gereken konuların ise; cinsel organlar, bedensel farkındalıklar ve cinsel istismar durumlarının eğitim içeriğinde en fazla yer almasını istedikleri sonucu görülmüştür. Araştırmanın bulguları neticesinde ebeveynlerin bilgi konusunda yetersiz ve eksik oldukları görülmüştür.

Güven (2021) yapmış olduğu çalışmada otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylerle çalışan kişilere kapsamlı cinsellik eğitimi (KCE) konusunda aktarımlar yapmayı hedeflemiştir. Bu hedefe yönelik yapılan çalışmaları bir araya getirerek incelemiştir.

Araştırma neticesinde OSB olan bireylerin kapsamlı cinsellik eğitimine ihtiyaç duydukları görülmüştür. Bu eğitim kapsamında yer alan konular içinde; karar verme ve muhakeme becerileri için bu eğitimi almalarının bir hak olduğunu ifade edilmiştir. Eğitimden ebeveynler eşit rol ve görevlerinin bulunduğunu, cinsel eğitim konusunda özel eğitim öğretmeni ile birlikte ilgili profesyonellerle çalışmalar olmasının anlamlı olacağı neticesine varılmıştır.

Kanadlı (2021) otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan öğrencilere yönelik istismar ve cinsel eğitim konularına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla incelediği çalışmasında nitel araştırma tekniklerinden temel nitel araştırma yöntemini kullanarak 19 özel eğitim öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle elde ettiği verileri Ninova-12 programı kullanılarak içerik analizi tekniğine göre çözümlemiştir. Araştırma neticesinde ortaya çıkan bulgularda OSB olan öğrencilerde cinsel açıdan uygun olmayan davranışlar görülmüştür. Öğretmenlerin çoğunluğu cinsel eğitimin gerekliliğini vurgulamış fakat herhangi bir uygulama yapmamışlardır. Katılımcıların birçoğu OSB olan öğrencilerin cinsel açıdan istismara açık olduklarını fakat korunma becerilerini kazandırmada kendilerini yetersiz bulduklarını söylemişlerdir. Katılımcıların cinsel eğitim verme, istismarı belirleme ve belirlenmesinden sonra ne yapacakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları saptanmıştır.

Doğru ve Yıldırım Doğru (2021) yaptıkları çalışmada özel eğitim öğretmenleri ve annelerin otizmli çocukların cinsel eğitime yönelik görüşleri ile karşılaştıkları cinsel davranış sorunlarına ilişkin çözüm stratejilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Betimsel araştırma yöntemlerinden tarama deseni tercih edilmiştir. Araştırmada bilgi toplamak için "Cinsel Davranış Sorunları Görüşme Formu" kullanılmıştır. Araştırmada annelerin ve öğretmenlerin çocuklarında genellikle; teşhircilik yapma, mastürbasyon ve sürtünme, dokunma ve dokunulma isteği, bakma gibi cinsel yönden davranış sorunları ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin %96'sı OSB olan çocukların cinsel eğitim almalarının önemli olduğunu ancak bu konuda yeterli bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Erbaş ve Kurt (2022) çalışmalarında otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin kullanabilecekleri müfredat içerikleri, öğretim uygulamaları ve konuyla alakalı çalışılmış çalışma örneklerini incelemişlerdir. Cinsel eğitimin içeriğinin sağlık bilgisi, duygu ve düşüncelerin doğru şekilde dile getirilmesi, cinsiyet bilinci, cinsel davranışlara uygun becerileri anlama ve yorumlama, özel alan ve istimara karşı savunma gibi birçok alanı içeren kapsamlı ve bütüncül bir bakışın dikkate alınması tavsiye edilmektedir. Bu bakışla otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin cinsel gelişim evreleri, cinsel eğitimin ve gelişimin gerekliliği, OSB olmaktan dolayı yaşanan karakteristik özelliklerden dolayı ortaya çıkan zorlanmalar ele alınmıştır.

Yagan ve Yalkılıç (2023) çalışmasında okul öncesi öğretmenlerinin cinsel gelişim ve eğitime ilişkin görüşleri ve uygulamaları incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması yoluyla yapılmıştır. Araştırmanın katılımcı grubu; 5 yıldan fazla mesleki tecrübesi olan ve 36-72 aylık çocuklarla birlikte çalışan 10 okul öncesi öğretmeninden oluşmaktadır. Verilerin toplanması yarı yapılandırılmış görüşme formu ve doküman inceleme formuyla yapılmıştır. Elde edilen bilgilerin analizi ise betimsel ve içerik analizi birlikte kullanılmıştır. Çalışmadan çıkan bulgulara bakıldığında öğretmenlerin cinsel eğitim konusunda bilgi yetersizlikleri olduğu öğrenilmiştir. Cinsel konularda çocuklar soru sormadıkları gibi öğretmenler de çocukların cinsel konuları merak etmemeleri için soru sormaları için güdülemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ulusal alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde, OSB'li çocukların cinsel eğitime yönelik araştırmaların çok sınırlı olduğu yapılan çalışmaların genelinde okul öncesi dönemdeki çocukların anne babalarının ve öğretmenlerinin cinsellik ve cinsel eğitime ilişkin tutumları, bilgi düzeyleri, inanış, etkililik, tepki ve bakış açıları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte cinsel eğitimle ilgili hazırlanan eğitim programlarının çocuklar ve/veya anne babalar üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmalar da bulunmaktadır.

Uluslararası Alanyazın

Literatürde Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların ve ergenlerin cinsel eğitimin ihtiyaçlarına yönelik farklı bakış açılarıyla ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların bilgi verici çalışmalar olmakla beraber görüş, tutum, deneyim, etki gibi açılardan ele alındıkları görülmektedir. İlgili çalışmalar çoğunlukla ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine, deneyimlerine ve bilgilerine başvurmaktadır.

Travers ve Tincani (2010) otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuk ve ergenlerde cinsel eğitimin gerekliliğini savunan bir çalışma yapmıştır. Yapılan çalışma ile OSB olan çocuklar ve ergenlere verilecek cinsel eğitimin olumlu ya da olumsuz çıktıları ve sonuçları üzerine odaklanmıştır.

Beddows ve Brooks (2015) yapmış oldukları çalışmada otizm spektrum bozukluğu (OSB) ergenlerde görülen cinsel açıdan uygun olmayan davranışların neler olduğunu ve bu davranışların nedenlerini ortaya çıkartmayı ve hangi eğitim modellerinin yararlı olacağını tespit etmeyi amaçlamışlardır. 5241 makale ve araştırma tarandıktan sonra çalışma için 42 kaynağın yeterli ve uygun olduğu görülmüştür. Araştırmanın bulgularına ve sonuçlarına bakıldığında OSB olan ergenlerde en sık rastlanılan cinsel davranışların hipermastürbasyon, uygun olmayan romantizm içeren jest ve mimikler, uygun olmayan yerde ve şekillerde uyarılma, teşhircilik ve gözetleme yer almaktadır. Bu tür cinsel davranışların olmasının nedenleri ise normal ergenliğin tam olarak idrak edilememesi, cinsel eğitim alınmaması ve OSB'nin karakteristik özellikleri olduğu düşünülmüştür.

Mackin vd. (2016) yaptıkları çalışmada 14-20 yaş arası OSB olan çocuklarının cinsel eğitimlerine ilişkin anne babaların algılarını incelemiştir. Araştırma nitel bir çalışma olup veriler odak grup yöntemi ve bireysel görüşme aracılığıyla toplanmıştır. Katılım sağlayan ebeveynler cinsel eğitim verilmesi konusunda öncelikli görevin kendilerinde olduğu kabul edip bu gereksinimi teyit etmişlerdir. Çalışmanın sonucuna bakıldığında anne babaların cinsel eğitimin kapsamında; çocuklarının kendi sağlıklarını koruyabilmelerini, kişisel

gereksinimlerini karşılayabilmelerini, yetişkinlikte düzenli ve sağlıklı bir cinsel yaşam sürebilmelerini istediklerini belirtmişlerdir.

Stankova ve Trajkovski (2021) yapmış oldukları çalışmada otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklara cinsel eğitim verme amacıyla sosyal öykü kullanımının etkililiğini incelemiştir. Çalışmada bireysel seanslarda OSB olan 3 çocuğa 6 ay süresince sosyal öykü yöntemiyle cinsel eğitim uygulamışlardır. Çalışmadan çıkan bulgulara bakıldığında katılım sağlayan çocukların vücudun özel bölge konusunda ve üreme konusunda, iyi ve kötü dokunma durumu ayırt etmede, cinsel ilişki ve doğum konusunda bilgilenmede değişiklikler olduğu görülmüştür. Sosyal öykülerin cinsel eğitim ve cinsellik konusunda beklenen ölçüde bilgi ve becerileri arttırmadığı gibi genişletmediği de davranışsal değişikliklerin oluşmamasından anlaşılmıştır.

Kenny vd. (2021) yapmış oldukları çalışmada ebeveynlerin OSB olan çocuklarıyla cinsellik ve cinsel istismar konusunda iletişim kurma planlarının neler olduğu konusunu incelemiştir. Katılımcı olarak 87 kişiden oluşan anne babalar çalışmada yer almıştır. Araştırmanın bulgularına bakıldığında anne babaların OSB olan çocuklarının cinsel açıdan mağdur olacaklarından dolayı kaygılı oldukları görülmüştür. Anne babaların birçoğu cinsel eğitim konusunda bazı konuları konuştukları fakat gelebilecek soru ve sorgulamalara karşı kendilerini eksik gördükleri tespit edilmiştir.

Uluslararası alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde, OSB olan çocuklar ve ergenlere verilecek cinsel eğitimin olumlu ve olumsuz çıktıları ve sonuçları, cinsel açıdan uygun olmayan davranışların neler olduğunu ve bu davranışların nedenlerini ortaya çıkartmayı ve hangi eğitim modellerinin yararlı olduğu üzerine odaklanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte OSB'li çocuklara sosyal öykü yöntemiyle cinsel eğitim verilmesi, OSB'li çocukların anne babalarının cinsel eğitime yönelik tutumları, OSB'li çocukların cinsellik ve cinsel istismar konusunda iletişim kurmalarını ele alan çalışmalarda yapılmıştır.

Bölüm 3

Yöntem

Bu bölümde yapılan araştırmanın yöntemi, hedeflenen çalışma grubu, veri toplama süreci, veri toplama araçları ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Araştırma Yöntemi

Yapılan araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemi olan bir araştırma desendir. Nitel araştırmada amaç olguyu en iyi biçimde kavrayabilmek için mekânı ve kişileri bilerek seçmektir (Atkinson, 2007). Fenomenoloji, insanın herhangi bir olguya dair duygu, düşünce, kavrayış ve perspektifini açıklamasına olanak sunan nitel bir araştırma desendir (Rose, Beeby & Parker, 1995). Fenomenoloji yönteminin tercih edilmesinin nedeni; insan deneyimini derinlemesine anlamak ve bu deneyimlerden çıkarımlar yapmaya çalışmak yani şeyin özünü, görünenin arkasında var olanı ortaya çıkarmaya çalışmaktır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde incelenen olguya ilişkin tecrübelere sahip bireyleri temsil etmesi için kullanışlı olan amaçlı örnekleme yöntemlerinden elverişli örneklem tercih edilmiştir (Teddle, 2016). Elverişli örneklem ulaşması hızlı ve rahat olan unsurlara dayanmaktadır. Nitel araştırmalarda en çok başvurulmuş örneklem yöntemlerinden birisidir (Patton, 2005). Örneklemi oluşturacak birey sayısının literatürde 5 ile 25 birey arasında farklılaştığı görülmektedir (Creswell, 2003). İlgili araştırmanın çalışma grubunu Bingöl ilinde Sağlık Bakanlığına bağlı olan Bingöl Devlet Hastanesinin Çocuk ve Ergen Psikiyatri Bölümünden Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı almış 3-6 yaş çocuğu olan 16 anne oluşturmuştur. Veri doyumuna ulaşılmasından dolayı katılımcı sayısı 16 kişi ile sınırlı tutulmuştur. Tablo 1’de annelerin demografik bilgileri yer almaktadır.

Tablo 1*Annelerin Demografik Bilgileri*

Anneler	Tanı Yaşı	Çocuk sayısı	Eğitim Durumu	Yaş	Cinsel Eğitim
A1	4 yaş	1	Ön Lisans	43	Yok
A2	2y 6ay	3	Okuryazardeğil	34	Yok
A3	1y 5ay	1	Lise	24	Yok
A4	3 yaş	2	Ortaokul	35	Yok
A5	3y6ay	2	Doktora	41	Var
A6	3y8ay	3	Lise	44	Var
A7	4 yaş	3	Ortaokul	29	Yok
A8	2y5ay	1	Lisans	35	Var
A9	4 yaş	3	Lise	29	Yok
A10	3 yaş	2	Lise	36	Yok
A11	2 yaş	2	Üniversite	34	Yok
A12	2 yaş	4	İlkokul	42	Yok
A13	1y6ay	2	İlkokul	35	Yok
A14	3y6ay	4	Ortaokul	30	Yok
A15	4 yaş	2	Ön Lisans	34	Yok
	2y6ay	3	İlkokul	43	Yok
A16	4 yaş	2	Lise	37	Yok
Pilot Anne					
Ortalama	3 yaş			35,6	

Veri Toplama Süreci

Araştırma süreci aşamasında Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyondan ve Sağlık Bakanlığından gerekli izinlerin alınmasıyla hastane yönetimi ve annelere bilgilendirme yapılarak gönüllü katılım onam formları imzalatılmıştır.

Çalışmada, annelerin görüşlerine ulaşabilmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Oluşturulan veri toplama aracıyla katılımcı olarak bulunan

anneler ile birebir yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerden önce annelere çalışmanın konusu, amacı ve çalışmanın ne şekilde yürütüleceği konusunda sözlü ve yazılı bilgilendirme yapılmıştır. Annelere görüşme esnasında ses kaydı alınacağı, kaydın 3. kişilerce dinlenmeyeceği sadece araştırmacının dinleyeceğini, araştırmadan çıkan sonuçların bu çalışma dışında kullanılmayacağı, özel ve kişisel verilerin çalışmada gizli kalacağı ve çalışmadan istedikleri zaman çekilebilme imkânlarının olduğu belirtilerek onay formu imzalatılmıştır. Anneler ile yapılan yüz yüze görüşmeler sakin, rahat ve güvenilir bir ortam olan Bingöl Devlet Hastanesi, çocuk gelişim kliniğinde yapılmıştır. Görüşmeler annelerin kabul ettiği daha önceden belirlenmiş olan saatte, yaklaşık 40 dakika olarak planlanmıştır. Görüşmede, görüşme formunda yer alan sorular katılımcılara yönlendirilmiştir. Sorulan sorulara annelerin verdikleri yanıtlar uygun ve tatmin edici doygunlukta olmuştur. Araştırmacı daha detaylı ve derinlemesine bilgi toplamak amacıyla annelere sondaj sorular sorarak yanıtlara yönelik örnekler ve açıklamalar sunmalarını beklemiştir. Bu sayede ilgili konu hakkındaki alt boyutların öğrenilmesi sağlanmıştır.

Araştırmanın verileri 20.01.2024 ile 20.02.2024 tarihleri arasında 16 anne ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Görüşmeler katılımcı anneler ile önceden belirlenen gün ve saatlerde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamı yüz yüze olacak şekilde yapılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce annelere katılımcı onam formu okutularak imzalamaları istenmiştir. Görüşme süresi 13 ile 38 dakika arasında değişmiştir. Toplam görüşme süresi 6 saat 54 dakika sürmüştür.

Tablo 2

Görüşme Takvimi

Katılımcı Kodu	Görüşme Yeri	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi(dk)
A1	Hastane	01.02.2024	38.29
A2	Hastane	02.02.2024	34.42
A3	Hastane	03.02.2024	23.07

A4	Hastane	04.02.2024	38.18
A5	Hastane	05.02.2024	20.03
A6	Hastane	06.02.2024	22.35
A7	Hastane	07.02.2024	26.28
A8	Hastane	08.02.2024	17.35
A9	Hastane	09.02.2024	21.25
A10	Hastane	10.02.2024	16.13
A11	Hastane	11.02.2024	22.15
A12	Hastane	12.02.2024	28.10
A13	Hastane	13.02.2024	13.34
A14	Hastane	14.02.2024	23.53
A15	Hastane	15.02.2024	25.58
A16	Hastane	16.02.2024	16.10
Pilot Anne	Hastane	12.10.2023	28.40
Toplam			416(dk)

Veri Toplama Araçları

Veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı katılımcılara sormayı düşündüğü soruları önceden belirleyerek görüşmenin protokolünü oluşturur. Görüşme sürecinin ilerlemesine göre sondaj sorular yöneltilerek bireyin yanıtlarını daha da ayrıntılandırması istenir. Bu tekniğin kullanılmasında belli düzeyde yapılandırma ve esnekliğin oluşu eğitimbilim araştırmalarında kullanıma uygun olması açısından belirleyici olmuştur. Araştırmacıya sağlayacağı esneklik ise görüşmenin gerçekleşmesinden önce planlanmış olması ve önceden belirlenen protokole uygun yol alınmasından dolayı sistematik açıdan olanak sağlayacaktır (Türnüklü, 2000).

Veri toplama araçları 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde annelere ilişkin genel bilgileri elde etmek amacıyla demografik bilgi formu yer almaktadır. İkinci bölümde ise “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Cinsel Eğitimine İlişkin Annelerin Görüş ve

deneyimleri” hakkında bilgi edinmeyi amaçlayan 15 sorunun yer aldığı açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu geliştirilmiştir. Bu form katılımcı görüşme sorularını içermektedir.

Katılımcı görüşme formunda yer alan sorular alanyazın taramasından hareketle hazırlanmıştır. Hazırlanan 36 soru uzman görüşü almak için danışman hoca ve ilgili alanda uzman doçent öğretim üyesi ile paylaşılmıştır. Uzman görüşleri neticesinde araştırmacının amacını ölçmeyen sorular çıkartılarak soru sayısı yarıya indirilmiştir. Görüşme soruları oluşturulurken soruların açık ve anlaşılabilir olmasına özen gösterilmiştir. Oluşturulan görüşme formundaki soruları katılımcıların farklı anlayabilecekleri düşünülmüştür. Bu varsayımdan hareketle yanıtların etkilenebileceği düşünülerek temel çalışmaya başlamadan önce esas katılımcıların dışında 1 anne ile pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma neticesinde tekrardan uzman görüşlerine başvurularak araştırma amacını ölçmeyen ve tekrara düştüğü düşünülen 3 soru daha çıkartılarak görüşme formunda yer alan sorulara son hali verilmiştir. Pilot çalışma ile görüşmenin protokolü belirlenmiştir. Pilot çalışma ile araştırmacı görüşme pratiği edinmiş olup görüşmenin güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda ulaşılan ham verilerin işlenerek anlamlandırılması süreci veri analizinin en temel amaçlarından birisidir. İşlenen verilen anlamlandırılması, katılımcıların görüşlerinin çözümlenmesi, anlaşılır hale getirilmesi ve tekrardan biçimlendirilmesi sürecidir. Nitel araştırma yönteminde verilerin analiz süreci, üç ana ekseninde gerçekleşir. Bunlar; tümevarım ve tümdengelim, tanım ve yorum, soyut ve somut kavramlardır (Merriam & Tisdell, 2015).

Bu araştırmada otizm spektrum bozukluğu olan çocukların cinsel eğitimine ilişkin annelerinin görüş ve deneyimlerini öğrenmek amaçlanmıştır. Annelerle yapılan görüşmelerden çıkan görüşler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Yapılan tüm

görüşmeler bittikten sonra araştırmacı, ses kayıt cihazında yer alan verileri deşifre etmek amacıyla yazıya dökmüştür.

Araştırmada görüşme formundan çıkan verileri analiz etmek için betimsel analiz yöntemine başvurulmuş ve inceleme yapılmıştır. Betimsel analiz yöntemi, çalışmada elde edilen verileri daha anlaşılır kılmak için temalara ayırmak suretiyle özetleme ve yorumlama süreçlerinden geçirilir. Oluşturulması planlanan temalar ve kodlar çalışma öncesi veya çalışma sonrasında sonuçlanan veriler ışığında düzenlenir. Betimsel analiz yapılırken katılımcılardan alınan veriler üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan doğrudan alıntılama yapılır. Betimsel analiz yönteminin amacı verileri görünür ve düzenli bir biçime getirip ortaya çıkan bulguları sebep sonuç ilişkisi bağlamında betimleme ve yorumlama yoluna gitmektir (Yıldırım & Şimşek, 2005).

Betimsel analiz yapılırken veriler dört aşamadan geçirilir. İlk aşama çalışmanın görüşme ve gözlemler sonucunda çıkan verilerin analizi için çerçeve oluşturulmasıdır. Bu çerçeve neticesinde verilerin hangi tema başlığı altında oluşturulacağı belirlenir. İkinci aşamada elde edilmiş olan veriler ilk aşamada oluşturulan tematik çerçeveye göre okuması ve düzenlenmesi yapılarak gereksiz veriler dışarıda bırakılır. Üçüncü aşamada bulgular tanımlanırken düzenlemeler tanımlanır ve doğrudan alıntılar ile desteklemeler yapılır. Elde edilen verilerin açık ve net bir dille tekrara düşmeden ifade edilmesine özen gösterilir. Son aşamada ise tanımlaması yapılan bulguların açıklanması, anlamlandırılması ve ilişkilendirilmesi yapılır. Bulgular arasında var olan sebep sonuç ilişkisi karşılaştırma yapılarak açıklanır. Bu sayede, araştırmacının yapmış olduğu yorumların daha nitelikli olması sağlanmış olur (Sözbilir, 2009).

Bu araştırmada verilerin analizi için şu yol izlenmiştir. Veri toplama süreci tamamlandıktan sonra her bir anneye ait ses kaydı için bir word dosyası açılmıştır. Kimliklerinin gizli tutulması için annelerin isimleri A1(Anne 1), A2 (Anne 2) vb. şeklinde kodlanarak word dosyasına eklenmiştir. Görüşmeye katılan annelerin sesleri transkripte edilerek isimlerinin yer aldığı word dosyasına eklenmiştir. Annelerin kodlamaları; A1'den

A16'ya kadar planlanmıştır. Transkript işlemi tamamlandıktan sonra araştırmacı (%80) ve alanında uzman bir öğretim üyesi (%20) birbirinden bağımsız olarak verileri kodlamışlar ve temalara ayırmışlardır. Araştırmacılar oluşturdukları kodlar ve temalar konusunda görüş birliğine varmışlardır. Görüş birliğine varıldıktan sonra kodlar ve temalar düzenlenmiş olup ardından bulgular tanımlanarak yorumlamaları yapılmıştır.

Geçerlik Güvenirlik

Araştırmanın nitel boyutunun iç ve dış geçerliği

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik yerine inanırılık kullanılmaktadır. İnanırılık (itimat), güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik (transfer) dört ana başlık olarak belirlenmiştir (Lincoln ve Guba, 1985). Kodlayıcılar arası inanırılık çalışması için alanında uzman bir öğretim üyesi ve araştırmacı birbirinden bağımsız kodlama ve kategorilendirmeler yapmıştır. Görüşmeye katılan kişilerin ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilerek analizler güçlendirilmiştir. Detaylı betimleme yapma, doğrudan alıntılar yoluyla ve katılımcı/uzman incelemesi ile çalışmanın inanırılığını arttırmaya çalışılmıştır.

İnanırılık. İnanırılık boyutunu güçlendirmek için katılımcıların teyidi, uzun süre kurulacak etkileşim ve uzman incelemesi gibi yöntemlere başvurulmaktadır (Holloway & Wheeler, 1996). Bu araştırmada uzman görüşü/incelemesi inanırılık için kullanılmış olan yöntemdir. Verilerin yanlış yorumlanması, temanın kapalı olması ve yetersiz sonuçlardan yola çıkma gibi hatalar nitel çalışmayı zora sokmaktadır. Araştırma konusunda genel bilgilere sahip ve ilgili konuda uzmanlaşmış kişilerin araştırmayı farklı yönlerden incelemesi inanırılık versiyonunda alınacak tedbirlerden birisidir (Holloway ve Wheeler, 1996; Houser, 2015; Streubert ve Carpenter, 2011). Araştırmada yer alan veriler, analizler ve sonuçlar alanında uzman öğretim üyeleri tarafından geri bildirimler verilerek incelenmiştir.

Onaylanabilirlik. Bu araştırma denetleme yolu yöntemine başvurulmuştur. Bu yöntem ve stratejiye göre verilerin kayıt cihazı, saha notları gibi araç ve gereçlerinden toplanan verilerin ham veriler olması gerekmektedir. Çalışma süreci, hedefi, amacı,

beklentisi, veri toplama aracı ve ölçümlerin nasıl geliştirildiği gibi kriterlerin açıkça belirtilmesi gerekmektedir (Holloway & Wheeler, 1996). Araştırmanın onaylanabilirliğini arttırmak için alıntılar ve hikayelere de başvurulması oldukça önemlidir. Bundan dolayı verilerden çıkan bulgular araştırmacının ön yargıları yerine katılımcıların kendi görüş ve deneyimlerini içeren ifadeler olmalıdır (Lincoln & Guba, 1985).

Güvenilebilirlik. Araştırmanın güvenilebilirliği için denetleme yolu literatür yöntemine başvurulmuştur. Denetleme yöntemi kararların, uygulamaların ve analiz sürecinde başvuru soruların oluşturulması ve bunların tam bir biçimde dikkatle yansıtılması sürecidir. Bu yöntemle sonraki süreçlerde araştırmacılarında yararlanması için yapılanların kaydedilmesini içermektedir. Buradaki amaç sonuçlara ulaşılırken düşünce aşamaları ve kanıtları açıkça göstermektir (Houser, 2015; Streubert & Carpenter, 2011).

Aktarılabirlik. Çalışmadan çıkan sonuçların benzer katılımcı ve ortamlardaki durumlara uygun bir şekilde genellenerek aktarılabirliktir (Houser, 2015; Streubert & Carpenter, 2011). Aktarılabirliğin kanıtlanabilmesi için amaçlı örneklem seçiminden ayrıntılı betimleme yoluna başvurulmuştur. Ayrıntılı betimleme; içerik hakkında doyurucu bilgilerin sunulması, ham verilere yorum katmadan sadeleştirme yöntemine başvurmadır. Verinin özüne dokunmadan kodlama, kategorilendirme ve temalandırma yapılmaktadır (Lincoln & Guba, 1985).

Bölüm 4

Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Bu bölümde araştırmaya katılan 16 anne ile yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde oluşan temalar ve temalara ilişkin bulgular sırasıyla ayrıntılı biçimde başlıklar halinde sunulmuştur. Bulgular sunulduktan sonra tartışma ve yorumlara yer verilmiştir.

Bulgular

Analizler ışığında 5 ana temaya, 16 tane alt temaya ulaşılmıştır. Ana temalar sırasıyla;

- 1.Cinsel Eğitimin Tanımı ve Tasvirine İlişkin Görüşler
- 2.Cinsel Eğitimin İçeriğine İlişkin Görüşler
- 3.Cinsel Eğitimin Sürecine İlişkin Görüşler
- 4.Cinsel İçerikli Davranışlara İlişkin Görüşler
- 5.Cinsel Eğitimde Ebeveyn İş Birliği

4.1. Cinsel Eğitimin Tanımı Ve Tasvirine İlişkin Görüşler

Cinsel eğitimin tanımı ve tasvirine ilişkin görüşler teması altında annelerin görüş ve deneyimlerini öğrenmek için “Cinsel eğitimin tanımına ilişkin görüşleri” olmak üzere 1 alt tema oluşturulmuştur.

Tablo 3

Annelerin Cinsel Eğitimin Tanımı ve Tasvirine İlişkin Görüşleri Temasına Ait Alt Tema ve Kodlar

Alt Temalar	Kodlar
Cinsel Eğitimin Tanımına İlişkin Annelerin Görüşleri	Mahremiyet eğitimi

Cinsiyetin bilinmesi
Yetişkin cinselliği
Özel bölgelerin öğretilmesi
Çocuğun korunması eğitimi
Ruhsal bütünleşme hali
Fıtratın gerekliliği eğitimi

4.1.1 Cinsel Eğitimin Tanımına İlişkin Görüşler. Çalışmaya katılan annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden birçoğu (N:6) cinsel eğitimi; mahremiyet eğitimi olarak tanımlamışlardır. Çocuğun mahrem yerlerini bilmesi, öğrenmesi ve buna uygun biçimde davranış ortaya koyması gerektiğini ifade eden annelerden bazılarının görüşleri aşağıdaki ifadelerde yer almaktadır:

“Mahremiyet eğitimi gelmektedir yani hangi koşullarda nasıl davranacağımızı bilme eğitimidir”. (A1)

“Çocuğum banyo yapmak istediğinde benim dışımda kimsenin banyo yaptırmasını ve kimsenin onu görmesini istemez bu yüzden aklıma mahremiyet durumu geliyor”. (A7)

“Çocuğumun mahrem yerlerini bilmesi ve buna uygun şekilde ilerlemesi herhangi birinin ona yaklaşması durumunda mahrem yerlerine dokundurmamasını bilmesidir bu yüzden algısı arttığında ilk vereceğim konulardan birisi bu olacaktır”. (A10)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) cinsel eğitimi, cinsiyetin bilinmesi olarak belirtmişlerdir. Annelerin görüşleri aşağıda açıklanmıştır:

“Özel gereksinimi olan çocuklarda özellikle kız ve erkek ayrımını bilmesi gerekir. İlk önce cinsiyeti öğretilmeli”. (A5)

“Çocuklar açısından değerlendirirsek kızın kız, erkeğin erkek olduğunu bilmesi yani cinsiyetini bilmesi eğitimidir”. (A11)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) cinsel eğitimi, yetişkin cinselliği ile ilgili olduğunu dile getirmişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Cinsel eğitim kadınla erkeğin birlikte olmasıdır. Buna ilişkin olarak verilen eğitimidir. İki farklı cinsiyetin birlikte olması ona ilişkin yaptıklarıdır”. (A8)

“Kız çocuklarına farklı erkek çocuklarına farklı bakıyorlar. Cinsel eğitim yetişkin cinselliği gibi geliyor. Küçükleri şimdiden düşünmüyoruz, düşünmek mi istemiyoruz bilmiyorum...”. (A14)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) cinsel eğitimi, özel bölge kavramının bilinmesi olarak tanımlamışlardır. Kişinin özel bölgelerinin farklı ve özel olduğu, sınırlarının öğretilmesi gerektiğini aşağıda yer alan ifadelerle açıklamışlardır:

“Özel bölge eğitimi gelmektedir. Normal bir yer olmadığını bilmesini istiyorum. Normal organlardan farklı olduğunu, ayıp bölge olduğunu bilsin istiyorum. Bakılmaması ve dokunulmaması farkındalığı eğitimidir”. (A13)

“Özel bölge eğitimi gelmektedir, kişisel alanın korunması ve ihlal edilmemesi eğitimi”. (A15)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) cinsel eğitimi, çocukların korunması ve güvende olması şeklinde tanımladığı görüşleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

“Çocuğumun güvende olması geliyor aklıma. Çocuğun ailesi dışında hiçbir şekilde saygı duyulmaması yanlış davranılması durumunda ailelerin güvende olması için bilgili olması gerekir”. (A3)

“Çocuğumun kötü insanlardan korunması, doğru yolu öğrenmesi gerekir. Otizmli çocuklar kendilerini koruyamadığından aileler bu çocukları korumalı. Bu yüzden çok korkuyorum ve sürekli takip ediyorum. Ben olmasam ne olacak diye endişe ediyorum”. (A16)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) cinsel eğitimi, ruhsal birleşme hali olduğunu aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Cinsel eğitim kişilerin ruhsal bütünleşmede sağlıklı bir birliktelik olmasıdır”. (A9)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) cinsel eğitimin yaradılıştan kaynaklı doğal bir durum olduğunu aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“İnsan fizyolojisinin gerekliliklerinden bir tanesi yaradılış itibarıyla insan hem zihnen hem de bedenlen bütün olduğu için fıtratın gerektirdiği bir konu diyebilirim”. (A6)

4.2. Cinsel Eğitimin İçeriğine İlişkin Görüşler

Cinsel eğitimin içeriğine ilişkin görüşler teması altında annelerin görüş ve deneyimlerini öğrenmek için “cinsel eğitimin verilmesi, cinsel eğitim vermede yeterlilik düzeyi, cinsel eğitim vermede yararlanılan kişiler/kaynaklar, cinsel eğitimin verilme zamanı, cinsel eğitim verme sürecinde yer alması gereken kişiler ve cinsel eğitim verilme yerine ilişkin görüşleri” olmak üzere altı tane alt tema oluşturulmuştur.

Tablo 4

Annelerin Cinsel Eğitimin İçeriğine İlişkin Görüşleri Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlar

Alt Temalar	Kodlar
-------------	--------

Cinsel Eğitimin Verilmesine İlişkin Annelerin Görüşleri	Verilmeli
	Verilmemeli
	Fikrim yok
Cinsel Eğitim Vermede Yeterlilik Düzeyine İlişkin Annelerin Görüşleri	Yeterli
	görmüyorum
	Yeterli görüyorum
Cinsel Eğitimde Yararlanılan Kişilere/Kaynaklara İlişkin Annelerin Görüşleri	Uzman kişiler
	Kitaplar
	İnternet
	Özel eğitim öğretmeni
	Dini
	gereklilikler ve gelenekler
	Görsel ve yazılı kaynaklar
	Yararlanmam
Cinsel Eğitimin Verilme Zamanına İlişkin Annelerin Görüşleri	Bebeklik döneminden itibaren
	Okul öncesi dönemde
	İlkokul çağıyla beraber
	Ergenlik döneminde

	Soru
	sormayla
	beraber
Cinsel Eğitim Verme Sürecinde Yer Alması Gereken Kişilere İlişkin Annelerin Görüşleri	Öğretmenler
	vermeli
	Uzmanlar
	vermeli
	Aile ile
	beraber
	uzman
	vermeli
	Anneler
	vermeli
	Anne baba
	birlikte
	vermeli
	Otizmi
	yenmiş anne
	ile uzman
	vermeli
Cinsel Eğitim Verilme Yeri İlişkin Annelerin Görüşleri	Okulda/kreşte
	verilmeli
	Evde verilmeli
	Hastanede
	verilmeli

4.2.1. Cinsel Eğitim Verilmesine İlişkin Görüşler. Çalışmaya katılan annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden birçoğu (N:13) cinsel eğitimin verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu eğitimin verilmesinin çocuklar için yararlı olacağını, çocuklarda farkındalık yaratacağını, ihmal ve istismar gibi durumlardan koruyacağını,

çocuklara esneklik sağlayacağını, sınırların nerede başlayıp nerede biteceğini öğrenmelerine yardımcı olacağını ifade eden annelerin görüşleri şunlardır:

“Cinsel eğitim verilmelidir. Bu konuda çocuğumun bilgi sahibi olmasını isterim. Hayatın bir parçası olduğundan cinsel eğitim alması daha iyi esnek olur”. (A1)

“Yaşı itibariyle henüz küçük fakat algısı açıldığında ve yaşı geldiğinde bu eğitim verilmesi gerekir. Yani kendisini koruması ve başkalarını koruması açısından faydalı olacağını düşünüyorum”. (A6)

“İletişim becerisi arttıktan sonra öğretmek istediğim şeylerden birisidir. Bu zamanda iletişim sorunu yaşayan çocukların maruz kaldığı şeyler vardır. Çocuğum her açıdan ihmal ve istismara maruz kalabilir okulda olsa bile”. (A15)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuğunun henüz küçük olduğunu düşündüğü için cinsel eğitim verilmesini istemediğini dile getirmiştir. Bu annenin görüşü şunlardır:

“Şu an bilmesini istemem bu tür şeyleri düşünsün istemem. Bazen özel yerlerine dokunuyor bilmediği bir şey olmasına rağmen neden dokunuyor merak ediyorum. Beni görünce utanıyor ve hemen kapatıyor. Şu an küçük olduğu ve anlamayacağı için cinsel eğitim alsın istemiyorum. Başka bir çocuğum daha var onun gelişimi normal olduğu için ona vermek isterdim. Çocuğum cinsiyetini bile yeni yeni öğreniyor. Özel durumundan dolayı şu an erken olduğunu düşünüyorum. (A7)

Çalışmaya katılan annelerden birkaçı (N:2) cinsel eğitim verilip verilmesi yönünde bir bilgileri olmadığını ve bu yüzden nasıl verileceğini bilmedikleri yönünde fikir dile getirmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Çocuğum küçük olduğundan cinsel eğitim konusu aklıma hiç gelmedi. Ne diyeceğimi bilmiyorum. Bazen normal çocuklar sorular soruyor ne diyeceğimi bilmediğimden zorlanıyorum”. (A4)

“Otizmli bir çocuğa cinsel eğitim nasıl verilir bir fikrim yok. Çocuğum gerçekten algılar mı farkında olur mu bilmiyorum. Normal çocuklara da cinsel eğitim verildiğini düşünmüyorum. Çocuk bazen sorular sorarsa üstü kapalı biçimde bilgi verilir. Otizm olduğu için bir şeylerin farkında değil”. (A11)

4.2.2. Cinsel Eğitim Verme Sürecinde Yeterlilik Düzeyine İlişkin Görüşler.

Çalışmaya katılan annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden birçoğu (N:12) çocuklarının özel durumundan dolayı cinsel eğitimi alamayacaklarını, strese girebileceklerini düşünmektedirler. Bu yüzden kendilerini yetersiz gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Kendimi yeterli görmüyorum. Bu konu atladığım geri planda kalan bir nokta. Kendimi eleştirmem gerekirse bu konuda ya ihmalkarım ya da hassas değilim yeterince. Önceliğim lavabo gibi temel ihtiyaçlarını gidermesiydi bu yüzden cinsel eğitim kısmı biraz geri planda kaldı”. (A5)

“Özel durumundan dolayı kendimi yeterli görmüyorum. Bir ebe olarak bir anne olarak verebilir miyim, normal bireylere verebilirim. Rahatsızlığından dolayı anlatım ve ifade etme şekli farklı olacağından zorlanırım”. (A6)

“İlk çocuğum için okulda verilen eğitimlerden dolayı ön bilgim ve birikimim var. Gelişim kitapları üzerinden bazı şeyleri biliyorum. Çocuğumun beni anlaması önemli fakat özel çocuk olduğundan nasıl anlatacağımı bilmediğim için kendimi yeterli görmüyorum”. (A15)

Çalışmaya katılan annelerden birkaçı (N:4) çocuklarına cinsel eğitim verme konusunda kendilerini yeterli gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Çocuğum bana anne biz nasıl olduk nereden geldik derse annecim karnımı kestiler seni çıkardılar diye söylerim. Fotoğraflarla bebeğin ilk oluşumunu sıra sıra gösteririm. Bilmediğim şeylerde vardır mutlaka ama ben kendimi cinsel eğitim verme konusunda yeterli görüyorum”. (A1)

“Kendimi yeterli görüyorum. Potansiyeli izin verdiği ölçüde yeterliyim. Örneğin üstümüzü kimsenin yanında değiştirmemeliyiz diyorum bir anda komşumuzun yanında üzerini çıkartabiliyor uyarırım bu durumda. Yetersizlik olursa onun özel durumundan kaynaklı olabiliyor”. (A7)

“Cinsiyetine özgü olarak cinsel organlarını tanıtırım. Daha ilerisini sorarsa anlayacak kapasitede ise ona göre açıklama yaparım. Bu konuda kendimi yeterli görüyorum”. (A11)

4.2.3. Annelerin Cinsel Eğitimde Başvurulan Kişilere/Kaynaklara İlişkin

Görüşler. Çalışmaya katılan annelerin cinsel eğitim vermede başvurulan kişilere ve kaynaklara ilişkin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden birçoğu (N:8) uzman kişilerden yararlanırım yanıtını vermişlerdir. Annelerden sadece ikisi herhangi bir kaynaktan yararlanmayacağını ifade etmiştir. Katılımcıların ikisi akademisyenler, altısı ise sağlık çalışanları yanıtını vermiştir. Katılım sağlayan annelerin bu soruya verdiği yanıtlardan olan akademisyenler, psikiyatrlar, psikologlar, uzmanlar ve doktorlar ifadeleri uzman kişiler kodu altında bir araya getirilmiştir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Evet yararlanırım doktorlara başvururum”. (A2)

“Bir psikologdan yardım alabilirim”. (A9)

“ Çocuk psikiyatrisine başvururum”. (A14)

“İnsan ve çağımız her geçen gün bilgi üzerine bilgi alıyor. Mevcut bilgilerim yeterli dersem yalan olur. Doğruları bilebilmek için başka görüşlere de açık olmalı. Uzman görüşlerine başvururum”. (A6)

Bir kaynaktan yararlanırım yanıtını veren annelerden bazıları (N:4) daha çok kitaplara başvurduklarını ifade etmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

Tabi ki yararlanmayı çok isterim. Çocuğa nasıl yaklaşmamız gerektiği gibi bilmediğimiz birçok şey kaynaklarda yer alıyor. Uzmanları da takip ediyorum ama kitaplar daha iyi oluyor. Yazıya dökülen şeyler daha açıklayıcı ve etkili oluyor. Ağız

olan herkes konuşuyor önemli olan kitap kaynakları çünkü onlar onaylanmadan basılmıyor. (A3)

“Evet cinsel eğitim için kitaplardan yardım aldım”. (A9)

Bir kaynaktan yararlanırım yanıtını veren annelerden bazıları (N:3) daha çok internete başvurduklarını ifade etmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Şöyle örnek vermem gerekirse internetten araştırıp veririm bu konuda makale varsa okur kendim süzgeçten geçirip sonra veririm. İnternet devri olduğu için her şey internetten öğrenilebilir diye düşünüyorum”. (A8)

“İnternet ortamındaki bilgilerden çok yararlanırım”. (A10)

“Mesela tuvalet eğitimi için internetten araştırıyorum, çabalıyorum”. (A14)

Bir kaynaktan yararlanırım yanıtını veren annelerden bazıları (N:3) daha çok özel eğitim öğretmenlerine başvurduklarını ifade etmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Evet yararlanırım özel eğitim öğretmenlerine başvururum”. (A2)

“Özel eğitim hocalarından destek alırım”. (A12)

Bir kaynaktan yararlanırım yanıtını veren annelerden bazıları (N:2) daha çok dini gereklilikler ve geleneğe başvurduklarını ifade etmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Hem dini gereklilikler hem de uzman görüşleri neticesinde harmanlanmış bilgiler isterim”. (A6)

“Ayıp kavramını beynine sokmaya çalışıyorum. Dini olarak ve geleneklerimizden yararlanırım”. (A7)

Bir kaynaktan yararlanırım yanıtını veren annelerden biri (N:1) görsel ve yazılı kaynaklara başvurduğunu ifade etmiştir. Bu annenin görüşü şunlardır:

“Görsel ve yazılı kaynaklardan yararlanırım. Üniversiteden bir hocamızın özel gereksinimi çocuklar için belli bir yaştan sonra ihtiyaçlarının farklılaşacağını ve bunu onlara nasıl öğreteceğimize dair Türkiye çocuk diye bir çalışması vardı onu okumuştum”. (A5)

Bir kaynaktan yararlanmam yanıtını veren annelerden bazıları (N:2) bu konuda bilgilerinin yeterli olduklarına ve zor durumda kalmadıkları sürece cinsel eğitimi kendilerinin verebileceklerine düşündükleri için kendilerinin yeterli olacaklarını ifade etmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Başvurmam herhalde. Çocuğum küçük olduğu için hiç düşünmedim. Zor durumda kalırsam bir öğretmene ya da uzmandan yararlanırım”. (A4)

“Başvurmam. Kendi bildiklerimle yeterli olur muyum bilmiyorum ama geleneksel açıdan davranırım”. (A13)

4.2.4. Cinsel Eğitim Verilme Yerine ilişkin görüşler. Çalışmaya katılan annelerin görüşleri incelendiğinde cinsel eğitim okulda/kreşte verilmeli diyen annelerden bazılarının (N:8) yanıtları aşağıda açıklanmıştır:

“Çocuklar çok erken yaşlarda artık kreşe başlıyorlar. Cinsel eğitim ilk olarak aile ortamında başlayıp sonrasında ise kreşte ya da okulda öğretmenler devam ettirmeliler”. (A5)

“Evde, sosyal ortamlarda çocuklara şifahi olarak değil yaşantı içerisinde veriyoruz. Model alma durumu da eğitim sayılır. Birebir konuşma olarak dersek eğitim yerlerinde bu eğitimi almasını isterim ve yönlendirmek isterim”. (A6)

Çalışmaya katılan annelerin görüşleri incelendiğinde cinsel eğitim evde verilmeli diyen annelerden bazılarının (N:5) yanıtları aşağıda açıklanmıştır:

“Yani en olumlu yer insanın evidir. Mahremiyetin ilk başladığı yer evdir”. (A1)

“Evde vermek daha rahat olur çünkü ev oldu mu baş başa olabiliyoruz. Ev dışında şımardığı, kimseyi dinlemediğinden odaklanamaz”. (A2)

“Okulda ya da hastanede olsa çocuğum çekinir ve korkar belki bu yüzden evde olması daha iyi olur”. (A4)

Araştırmaya katılan annelerin görüşleri incelendiğinde cinsel eğitim hastanede verilmeli diyen annelerden bazılarının (N:3) yanıtları aşağıda açıklanmıştır:

“Her mahallede sağlık ocağı var orası olabilir”. (A3)

“Cinsel eğitim hastanede ortamında uzman doktorlar eşliğinde verilebilir”. (A10)

4.2.5. Cinsel eğitimin Verilme Zamanına ilişkin görüşler. Cinsel eğitim verilme zamanına ilişkin annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden bazıları (N:6) cinsel eğitimin okul öncesi dönemden itibaren verilmesi gerektiği görüşünü ifade etmişlerdir. Bazı annelerin cinsel eğitimin zamanına ilişkin görüşleri şunlardır:

“Çocuğum şimdiden pipisini biliyor. Sertleşme yaşayınca biliyor. Ben şimdiden annecim elleme diyorum. Otizmlili çocuklarda 4-5 yaşlarında başlamalı. Kendini koruyabilmesi için ne kadar erken verilirse o kadar iyi olur”. (A1)

“4 yaş ve sonrasında tuvalet eğitimi ile beraber başlanabilir”. (A13)

“Akıl yaşı olgunlaştıktan sonra yani 5-6 yaş civarında verilmesi daha iyi olur”. (A10)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:4) cinsel eğitimin bebeklik döneminden itibaren verilmesi gerektiği görüşünde bulunmuşlardır. Bazı annelerin cinsel eğitimin zamanına ilişkin görüşleri şunlardır:

“Bebeklikten itibaren olabilir. Biraz değişik gelebilir belki ama çocuk hissediyor ve algılıyor. Örnek veriyorum odanın sıcaklığını nasıl hissediyorsa onun gibi. Anlayabildiği konuşmaya başladığı andan itibaren anlatmak gerekir”. (A3)

“Çocuk doğduktan sonra altını değiştirirken kimsenin olmadığı ortamda yaparım. Tuvaletini yaparken bile dışarda beklenmeli. Bana kalırsa 1-2 yaşlarında başlasın diye düşünürüm”. (A5)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:3) cinsel eğitimin ilköğretim çağıyla beraber verilmesi gerektiği görüşünü ifade etmişlerdir. Annelerin cinsel eğitimin zamanına ilişkin görüşleri şunlardır:

“Normal çocuklar için fallik dönem 3-6 yaş arasındır ama benim çocuğum için en az 6-7 yaş diye düşünüyorum. Orada bile hazır olup olmadığından emin olmadığımından %60-80 ihtimal veririm”. (A6)

“Normal gelişen çocuklar için 5 yaş civarı uygun ama benim çocuğuma 7 yaş civarında verilse iyi olur”. (A7)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) cinsel eğitimin ergenlik dönemiyle beraber verilmesi gerektiği görüşünü ifade etmişlerdir. Annelerin cinsel eğitimin zamanına ilişkin görüşleri şunlardır:

“Ergenlik döneminde verilmesi daha iyi olur çünkü anlaması daha rahat olur”. (A4)

“Ön ergenlik döneminde yani 10-11 yaş civarında”...(A15)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) diğer annelerden farklı olarak cinsel eğitimin çocuğun soru sorma zamanına göre verilmesi gerektiği görüşünü ifade etmiştir. Annelerin cinsel eğitimin zamanına ilişkin görüşü şu şekildedir:

“Çocuğum algısına göre ne zaman bilincinde olup sorularını sorarsa o zaman cinsel eğitim verilmelidir”. (A11)

4.2.6. Cinsel Eğitim Verme Sürecinde Yer Alması Gereken Kişilere ilişkin Görüşler. Çalışmaya katılan annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden bazıları (N:5) cinsel eğitimin eğitimciler tarafından verilmesi gerektiği görüşünde bulunmuşlardır. Annelerin cinsel eğitim verme sürecinde yer alması gereken kişilere ilişkin bazı görüşleri şunlardır:

“Eğitimcilerimizin vermesi gerekir”. (A6)

“Eğitimi aldığı öğretmeni verse daha iyi olur ondan çekinmez”. (A7)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:4) cinsel eğitimin uzman biri tarafından verilmesi görüşünü belirtmişlerdir. Görüşleri uzman kişiler kodu altında bir araya getirilen annelerden bazıının ifadeleri şunlardır:

“Cinsel eğitim alanında uzman, psikolog ya da psikiyatrist verse daha iyi olur”. (A8)

“Uzman doktorların vermesi daha iyi olur. Uzman doktorlar anne olarak bana anlatır bende çocuğuma anlatırım. Benimle kurduğu bağ daha iyi olduğundan ben anlatırsam daha çabuk anlar”. (A10)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) cinsel eğitimi aileyle beraber uzman tarafından verilmesi gerektiği görüşünü ifade etmişlerdir. Annelerin cinsel eğitimin vermesi gereken kişilere ilişkin görüşleri şunlardır:

“Ailenin yetersiz kaldığı yerde uzmanla beraber verilebilir”. (A11)

“Aileyle beraber cinsel eğitim uzmanı tarafından verilmelidir”. (A12)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) cinsel eğitimin anne tarafından verilmesi gerektiği görüşünü ifade etmişlerdir. Annelerin cinsel eğitimin vermesi gereken kişilere ilişkin görüşleri şunlardır:

“Anne tarafından anlatılması gerekir”. (A2)

“Çocuk anneye daha yakın hisseder, çekinmez bu yüzden annenin vermesi daha iyi olur”. (A4)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) cinsel eğitimin anne baba tarafından verilmesi gerektiği görüşünü ifade etmişlerdir. Annelerin cinsel eğitimin vermesi gereken kişilere ilişkin görüşleri şunlardır:

“Babadan da destek alıp yararlanabilirim. Anne baba birlikte bu eğitimi vermelidir”. (A1)

“Anneyle başlar anne ve baba birlikte verebilir ama annenin bu konuda sorumluluğu daha fazla olduğunu düşünüyorum”. (A5)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) cinsel eğitimi otizmi yenmiş bir anne ile uzman birlikte vermesi gerektiği görüşünü ifade etmişlerdir. Annenin cinsel eğitimin vermesi gereken kişilere ilişkin görüşü şunlardır:

“Kendini ilgili konuda çok iyi yetiştirmiş ebeveynlerden biri olabilir. Nasrettin hoca'nın dediği gibi bana damdan düşen birini getirin. Bilgili kültürlü bir anne ya da bunu yaşamış, otizmi yenmiş bir anne ile uzman birlikte verebilir”. (A3)

4.3. Cinsel Eğitimin Sürecine İlişkin Görüşler

Cinsel eğitimin sürecine ilişkin görüşler teması altında annelerin görüş ve deneyimlerini öğrenmek için “cinsel eğitim sürecinde dikkat edilmesi gerekenler, cinsel eğitim verilirken yaşanan hisler, cinsel eğitim verme sürecinde karşılaşılan güçlükler ve cinsel eğitim almamaları durumunda çocukların yaşayabileceği güçlüklerle ilişkin görüşleri” olmak üzere 4 alt tema oluşturulmuştur.

Tablo 5

Annelerin Cinsel Eğitim Sürecine İlişkin Görüşleri Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlar

Alt Temalar	Kodlar
Cinsel Eğitim Sürecinde Dikkat Edilmesi Gerekenlere İlişkin	Çocuğun
Annelerin Görüşleri	bireysel
	özellikleri
	Mahremiyeti
	Çocuğun
	anlama ve ifade
	etme becerisi
	Eğitim verenin
	becerisi ve
	yaklaşımı
	Çocuğun yaşı
	Eğitimin içeriği
	ve kültürel
	kodlar

	Öğretim yöntemi
Cinsel Eğitim Verilirken Yaşanan Hislere İlişkin Annelerin Görüşleri	İyi hissetme
	Utangaç hissetme
	Kötü hissetme
	Tedirgin hissetme
Cinsel Eğitim Verilirken Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Annelerin Görüşleri	Algılamada yetersizlik
	Duyu bütünleme
	problemi
	İletişimdeki sınırlılık
	Göz temasındaki kısıtlılık
	Ruhsal değişkenlik
	Güçlülle karşılaşmam
Cinsel Eğitim Almamaları Durumunda Çocukların Yaşayabileceği Güçlüklere İlişkin Annelerin Görüşleri	Kendini koruyamama
	İhmal, şiddet ve istismara açık olma (taciz, ihmal, ihlal,

istismar,
 mağduriyet)
 Doğru davranışı
 sergileyememe
 Sosyal Beceri
 eksikliği(Kendini
 ifade
 edememe,
 iletişim
 kuramama,
 empati
 kuramama,
 sosyal ipuçları
 anlamama)
 Güvende
 olmama
 Hakları
 koruyamama
 Kendine
 yabancılaşma
 Karşılaşmaz
 Bilmiyorum

4.3.1. Cinsel Eğitim Sürecinde Dikkat Edilmesi Gerekenlere İlişkin Görüşler.

Cinsel eğitim verilirken dikkat edilmesi gerekenlere ilişkin annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden bazıları (N:5) cinsel eğitim verilirken bireysel özelliklere dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bireyin yapısal durumu, hassasiyet durumu ve bağlanma durumu gibi faktörlerinde üzerinde durulması gerektiğini dile getiren bazı annelerin görüşleri şunlardır:

“Çocuğumun özel durumunu dikkat almak gerekir. Bu eğitim verilirken yanlış anlayabilir. Mesela benim evde anlattığım bir şeyi gidip etraftakilere anlatabiliyor. Örneğin ben özel bölgesine kimsenin dokunamayacağını söylüyorum babasına gidip annem hiç kimse benim pipime dokunamaz diye söyleyebilir”. (A7)

“Benim çocuğum hassas bir çocuk olduğundan başkasından eğitim alırsa zorlanır. Altını değiştirdiğimde bile kimsenin ortamda olmasını istemiyor. Güven duyduğu kişiler olmazsa bu eğitimi vermek zor olur. Bireysel özelliklerine ve yapısına dikkat ederek yaklaşım önemli”. (A14)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:3) cinsel eğitim verilirken mahremiyete dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Kendisinin ve başkasının mahremiyetine dikkat edilmeli. Kendine ve karşıdakine değer verme öğretilmeli”. (A1)

“Çocuğun mahremiyetine dikkat etmek gerekir”. (A5)

“Çocuğuma cinsel eğitim verilirken korkutulmamalı ve namahrem konular dikkate alınmalı”. (A9)

Çalışmaya katılan annelerin bazıları (N:3) cinsel eğitim verilirken anlama ve ifade etme becerisine dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Yabancıların yanına gitme, biri bir şey söyledi mi tanıımıyorsan yapma, biri kötülük yaparsa sana zarar verirse gel bana anlat gibi şeyleri çocuklara anlatmamız gerekir. Hasta olduğundan anlar mı bilmiyorum bakalım inşallah anlar”. (A2)

“Gelişimine, kendini ifade edip etmemesine ve algılamasına dikkat etmek gerekir”. (A8)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) cinsel eğitimi verecek kişinin becerisine ve yaklaşımına dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Cinsel eğitimi verecek kişinin bireysel özelliklerinin önemslenmesi gerektiğini dile getiren annelerin görüşleri şunlardır:

“Özel çocuklar hassas olduğundan dolayı ses tonumuzdan bile krize girebilirler. Ses tonumuzdan seçtiğimiz sözcüklere kadar dikkat etmeliyiz. Çocuklar yanlış yönlendirilmemeli ve soğutulmamalıdır eğer soğurlarsa çok sert tepkiler bile verebilirler”. (A3)

“Cinsel eğitimi veren kişinin yaklaşımı, becerileri ve kişisel özelliklerine dikkat etmek gerekir”. (A16)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) cinsel eğitimi verilirken çocuğun yaşına dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Küçük yaşta kendini korumayı öğretmek gerekir”. (A1)

“Yaşına dikkat etmeliyiz”. (A4)

Çalışmaya katılan annelerden (A15) cinsel eğitim verilirken eğitim sürecinin içeriğine ve kültürel kodlara dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu annenin görüşleri şunlardır:

“İnternette, televizyonda maalesef kötü yerlere çekilecek görsel şeyler var bunlardan korkuyorum. Çocuğumda güzel bir algı oluşturmak istiyorum. Gelişim aşamasındayken, ekranlarda saçma sapan şeyler gösterilince çocuk merak ediyor yasak koysamda yine bakacaktır. Eğitim sürecinde içeriğe ve kültürel kodlara dikkat etmek gerekir”. (A15)

Çalışmaya katılan annelerden (A6) cinsel eğitim verilirken öğretim yöntemine dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu annenin görüşleri şunlardır:

“Her çocuk özeldir ama bu çocuklar daha özel. İlerde nasıl anlatırım bilmiyorum belki somutlaştırarak, materyallerle veya oyuncaklarla anlatmak daha uygun olur. Taklit becerileri ve algıları geliştikten sonra veririm”. (A6)

4.3.2. Cinsel Eğitim Sürecinde Yaşanan Hislere ilişkin Görüşler. Çalışmaya katılan annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde cinsel eğitim sürecinde yaşanan hislere iyi hissedirim yanıtını veren bazı annelerin (N:8) görüşleri aşağıda açıklanmıştır:

“Bence çok güzel hissederim özellikle de eğitim tam olarak aklıma yattığı zaman. Bilgiler kafamda netleşirse iyi hissederim. Çocuğu otizm olan ya da olmayan herkes öğretmeli. Her çocuğa ve yetişkine bu eğitim verilmeli”. (A3)

“Ebe olmamdan kaynaklı su içmek, yemek yemek kadar doğal ve gerekli bir şey. Kötü hisseder miyim, hissetmem. Olması gereken bir eğitim”. (A6)

“İyi bir şeyler öğreteceğim için iyi hissederim. Çocuğuma anlatmak zor olur ama normal bir şey alfabe öğretmek gibi bir şey”. (A7)

Çalışmaya katılan annelerin görüşleri incelendiğinde cinsel eğitim sürecinde yaşanan hislere utanırım yanıtını veren bazı annelerin (N:3) görüşleri aşağıda açıklanmıştır:

“Bu konuya, konuşmalarımdan da anlaşıldığı üzere pek vakıf değilim. Tamamen içgüdüsel duygularımla sağdan soldan öğrendiklerimle, ailemin verdiği duygularla hareket ediyorum. Erkek çocuğu olduğu için babası öğretse daha iyi olur. Çünkü ben öğretirken hem utandığımı düşünüyorum hem de yetersiz hissediyorum”. (A8)

“Bastırılmış bir toplumda yetişen biri olduğum için utanırım. Utandığım içinde kendimi tam olarak ifade edemeyebilirim”. (A15)

Çalışmaya katılan annelerin görüşleri incelendiğinde cinsel eğitim sürecinde kötü hissederim yanıtını veren bazı annelerin görüşleri (N:2) aşağıda açıklanmıştır:

“Mahrem bir konu olduğu için nasıl anlatırım diye düşünürüm ve kötü hissederim”. (A4)

“Biraz rahatsız olurum açıkçası yabancı birinden değil de benden öğrensın isterim. Çocuğum rahatsız olur mu onu da merak ediyorum”. (A13)

Çalışmaya katılan annelerin görüşleri incelendiğinde cinsel eğitim sürecinde tedirgin hissederim yanıtını veren bazı annelerin (N:2) görüşleri aşağıda açıklanmıştır:

“Yapabilir miyim diye tedirginlik hissederim. Ne kadar istikrarlı olabilirim bilmiyorum. Ailemizde ya da okulda çok desteklenmediğimiz için çocuğumuza nasıl vermemiz gerektiğini bilmiyoruz”. (A5)

“Bir anne olarak bu eğitimi vermeyi isterim ama çocuğum rahatsız olup ağlar diye de tedirgin olurum ama yararına olacağı için dayanırım”. (A14)

Çalışmaya katılan annelerin görüşleri incelendiğinde cinsel eğitim sürecinde üzgün ve yetersiz hissedirim yanıtını veren annenin (N:1) görüşü aşağıda açıklanmıştır:

“Sanırım çok üzgün hissederim, kendimi eksik hissedirim”. (A16)

4.3.3 Cinsel Eğitim Verme Sürecinde Karşılaşılan Güçlüklerle ilişkin Görüşler.

Çalışmaya katılan annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden bazıları (N:7) cinsel eğitim verirken çocuklarının algılama yetersizliği güçlüklerden biri ile karşılaşabileceklerini dile getirmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Şu anda verirsem direnç gösterir algılayamaz. Şey gibi Türkçe konuşan birine İngilizce anlatmak gibi ulaşılamazdır. Cinsiyet kavramı yeni yeni oluştu sadece bu kadarını biliyoruz ilerisi yok yani”. (A6)

“Evet güçlükle karşılaşırım. Bir şeyi söyleyince bazen çok çabuk algılıyor bazen hiç algılamıyor. Sanki anlama duruma göre değişiyor. Dinleme ve odaklanma konusunda zorlandığından bu eğitimi vermekte zorlanabilirim”. (A10)

“Evet güçlükle karşılaşırım. Çocuğum ilk başta anlamaz sonrasında ise zamanla yavaş yavaş anlar. Özel durumundan dolayı bilmeyebilir. Kuzeni ondan küçük ama ayıp kavramını biliyor ve utanıyor ama benim oğlum henüz bunu kavrayamıyor. Öğretmeye çalışıyorum ama özel durumundan dolayı öğrenemiyor”. (A13)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:3) çocuklarına cinsel eğitim verme sürecinde duyuşal hassasiyetler gibi güçlüklerden biri ile karşılaşabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Özel çocuk olduğundan ona bu konuyla alakalı neyi ne kadar anlatmam gerektiğini bilmediğimden zorluk çekerim. Görsel, işitsel hassasiyeti olduğu için dinlemekte zorlandığından bu eğitimi anlatmak zor olur”. (A12)

“Evet karşılaşırım. Çocuğumda kaçma davranışı oluyor. Yabancı biri yanına yaklaşp dokunursa kıyameti koparır. Örneğin doktor sünneti için pipisine baktı hem hoşlandı hem bağırdı. Bir türlü sünnet ettiremedik. Kulak burun boğaz muayenesinde bile dokundurmuyor. Cinsel eğitim verince dokunsal hassasiyetten dolayı kaçır”. (A14)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) çocuklarına cinsel eğitim verme sürecinde iletişim sınırlılığı gibi güçlüklerden biri ile karşılaşabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Şu an da çocuğum konuşamadığı için bu konuda sıkıntı yaşıyorum. Başkasının yanında elbisesi yokken üstü açık biçimde koşabiliyor. İletişim kuramadığım için ona mahremiyet duygusunu öğretemiyorum”. (A8)

“İletişiminden dolayı bu eğitimi anlamayabilir bu yüzden güçlükle karşılaşırım”. (A9)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuğuna cinsel eğitim verme sürecinde göz temasındaki sınırlılık gibi güçlüklerden biri ile karşılaşabileceğini ifade etmiştir. Bu annenin görüşleri şunlardır:

“Tabiki de güçlük çekerim. Göz teması sınırlı olduğundan iletişim kurup söylediklerimi dikkate alır mı bilmiyorum”. (A15)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuğuna cinsel eğitim verme sürecinde ruh halinde yaşanan değişkenlik gibi güçlüklerden biri ile karşılaşabileceğini ifade etmiştir. Bu annenin görüşü şunlardır:

“Karşılaşabilirim. Mesela bir şey anlatırsınız istemezse ona hayır der, bağıırır ve duymak istemediğini söyler. Canı istediği zaman kabul eder canı istemediği zaman anlamak, dinlemek istemez ve reddeder. Bilgileri aktarmak zor olur”. (A7)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) çocuklarına cinsel eğitim verirken herhangi bir güçlkle karşılaşmayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Doğar doğmaz cinsel eğitim konusunda dikkat ettiğim için bu konuda asla zorlanacağımı düşünmüyorum. Tuvalet eğitimi de cinsel eğitim konusuna girer. Ben herkesin içerisinde tuvalet eğitimi verilmesine karşıyım”. A3)

“Karşılaşmam şöyle ki çocuğum şu an hafif otizm tanılı gayet iyi gidiyor. Bu eğitimi verirken zorlanmam. Fırlama bir çocuk olduğu için çabuk öğrenir”. (A4)

4.3.4. Cinsel Eğitim Almamaları Durumunda Çocukların Yaşayabileceği Güçlüklere İlişkin Görüşler. Araştırmaya katılan annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden bazıları (N:5) çocuklarının cinsel eğitim almaması durumunda yaşanabilecek güçlüklerden biri olarak kendini koruyamama yanıtını vermişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Cinsel eğitimi öğrenirsem çevresel faktörleri en aza indirmek isterim. Bu çocuklar kendilerini koruyacak düzeyde değiller. Farklı olduklarından koruyamayabilirler çünkü kötülük düşünmüyorlar. Cinsel eğitim tüm çocuklara olduğu gibi otizmli çocuklara da verilmelidir”. (A3)

“Ben çok hassasım bu konuda da bilinçli olsun isterim. Biri onun bu konuda bilgisi olmadığını bilirse kötü niyetle yaklaşabilir. Erken öğrenirse daha güçlü olur kendini her tehlikeden korur”. (A13)

“Bu durum beni korkutuyor. Konuşmazsa her türlü kötülüğe maruz kalabilir o yüzden bu eğitimi vermek isterim. Kendini koruyabilmesi için elimden geleni yaparım”. (A16)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:5) çocuklarının cinsel eğitim almaması durumunda yaşanabilecek güçlüklerden biri olarak ihmal, şiddet ve istismara açık olma yanıtını vermişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Bu devirde haberlerde görüyoruz erkek çocuklarına dahi cinsel istismar oluyor. Cinsel eğitimi bilip öğretmezsem yarın çocuğuma istismar yapılırsa çok üzülürüm, kendimi suçlu hissederim. Çoğu şeyde korunaksız olduğundan istismara açık”. (A14)

“Bu eğitimi vermezsen tehlikelere açık durumuna gelir ya da kendisi tehlike haline gelebilir”. (A11)

“Kesin bir güçlkle karşılaşır. Bir hocamız eğer çocuğunuza belli şeyleri öğretmezseniz bir otobüse binince başkasına karşı cinsel davranışlarda bulunabilecek yani içten gelen dürtüleri ile davranabilir”. (A5)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:4) çocuklarının cinsel eğitim almaması durumunda yaşanabilecek güçlüklerden biri olarak doğru davranışı sergilememe yanıtını vermişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Eğitim almazsa güçlüklerle karşılaşabilir. Eğitim almazsa sosyal ortama uygun davranmayabilir”. (A7)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:2) çocuklarının cinsel eğitim almaması durumunda yaşanabilecek güçlüklerden biri olarak iletişim kuramama yanıtını vermişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Cinsel eğitim almazsa güçlkle karşılaşır. İlerde karşı cinsiyle nasıl iletişim kuracağını bilmeyecektir. Kendini kapatacaktır. Hoşlanacağı biri olursa kendisini açmayacaktır. Utanma duyguları baskın gelecektir”. (A12)

Çalışmaya katılan anneleden bazıları (N:2) çocuklarının cinsel eğitim almaması durumunda yaşanabilecek güçlüklerden biri olarak kendini ifade edememe yanıtını vermişlerdir. Bu annelerin görüşleri şunlardır:

“Eğitim almazsa zorluklarla karşılaşır. Biri bir yanlış yaparsa kendini anlatamaz”. (A2)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuklarının cinsel eğitim almaması durumunda yaşanabilecek güçlüklerden biri olarak sosyal ipuçlarını anlamama yanıtını vermiştir. Bu annenin görüşü şunlardır:

“Sosyalleştiği zaman bir ortamda en azından nasıl davranması gerektiğini bilir. Mesela 1-2 yıl öncesine kadar bilmiyordu bir anda tuvaletini üzerine filan yapardı. Şu anda yapmıyor. Eğitim alırsa sosyal ipuçlarını alır”. (A7)

Çalışmaya katılan annelerden biri çocuklarının cinsel eğitim almaması durumunda yaşanabilecek güçlüklerden biri olarak empati kuramama yanıtını vermiştir. Bu annenin görüşü şunlardır:

Günümüzde çok kötü şeyler dönüyor. Çocuğumun algısı iyi olduğunda mahrem şeyleri öğrenerek insanlara nasıl davranması gerektiğini bilmesi gerekir. Ona göre kendini nasıl bir birey olarak görürse o şekilde davranmalı. Bu eğitimi almazsa çok daha kötü şeyler olabilir, zorlanabilir mağdur edilebilir ya da empati kuramayabilir bazı durumlarda. (A10)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuklarının cinsel eğitim almaması durumunda yaşanabilecek güçlüklerden biri olarak hakları koruyamama yanıtını vermiştir. Bu annenin görüşü şunlardır:

“Cinsel eğitim almaması halinde çok zorlukla karşılaşır. Bu gibi çocuklar daha da fazla zorlanır”. (A1)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuklarının cinsel eğitim almaması durumunda yaşanabilecek güçlüklerden biri olarak kendine yabancılaşma yanıtını vermiştir. Bu annenin görüşü şunlardır:

“Çocuğum ne oluyor der ve kendine yabancılaşır. Kendi sınırları aşılsa kötü hisseder”. (A15)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuklarının cinsel eğitim almaması durumunda yaşanabilecek güçlüklerden biri olarak bilmiyorum yanıtını vermiştir. Bu annenin görüşü şunlardır:

“Geleceği bilmediğimden ne ile karşılaşır bilmiyorum”. (A9)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuklarının cinsel eğitim almaması durumunda yaşanabilecek güçlüklerden biri olarak karşılaşmaz yanıtını vermiştir. Bu annenin görüşü şunlardır:

“Güçlkle karşılaşmaz. Çünkü çoğu insan çocuğunu tanır, neyi yapıp yapmadığı bilir ama ilerde ne olur bilmiyorum”. (A4)

4.4. Cinsel İçerikli Davranışlara İlişkin Görüşler

Cinsel içerikli davranışlara ilişkin görüşler teması altında annelerin görüş ve deneyimlerini öğrenmek için “Çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlar, çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlarda yaşanan hisler, çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlarda verilen tepkiler ve cinsel açıdan olumsuz davranışa maruz kalma durumunda çocukların kendini ifade etme yollarına ilişkin görüşleri” olmak üzere 4 alt tema oluşturulmuştur.

Tablo 6

Annelerin Cinsel İçerikli Davranışlara İlişkin Görüşleri Temasına Ait Alt Temalar ve Kodlar

Alt Temalar	Kodlar
Çocuklarda Görülen Uygun Olmayan Cinsel Davranışlara İlişkin Annelerin Görüşleri	Sürtünme/Mastürbasyon Özel bölgeyle oynama Dokunma Gözlelemedim
Çocuklarda Görülen Uygun Olmayan Cinsel Davranışlarda Yaşanan Hislere İlişkin Annelerin Görüşleri	Şaşkın/tuhaf

	Üzgün/kötü
	Endişe/korku
	Normal
	Çaresiz
	Mutlu
Çocuklarda Görülen Uygun Olmayan Cinsel Davranışlara	Dikkat dağıtma
Verilen Tepkilere İlişkin Annelerin Görüşleri	Bilgi alma/uzmana danışma
	Engel olma/İzin vermeme
	Uyarma
	Açıklama yapma
	Normal karşılama
Cinsel Açıdan Olumsuz Davranışa Maruz Kalma Durumunda	İfade edememe
Çocukların	Duygusal
Kendini İfade Etme Yollarına İlişkin Annelerin Görüşleri	tepki(sinirlenme/ağlama)
	Uzaklaşma/uzaklaştıрма
	Anne babaya söyleme
	Şiddet gösterme
	Bağırma
	Kendini koruma

4.4.1. Çocuklarda Görülen Uygun Olmayan Cinsel Davranışlar. Çalışmaya katılan annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden birkaçı (N:2) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara ilişkin sürtünme/mastürbasyon yanıtını vermiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Evet gözlemledim. 5 aydan beridir sürekli olarak yastığa uzanıp kendini sürtüyordu bu benim dikkatimi çekiyor. Kuzenimin çocuğundan bildiğim için önden bilgiliydim. Girdiğimiz ortamlarda bu konuda sürekli takip halindeyim”. (A3)

“Evet gözlemledim. Bezini çıkartınca özel bölgesi ile çok oynuyor ve kaşıyor. Kendini sürtme davranışı oluyor. Enfeksiyon vardır diye doktora başvurduk bir şey yok dediler. Sünneti geldi diye düşündük. Sünnet yaptıktan sonra daha rahat tuvalet eğitimi alabilir”. (A14)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara ilişkin dokunma yanıtını vermiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

Dürtüleri var. Ten teması kurmak ister. Şu anda kollarım açık giyinemiyorum uzun kollu giyinmem gerekiyor. Gidip gelip dokunmak istiyor. Bunu dürtüsel haz kaynaklı yaptığını düşünüyorum. Cinsellik gibi değil de haz kaynaklı görüyorum. Bazen de el ve ayaklarımı cinsel bölgesine götürüp bastırma gereği duyuyor. Altını bazen değiştirdiğinde dokununca ereksiyon durumuna geçtiğinden bunu haz ve dürtüsel olarak cinsel bir davranış olarak görüyorum. Aile bireylerine de yapıyor ama en çok bana yapıyor. (A6)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara ilişkin özel bölgesiyle oynama yanıtını vermiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Sanırım gözlemledim. Elini özel bölgesine götürüyordu. Belki hoşuna gidiyordu bilmiyorum ama ben engellemeye çalışıyorum ara ara yapıyor ben engelliyorum”. (A5)

Çalışmaya katılan annelerden birçoğu (N:12) uygun olmayan cinsel davranışlara ilişkin bir davranış gözlemlemedikleri yanıtını vermişlerdir. Bazı görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Yok gözlemlemedim altını değiştirirken elini götürüyor bu cinsel bir davranış gibi değilde yeni keşfettiği için elleyip gülüyor sadece”. (A11)

“Yok gözlemlemedim. Sadece bezi olmadığında özel bölgesiyle oynuyor. Oyalanma gibi oynuyor gıdıklanıyor hoşuna gidiyor”. (A13)

4.4.2. Çocuklarda Görülen Uygun Olmayan Cinsel Davranışlarda Yaşanan Hisler. Çalışmaya katılan annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden bazıları (N:4) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlarda şaşkın/tuhaf hissederim yanıtını vermişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Büyüyünce ne olacak diye insanın aklına o geliyor. Böyle bir şey olursa hocası engelleyin demişti bilemiyorum böyle bir durumda şaşkınlık hissederim”. (A5)

“Ben sakın bir insanım hiç beklemediğim bir davranış olursa tuhafıma gider şaşırırım”. (A10)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:4) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlarda üzgün/kötü hissederim yanıtını vermişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“İnsan ister istemez kötü hisseder. Ben öyle rahat biri değilim, böyle bir şey yapmasını istemem”. (A2)

“Rahatsızlığından dolayı tuhaf gelmiyor ama üzülyorsunuz. Özel çocuklarda olabiliyormuş”. (A6)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:4) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlarda endişe/korku hissederim yanıtını vermişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Acaba bir yerden mi gördü ya da izlediği bir şeyden mi etkilendi diye insan düşünür ister istemez. Her gördüğüne mi yapacak diye endişe yaratır”. (A11)

“Korkarım nasıl öğrendi diye düşünürüm”. (A13)

Çalışmaya katılan annelerden birkaçı (N:2) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlarda normal hissedirim yanıtını vermişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Acaba bu yaşta hormonları farklı mı çalışır diye çelişirim. Böyle bir durumda tedirgin olmam”. (A1)

“Şu an yapsa sorun olmaz ama ergen olduğunda kendimi kötü hissedirim ve utanırım. Şu an küçük anlamaz bilmez neyin ne olduğunu der normal karşılarım”. (A4)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlarda çaresiz hissedirim yanıtını vermiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Çaresiz hissedirim. İletişimi olmadığı için çocuğuma karşı çok yabancıyım. O yüzden yardımcı olamıyorum”. (A15)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlarda çaresiz hissedirim yanıtını vermiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

Bana çocuğum için ilk otizm denildiğinde çocuğunuz erkek kalıplarına bürünmüş bu yüzden bu kalıplardan çıkarmak zor demişlerdi. Sonradan bu hareketleri yaptığını görünce evet dedim kızım artık cinsiyetini keşfediyor, bir şeylerin farkında bu konuda oda normal bir birey. Evet dedim kızım büyüyor mutlu hissettim. Sürtünme davranışını gördüğümde kahkaha attım sevindim. Utangaç bir çocuk insanlar içinde yapmıyor. (A3)

4.4.3. Çocuklarda Görülen Uygun Olmayan Cinsel Davranışlara Verilen Tepkiler. Çalışmaya katılan annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden bazıları (N:5) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara tepki olarak dikkat dağıtma yanıtını vermiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Özel bölgesine elimi değdirmeden masaj yapıyorum. Hayır oğlum karnını okşayacağım deyip ayaklarına masaj yapıyorum dikkatini başka yöne çekiyorum”. (A5)

“İster istemez yapma etme diyebiliyorum yanlış ama alışlagelmiş davranışlarda bulunuyoruz. Görmemesini sağlamak gerekir. Dikkatini dağıtarak, algısını başka yöne çekerek takıntılardan uzak tutmaya çalışıyorum”. (A6)

“Oynarım, gezdiririm yani dikkatini dağıtırım”. (A14)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:5) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara tepki olarak bilgi alma/uzmana danışma yanıtını vermiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Bir uzmandan neden böyle yapıyor diye bilgi alırım, destek alırım”. (A1)

“Bir uzmana ne yapmam gerektiğini danışırım”. (A8)

“Cinsel davranış olursa kafamda soru işaretleri oluşur bir uzmana direk başvururum”. (A12)

Çalışmaya katılan annelerden bazıları (N:3) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara tepki olarak engel olma/izin vermeme yanıtını vermiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Böyle bir davranışı yapmasına engel olurum, izin vermem. Konuşurum, böyle bir şey yapmasını bırakmam”. (A2)

“Böyle bir davranış yaparsa engellerim”. (A10)

Çalışmaya katılan annelerden birkaçı (N:2) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara tepki olarak uyarma yanıtını vermiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Kötü bir davranış gördüğümde uyarırım”. (A4)

“Uyarırım sonra psikiyatriye gidip danışırım ne yapmalıyım diye destek alırım”. (A13)

Çalışmaya katılan annelerden birkaçı (N:2) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara tepki olarak açıklama yapma yanıtını vermiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Güzel bir dille doğru olanı açıklamak isterim”. (A9)

“Uygun bir dille anlatırım açıklarım”. (A11)

Çalışmaya katılan annelerden biri (N:1) çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara tepki olarak normal karşılama yanıtını vermiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Şu an küçük anlamaz örneğin birinin yanağından filan öper, neyin ne olduğunu bilmez küçüktür derim ve normal karşılarım”. (A4)

4.4.4. Cinsel Açıdan Olumsuz Davranışa Maruz Kalma Durumunda Çocukların Kendini İfade Etme Yollarına İlişkin Görüşler. Çalışmaya katılan annelerin görüş ve deneyimleri incelendiğinde annelerden birçoğu (N:11) çocuklarının kendisini ifade edemeyeceğini belirtmişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Yaşı itibariyle ifade etmez ama duyuşsal hassasiyetinden dolayı kimsenin dokunmasını öpmesini pek istemez. İlerde eğitim alırsa bilgileri kendine sunarsam belki ifade eder ama şu an anlamadığı için ifade etmez”. (A11)

İfade edemez çünkü çocuğumun iletişimi çok zayıf. Bence sinirli olur ama ben bunu anlayabilir miyim bilmiyorum. Çocuğum öfkelenir ama ben bunu genel bir şey olduğuna yorarım. Normal bir çocuk bile kötü bir şey yaşarsa travma geçirirse belki o çocuk bile kendini ifade edemezken benim çocuğum umarım maruz kalmaz çünkü istismara açık kendini ifade edemez. (A15)

Cinsel açıdan olumsuz davranışa maruz kalma durumunda annelerden bazıları (N:5) çocuklarının ağlama ve sinirlenme gibi duyuşsal tepkiler vereceği görüşünü belirtmişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Etmesini isterim ilk bana gelip anlatmasını isterim. Şu an konuşmuyor. Şu aşamada küçük olduğu için ifade edemez. En fazla ağlayabilir”. (A8)

Çocuğum sarılmayı öpmeyi sever. Kim olursa olsun elini tutar gezer. Alt değiştirme silme durumunda kaçar. Hoşuna gittiği şeyleri yaparsanız itiraz etmez kucağınıza alıp markete götürseniz de gelir. Babaannesi oynar sıkar ama kendini ifade edemez. Konuşması ifade etmesi jest mimik kullanması zayıf. Hoşuna giderse güler gitmezse krize girer ağlar. (A14)

Cinsel açıdan olumsuz davranışa maruz kalma durumunda annelerden bazıları (N:4) çocuklarının uzaklaşma/uzaklaştırma gibi tepkiler vereceği görüşünü belirtmişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Şöyle söyleyeyim gelip anlatır mı emin değilim. Yabancı birinin yanına gitmez. Kimse kendisine dokunsun istemez. Kaçar bende bir tuhafılık olduğunu anlarım”. (A4)

Şu an konuşmadığı için sözel olarak pek ifade edemez ama mutlaka bir şekilde ifade etmeye çalışır. Huy olarak agresif ve sinirli olur. İnsanlardan uzaklaşabilir bu şekilde anlayabilir bir anne çocuğunun insanlara olan tepkilerinden hareketle. Anne onu anlar. Herkese normalken birisine karşı tepkisel olursa oradan bir şeyler anlaşılabilir. (A10)

“Başımıza böyle bir şey gelmedi ama olursa şu an ifade edemez. Sevmediği birini kendisine yaklaştırmaz. Zoruna giden bir şey olursa tepkisi olur”. (A12)

Cinsel açıdan olumsuz davranışa maruz kalma durumunda annelerden birkaçı (N:2) çocuklarının anne babaya söyleme tepkisini vereceği görüşünü belirtmişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Bana da anlatır oda izin vermez, kendisini korur. Dokunamazsın der mesela bazen abisiyle bile güreştiklerinde abisinin eli yanlışlıkla özel bölgesine çarptığında “anne biliyor musun abim burama dokundu” der. Ona güvenirim söyler. Hiç kimse senin özel bölgelerine dokunamaz diye gösterdim”. (A7)

“Gelip ifade edemez. Canı acırsa bu bana kızdı der sadece. Biri dokunursa o bana kızdı der. Biri bir şey yaptığında gelip o bana kızdı neresine bir şey olmuşsa bacak acıdı, el acıdı gibi ifade eder. Bende bu şekilde anlıyorum”. (A13)

Cinsel açıdan olumsuz davranışa maruz kalma durumunda annelerden biri (N:1) çocuklarının bağırma tepkisini vereceği görüşünü belirtmiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Şu an ifade edemez. Mesela okuldan geldi kafasını çarpmıştı ne oldu dedim çocuklar dedi. Ben sorunca anne gelip böyle oldu şöyle oldu diyemiyor. Mesela lavaboya evde alıştırdım. Kreşte de bağlamayın dedim onlar lavaboya götürürken sert mi davrandılar bilmiyorum. İkinci gün kreşe gitmek istemedi. Ben tuvalettaki yaklaşımdan kaynaklı gitmek istemediğini düşünüyorum. Olumsuz davranışlara maruz kalırsa davranışları değişiyor biri ters davransa uzaklaşıyor, gitmek istemiyor ve bağırıyor. Cinsel açıdan kötü davranılırsa bu tepkileri koymayı henüz bilmez. (A2)

Cinsel açıdan olumsuz davranışa maruz kalma durumunda annelerden biri (N:1) çocuğunun şiddet gösterme tepkisini vereceği görüşünü belirtmiştir. Bu görüş aşağıda açıklanmıştır:

“Direk bağırır ve çok kötü şekilde kafa atan bir çocuk. Daha önce elini tutmaya çalışan birine kafa atmıştı. Dokunma hassasiyeti olan bir çocuk zaten. Onun elinden bir şey almaya çalışın ya da özel bölgesine dokunun ayaklarıyla direk vuruyor ve çok güçlü bir çocuk. İzin vermez şiddet uygular ve bağırır yani zarar verir karşı tarafa. (A3)

Cinsel açıdan olumsuz davranışa maruz kalma durumunda annelerden biri (N:1) çocuğunun kendini koruma tepkisini vereceği görüşünü belirtmiştir. Bu görüş aşağıda açıklanmıştır:

“Kendisini korur. Bana da anlatır oda izin vermez, çocuğuma güvenirim”. (A7)

4.5. Cinsel Eğitimde Ebeveyn İş Birliği

Cinsel eğitimde ebeveyn iş birliğine ilişkin görüşler teması altında annelerin görüş ve deneyimlerini öğrenmek için 'Cinsel eğitim verilirken eşlerin yaklaşımına ilişkin görüşleri' olmak üzere 1 alt tema oluşturulmuştur.

Tablo 7

Annelerin Cinsel Eğitimde Ebeveyn İş Birliğine İlişkin Görüşleri Temasına Ait Alt Tema ve Kodlar

Alt Tema	Kodlar	
Cinsel Eğitim Verilirken Eşlerin Yaklaşımına İlişkin	Destekleme	Kabullenici
Annelerin Görüşleri	Desteklememe	Reddedici

4.5.1. Cinsel Eğitim Verilirken Eşlerin Yaklaşımına İlişkin Görüşler. Cinsel eğitim verilirken eşlerin yaklaşımına ilişkin görüşler incelendiğinde annelerden bazıları (N:7) eşlerinin kendilerini destekleyeceklerinden kabullenici olacaklarını ifade etmişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Böyle şeyleri öğretmemi ister karşı çıkmaz. Eşim anlayışlıdır doğru yanlışı öğretmemi ister”. (A2)

Eşimin ilgili olmasını isterim böyle şeylere kapalı olmasını istemem. Kızımın yüz yüze konuşup göstermesini istemem. Erkek erkektir sonuçta. Babası olarak bilsin, öyle bir konu olunca duysun ama duymazdan gelsin isterim. Eşim böyle konularda bir şey demez geniş birisidir. Bu konularda hassas olduğumu bildiği için benim bu konuda eğitim vermeme bir şey demez rahat olur. (A3)

“Eşim de destekler çocuğumuzun bu yönde eğitim almasını oda ister. Bir birey yetiştiriyoruz sonuçta. Bu eğitimi vermek ister olumlu yaklaşımı olur oda bilmek ister öğrenmek ister”. (A10)

Cinsel eğitim verilirken eşlerinin yaklaşımına ilişkin görüşler incelendiğinde annelerin birçoğu (N:6) eşlerinin kendileri ile birlikte hareket edeceklerinden kabullenici olacaklarını ifade etmişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Eşimin de bu konu hakkında eğitimden yana, bu konuda birlikte kitap ve araştırma yapmaya çalışıyoruz”. (A9)

“Eşim yurtdışında çalışıyor. Çocuğum için Türkiye’ ye geldik. Hoş karşılar, destek olur, yardımcı olur, elinden geleni yapar”. (A16)

Cinsel eğitim verilirken eşlerinin yaklaşımına ilişkin görüşler incelendiğinde annelerden bazıları (N:2) eşlerinin çocuğun yaşını uygun görmediklerinden reddedici davranacaklarını ifade etmişlerdir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

Eşim pek anlamıyor bu tür şeylerden. Daha çocuk, daha küçük diyor. Eşime öğretilmesi gerektiğini söylüyorum fakat o diyor ki biz o yaştayken hiçbir şey bilmiyorduk zaten anlamaz, bilmez diyor. Ben kendim eşimden destek almadan eğitiyorum. Eşim çocuk çocuktur. Bu özel durumunu bile ben fark ettim eşim yaramazlık yapıyor diyordu. Görmezden gelme gibi değil de bence anlamıyor. Çocuğun normal olduğunu düşünüyordu bu durumda da. Onun gözünde çocuğum küçük. Ben yok büyüdü biliyor diyorum filan. Pipisini tutunca sünnet istiyor o yüzden böyle yapıyor diyor. (A7)

“Küçüktür anlamaz diyebilir, şimdi değil daha sonra der iyi karşılamaz bence ben şimdiden farkında olsun öğrensın istiyorum. Korkuyoruz açıkçası korkularımız var kendisini ifade edemiyor”. (A13)

Cinsel eğitim verilirken eşlerinin yaklaşımına ilişkin görüşler incelendiğinde annelerden biri (N:1) eşlerinin cinsel eğitimi öncelik olarak görmediklerinden reddedici davranacağını ifade etmiştir. Bu görüşler aşağıda açıklanmıştır:

“Her şey bitti de bu mu kaldı diye söyleyebilir ama izah edilirse eşimde kabul eder diye düşünüyorum. Tepkisel olarak şu an ilk önceliğimiz bu değil diyebilir. İleri aşamada yaşı büyüsün kendini ifade edebilsin olayları kavrayabilsin o zaman diyebilir”. (A5)

Yorumlar ve Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde görüşme bulgularına ilişkin yorumlara yer verilmiş olup incelenen ulusal ve uluslararası çalışmalar literatür kapsamında tartışılmıştır.

1.Cinsel Eğitimin Tanımı Ve Tasviri

1.1. Cinsel Eğitimin Tanımı. Cinsel eğitimin tanımına ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında; mahremiyet eğitimi, cinsiyetin bilinmesi, yetişkin cinselliği, özel bölgelerin öğretilmesi eğitimi, çocuğun korunması eğitimi, ruhsal bütünleşme hali ve fıtratın gerekliliği eğitimi şeklinde olduğu görülmektedir. Bayhan ve Artan (2007) “Cinsel eğitim biyolojik eğitimin ötesinde fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal ve cinsel gelişimin kavranıp içselleştirilmesi, olumlu bir kişilik bilinci geliştirilmesi, insan cinselliğine ve başkalarının haklarına saygılı bir bakış açısı edinilmesi ve değer yargıları geliştirilmesi eğitimidir” şeklinde tanımlamışlardır. Cinsel eğitim biyolojik bir eğitimin ötesine geçip fiziksel, duygusal, bilişsel, özbakım ve sosyal gibi alanları da içerisine alan bir eğitim sürecidir. Ailelerin farklı kültürel, toplumsal ve dini kökenlerinden kaynaklanan farklı değerleri vardır (Reed, 2010). Annelerin birçoğu cinsel eğitimi tanımlarken mahremiyet eğitimi ile ilişkilendirmişlerdir. Bazı çalışmalarda cinsel eğitim yerine zaman zaman mahremiyet eğitimi kavramı kullanıldığı belirtilmiştir (Akcan, 2016). Mahremiyet kavramının; kültüre, içinde bulunulan coğrafyaya, mensup olunan dine, ahlak kurallarına hatta mimari gibi kaynaklara bağlı olarak değişebilen bir kavram olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. (Gündüz, 2015). Kavram bu değişkenlerin tümünden etkilendiği için çeşitli anlamlar kazanmıştır. İlgili alanyazın incelendiğinde Baysan (2020) çalışmasında cinsel eğitim denilince annelerin aklına sırasıyla %27,2 ile cinsel istismardan koruma, %25,4 ile cinsellikle ilgili sorulara cevap verme, %20,6 ile cinsiyet farklılıkları geldiğini saptamıştır. Başka bir çalışmada Ceylan ve Çetin (2015) ebeveynlerin

cinsel eğitimi; çocukların cinsiyet farklılıkları ve bu konuda farkındalık kazandırma, merak ettikleri soruları yanıtlama, cinsel istismardan korunabilme şeklinde tanımladıklarını tespit etmiştir. Bu bulguların araştırma bulguları ile örtüştüğü görülmektedir. Araştırma bulgularından farklı olarak Eliküçük (2011) çalışmasında ailelerden cinsel eğitimi tanımlamaları istendiğinde %33,3 ile çocuğa üreme ve doğum olaylarını açıklama, %20 ile çocuğa büyüme ve gelişim ile ilgili bilgi sunmak ve %13,3 ile çocuğun yaşayarak öğreneceği bir kavramdır diye ifade etmişlerdir. Bir başka çalışmada ise Acer (1999) annelerin %60,6' sının cinsel eğitimi cinsel ilişki şeklinde tanımladığını ifade etmiştir. Benzer şekilde Iqbal, Asif & Mustafa (2023) annelerin cinsel eğitimi vücut kısımlarını tanıma, evlilik ilişkileri, cinsiyeti bilme ve iyi ya da kötü dokunuşları ayırt etme şeklinde tanımladıkları görülmektedir. Bazı bulgular çalışmada çıkan bulguları destekliyor olsa da cinsel eğitim denilince herkesin ortak bir kavram etrafında buluşmadıkları görülmektedir. Bunun sebebi ise her annenin bilgi düzeyinin ve deneyiminin farklı olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Cinsel eğitimi tanımlarken tek bir evrensel noktadan keşfetme arayışından vazgeçilmesi özel gereksinimli çocuklar ve aileler için kapsayıcı/kucaklayıcı bir iklimin ve anlayışın oluşmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

2.Cinsel Eğitimin İçeriği Teması

2.1. Cinsel Eğitim Verilme Durumu. Cinsel eğitimin verilmesine ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında araştırmaya dahil edilen annelerin birçoğu otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarına cinsel eğitim verilmesi gerektiğini ifade ederken annelerden ikisi cinsel eğitim verilip verilmesi yönünde bir bilgileri olmadığından, bilmedikleri yönünde fikir ifade etmişlerdir. Bir anne ise diğerlerinden farklı olarak çocuğunun henüz küçük olduğunu düşündüğü için cinsel eğitim verilmesini istemediğini dile getirmiştir. İlgili alanyazın incelendiğinde otizm spektrum bozukluğu olan bireylere cinsel eğitimin verilmesine ilişkin birçok çalışmanın yer aldığı görülmektedir (Kenny, M. C., Crocco, C., & Long, H. 2021; Dewinter, J., Vermeiren, R., Vanwesenbeeck, I., & Van Nieuwenhuizen, C. 2013; Sullivan, A., & Caterino, L. C. 2008; Travers, J., & Tincani, M. 2010). Ceylan ve Çetin

(2015) okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların cinsel eğitime ilişkin ebeveyn görüşlerinin inceledikleri çalışmada ebeveynlerin tamamı cinsel eğitimi gerekli gördüklerine yönelik bulgulara ulaşmışlardır. Ebeveynlerin çocuklarının cinsel kimliklerini kazandıkları ve cinsiyet ayrımını anladıklarından dolayı cinsel eğitimin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Bartin (2020) özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının cinsel eğitimi ile ilgili görüşlerinin incelediği çalışmasında ebeveynlerin birçoğu (%94,5) cinsel eğitimin verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Benzer şekilde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarına yönelik cinsel eğitim gereksinimlerine ilişkin ebeveyn algılarının tanımlandığı bir araştırmada ebeveynlerin tamamı çocuklarının belli bir seviyede cinsel eğitimle tanıştırıldıklarını ve bunu hem gerekli hem de önemli bulduklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynler çocuklarına cinsel eğitim verme konusunda kritik rollerinin olduğunu belirtmektedirler (Mackin ve diğerleri, 2016). İlgili alanyazında zihinsel engelli çocuğu olan annelerin cinsel eğitime ilişkin görüşlerinin incelendiği bir araştırmaya katılan dokuz annenin tamamı çocuklarına cinsel eğitim vermediklerini fakat biri hariç sekizinin cinsel eğitimi gerekli görüp verilmesi gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Anneler cinsel eğitimle beraber cinsel açıdan uygunsuz davranışların önleneyeğini ve azalacağını belirtmişlerdir (Gürol, Polat & Oran, 2014). Çalışmaya katılan annelerden sadece biri çocuğunun hem küçük olmasından hem de cinselliğe ilişkin herhangi bir isteği ve düşüncesi olmadığını düşündüğünden cinsel eğitimin verilmesini gerekli görmemiştir. Cinsel eğitim verilmesini istemeyen annelerin endişeleri birbirine benzemektedir. Çocuklara erken yaşta cinsel eğitim verilmesinin çocuklarını uyaracağını ve algılamadan kaynaklı yetersizlik yaşayacakları endişesini taşımaktadırlar. Özel gereksinimli çocukların sağlıklı ilişkiler geliştirmeleri, kendilerini ve başkalarının haklarını koruyup savunmaları, cinsel eylemlerin istenmeyen süreçleri ve sonuçlarından etkilenmemeleri, cinsel gelişim konusunda bilgi ihtiyaçlarının karşılanması ve yetişkinliğe geçişte sağlıklı bir kişilik ve benlik algısına sahip olmaları için cinsel eğitim alması önemli ve gereklidir. Araştırmaya katılan annelerden sadece ikisi cinsel eğitim verilip verilmesi yönünde bir bilgileri olmadığından dolayı bilmedikleri yönünde fikir ifade etmişlerdir. Anneler çocuklarının özel gereksinimli olmalarından dolayı cinsel eğitime

ihtiyaçlarının olmayacağını veya çocuklarının henüz küçük olduğunu düşünmüş olabilirler. Özel gereksinimli olsun olmasın tüm çocukların ve ergenlerin sosyal ve cinsel gelişimi anlayıp içselleştirebilmesi, insan cinselliğine saygılı ve olumlu bir bakış açısı kazanması için erken yaştan itibaren cinsel eğitim alması gerekmektedir (Mandel & Dartner, 2017). Araştırma sonuçlarının alanyazınla örtüştüğü görülmektedir. Bu durumda, OSB olan çocukların annelerinin cinsel eğitim ile ilgili eğitim almaya ihtiyaçları ve istekleri olduğu söylenebilir.

2.2. Cinsel Eğitim Vermede Yeterlilik Düzeyi. Cinsel eğitim vermede yeterlilik düzeyine ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında araştırmaya katılan annelerin birçoğu cinsel eğitim vermede kendilerini yeterli görmediklerini, annelerin bir kısmı ise kendilerini yeterli gördüklerini ifade etmişlerdir. Mermer (1993) alışmasında annelerin cinsel eğitim almada ve vermede istekli olduklarını belirtmelerine rağmen annelerin %82,61'i ve babaların ise %79' u özel gereksinimli çocuklarının cinsel eğitimi ve gelişimi hakkında kendi cinsel bilgilerinin yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde Lu (1994) yapmış olduğu çalışmada cinsel eğitim konusunda ebeveynlerin kendilerini yetersiz hissettiklerini saptamıştır. Annelerin cinsel eğitim almadıkları fakat bu eğitimin verilmesi gerektiğini düşünmelerine rağmen çocuklarının özel gereksiniminden, ilgili konuda eğitim almamalarından, cinsel eğitim alanına diğer gelişim alanları kadar öncelik tanımadıklarından, bilgi ve deneyim eksikliğinden, iletişim becerilerinin zayıflığından dolayı çocuklarına cinsel eğitim vermede kendilerini yeterli görmedikleri düşünülmektedir. Anne babalarla yapılan başka bir araştırmada otizm spektrum bozukluğu olan çocukların cinselliği hakkında cinsel eğitimin önemini bilen ebeveynlerin %52,6 'sı konuşmaya hazır ve yeterli olduğunu, %26,4 'ünün ise hazır ve yeterli olmadığını, %21 'i ise hiç hazır olmadığını ifade etmesi araştırmadaki bulgularla zıtlık göstermektedir (Gergely ve Rusu, 2021). Otizm spektrum bozukluğu tanısı alan çocukların cinsel eğitiminden anne babaların ilk eğitimciler oldukları düşünüldüğünde önemli rolleri olduğu açıktır. ocuklarının sosyal dünyasının karmaşıklığı düşünülünce çocukluktan ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe geçişte uyum ve

davranış sorunları ile karşı karşıya kalabilecekleri ihtimal dahilindedir. Otizm tanılı çocukların erken dönemde cinsel eğitimle tanışmaları başta çocuklar olmak üzere hem ailelerin hem de toplumun yüksek yararına olacağı düşünülmektedir.

2.3. Cinsel Eğitim Verilirken Başvurulan Kişiler/Kaynaklar. Cinsel eğitimin verilirken başvurulacak kişilere/kaynaklara ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında; uzman kişiler, kitaplar, internet, özel eğitim öğretmeni, dini gereklilikler ve gelenekler, görsel ve yazılı kaynaklar şeklinde olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularını destekleyen bir çalışmada Bilgiç (2015) özel gereksinimli çocuklarının cinsellik ile ilgili sorularına cevap verebilmek için bilgi aldıkları kaynaklara ilişkin annelerin %45'i uzman ve öğretmenlere danıştıklarını ifade etmişlerdir. Benzer bir araştırmada Donat Bacioğlu ve Tezel (2020) ebeveynlerin çocuklarının cinsel gelişimiyle ilgili bilgiyi nereden aldıklarına ilişkin verdikleri yanıtlara bakıldığında ebeveynlerin %71'i öğretmenlerden, %71'i internetten ve %39'u ise sağlık profesyonellerinden bilgi aldıklarını saptamıştır. Bu sonuçlar araştırmadaki bulguları destekler niteliktedir. Araştırmada annelerin cinsel eğitimle ilgili temel bilgi kaynaklarına ilişkin bulguları; daha çok uzman kişiler ve kitaplar olmuştur. Bu sonuç annelerin özel gereksinimli çocukları için daha hassas ve dikkatli davrandıkları bu yüzdende bilgi kaynağı olarak rasyonel, açık ve güvenilir kaynaklara ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Anneler çocuklarının cinsel eğitimi için ayrıca internetten ve özel eğitim öğretmenlerinden de yararlanmaktadırlar. Benzer şekilde, Stein, Kohut & Dişşenburger (2018), ebeveynler çocuklarının cinsel gelişimi için ise; internetten ve öğretmenden bilgi almaktadırlar. Ailelerin çocuklarının cinsel gelişimi için en çok tercih ettiği üç bilgi kaynağı; %55,6'sı etkileşimli web siteleri, %50'si profesyoneller ve %37'si kitaplar olarak belirtmiştir. Günümüzde merak konusu olan tüm alanlar için zaman ve mekan kavramını ortadan kaldıran internet gibi bilişim aygıtları ebeveynlere geniş bir bilgi ağı ve imkanı sunmaktadır. Cinsel eğitim gibi özel yaklaşım gerektiren konularda ebeveynlerin rahatça bilgi alması zorlaştığında internet gibi kaynaklarına başvurması anlaşılır bir sonuç olarak açıklanabilir. Araştırma da bir diğer bulgu ise bazı annelerin cinsel eğitim verirken dini gerekliliklere ve geleneksel yöntemlere

başvurduklarını dile getirmesidir. Bunun sebebinin ise annelerin yetiştirilme süreçlerinde kendi ebeveynleri tarafından başvuru yöntemin daha doğru ve bilindik bir yöntem olduğuna inanmaları yatıyor olabilir.

2.4. Cinsel Eğitimin Verilme Yeri. Cinsel eğitimin verilme yerine ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında; okulda/kreşte, evde ve hastanede şeklinde olmuştur. Cinsel eğitimin verilme yerine ilişkin annelerin üç farklı görüşü ortaya çıkmıştır. Annelerin birçoğu cinsel eğitimin okulda/kreşte ve evde verilmesi gerektiği yanıtını vermişlerdir. Cinsel eğitimi sağlık boyutuyla düşünen anneler bu eğitimin hastanede verilmesi gerektiği yanıtını vermişlerdir. İlgili alanyazına bakıldığında Şirin (2015) çalışmasında annelerin çoğunluğunun çocuklara verilecek cinsel eğitim ve güvenlik becerileri eğitiminin, çocukların becerilerini sergileyeceği doğal ortamda, okulda ve evde verilmesi gerektiği ifade ettiğini saptamıştır. Aynı çalışmada yer alan annelerin birçoğu anne babalar ve öğretmenlerin iş birliği ile eğitim verebileceğini ifade etmişlerdir. Bu bulgular ile çalışmamızda ortaya çıkan bulgular birbirlerini desteklemektedir. İlk olarak ev gibi doğal ortamlarda başlayıp ve sonrasında ise okul gibi yapılandırılmış ortamlarda devam eden cinsel eğitimde ebeveynlere ve öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu durum ebeveynlerin ve öğretmenlerin cinsel eğitim ile ilgili eğitim almalarının önemini göstermektedir. Evde verilen eğitimle okulda verilen eğitim birbirini tamamlamazsa çocuklar cinsel bilgileri edinmede ve genelleme becerilerinde güçlük ile karşılaşabilirler. İletişimde yaşanan bu kopukluklar çocukların cinsel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

2.5.Cinsel Eğitim Verilme Zamanı. Cinsel eğitimin verilme zamanına ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında; okul öncesi dönemde, bebeklik döneminden itibaren, ilkokul çağıyla beraber, ergenlik döneminde ve soru sorma zamanına göre şeklinde olmuştur. Cinsel eğitimin zamanına ilişkin anneler farklı zaman dilimlerinde cinsel eğitim verilmesi gerektiği ifade etmiş olsalar da büyük çoğunluğu erken çocukluk döneminde verilmesini dile getirmişlerdir. İlgili alanyazına bakıldığında Kakavoulis (2001) erken çocukluk döneminde cinsel gelişim ve cinsel eğitim adlı çalışmasında ebeveynlerin büyük

kısmı (%84) cinsel eğitime 0-5 yaş döneminde başlanması gerektiği görüşünü saptamıştır. Araştırma bulgularında annelerden biri çocuğunun cinsel eğitim verme zamanına “ne zaman soru sorarsa o zaman cinsel eğitim veririm” yanıtını vermiştir. Özuslu (1999) çalışmasında beş-altı yaş çocukları olan ebeveynlerin cinsel eğitime başlama zamanını “soru sordukları zaman” şeklinde yanıtladıklarını saptamıştır. Ortaya çıkan sonuç araştırma bulgularıyla benzerlik taşımaktadır. Ballan (2012) otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ailelerinde cinsellikle ilgili iletişime ilişkin bakış açılarını incelediği çalışmasında ebeveynlerin çoğu cinsel eğitimin ilkokulun ilk yıllarından itibaren 10-13 yaş döneminde verilmesi gerektiğine inandıklarını söylemesi ise bu çalışma ile örtüşmeyen bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi ebeveynlerin entelektüel ve farkındalık seviyeleri, güvenlik endişeleri, cinsel eğitimi verme fikrinin kafalarında soru işaretleri oluşturması, rahatsız edici duygular yaratması, ebeveynlerin ve çocukların hazır bulunuşluluğu gibi etkenler cinsel eğitimin verilme zamanını etkilediği düşünülmektedir. Yaşa uygun cinsel eğitime üç yaşından itibaren başlanması gerekmektedir (Schwier & Hingsburger, 2000). Araştırmadan çıkan bulguların alanyazında cinsel eğitimin doğumla başlayıp yaşam boyu süren bir süreç olduğunu vurgulayan birçok kaynakla örtüştüğü görülmektedir.

2.6. Cinsel Eğitim Sürecinde Yer Alması Gereken Kişiler. Cinsel eğitim verme sürecinde yer alması gereken kişilere ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında; öğretmenler, uzmanlar, aile ile birlikte uzman, anneler, anne baba birlikte ve otizmi yenmiş anne ile uzman birlikte şeklinde olmuştur. Cinsel eğitimin çocuğa kim tarafından verilmesi gerektiğine ilişkin annelerin görüşleri incelendiğinde annelerin hemfikir olmadıkları görülmüştür. Buda cinsel eğitim sürecinde iş birliğinin önemini ortaya koymaktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde Travers ve Tincani (2010) çocuklara cinsel eğitim verilirken toplum ve aile açısından daha iyi sonuçlar alabilmenin yolu ekip olarak yani aile, öğretmen ve uzman gibi tüm paydaşların iş birliğinden geçtiğini açıklamıştır. OSB olan çocukların iç görü kazanması, sağlıklı ve rasyonel temelde cinsel tutum geliştirmesi için ebeveynlerin, öğretmenlerin ve uzmanların katılımına ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (İsmiarti ve diğerleri,

2019). Güven (2021) kapsamlı cinsellik eğitimi ve otizm spektrum bozukluğu olan bireyler üzerine yapmış olduğu çalışmada OSB olan bireylerin kapsamlı cinsellik eğitimine ihtiyaç duyduğunu ve bu eğitimden ebeveynlerin eşit rol ve görevlerinin bulunduğunu, cinsel eğitim konusunda özel eğitim öğretmeni ile birlikte ilgili profesyonellerle çalışmalar olmasının anlamlı olacağı neticesine varmıştır. Doğru ve Yıldırım Doğru (2021) annelere, çocuklara cinsel eğitimin kim tarafından verilmesi gerektiği sorulduğunda %49'u annelerin vermesi gerektiği, %38,1'i ise öğretmenlerin vermesini daha uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Bulguları destekleyen başka bir araştırmada Konur (2006) dört-altı yaşları arasında çocuğu olan anne babalara verilen "Cinsel Eğitim Programı" nın cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusundaki bilgilerine etkisini incelediği çalışmasında cinsel eğitim konusunda ailelerin ne yapacaklarını bilmedikleri, çocuğu yanlış yönlendirmekten korktukları için önemli bir çoğunluğu (%80) cinsel eğitimin aile tarafından verilmesini doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Alanyazında yer alan bu bulgunun çalışmadaki bulguyla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Cinsel eğitim ile sunulacak öğrenme fırsatlarının başta evde, sonrasında ise okulda ve sağlık kuruluşlarında; ebeveynler öğretmenler ve uzmanlar arasında kurulacak olan iş birliği, etkileşim ve katılımı mümkün ve sağlıklı olacağı düşünülmektedir.

3. Cinsel Eğitimin Süreci

3.1. Cinsel Eğitim Sürecinde Dikkat Edilmesi Gerekenler. Cinsel eğitim sürecinde dikkat edilmesi gerekenlere ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında; çocuğun bireysel özelliklerine, mahremiyete, çocuğun anlama ve ifade etme becerisine, eğitim verenin becerisine ve yaklaşımına, eğitimin içeriğine ve kültürel kodlara, çocuğun yaşına ve öğretim yöntemine şeklinde olmuştur. OSB olan çocuklar bireysel özelliklerinden dolayı uygun cinsel davranışları sergilemekte sorunlar yaşayabilmektedirler. Cinsel eğitim verilirken çocukların bireysel özelliklerine dikkat edilmelidir (Bulut, 2000). Araştırma bulgularını destekleyen başka bir çalışmada BM Çocuk Hakları Sözleşmesinde tipik gelişen çocuklar gibi özel gereksinimli çocukların da mahremiyetlerine saygı duyulması gerektiği en temel haklar arasında olduğu belirtmiştir (Murphy ve Elias, 2006). Amerikan ulusal çocuk

ihmal ve istismarı merkezine göre özel gereksinimli çocuklar tipik gelişen akranlarına göre 2.2 kat daha fazla istismar edildiğini raporlamıştır (Crosse, 1992). ABD Adalet Bakanlığına göre ise özel gereksinimli kız çocuklarının %68 ile %83'ünün yaşamları boyunca bir cinsel saldırıya maruz kalabileceğini ve bu kişilerden çok azı hukuki ve sağlık hizmetlerinden faydalanacağını bildirmiştir (Tyiska, 1998). Bu sonuçlar çocuklara cinsel eğitim verirken çocukların kişisel alanlarına, mahremiyetlerine ne kadar dikkat edilmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir. Ev içerisinde çocukların cinsel davranışları ve soruları özgürce konuşulup tartışıldığında, sosyal, zihinsel, duygusal ve fiziksel sınırların farkında olunduğunda, çocukların kendi bedenlerinin mahremiyetini koruma konusunda farkındalığı artacağından yaşanacak olası ihlalleri sezerek yetişkinlere bildirmekte daha cesur ve bilgili olacakları düşünülmektedir. Araştırma bulgularını destekleyen başka bir çalışmada Pekdoğan (2015) anne babalar çocuklarına cinsel eğitim verirken iletişime dikkat etmeli, söylemleri ile eylemleri bir olmalı, kararsız ve tutarsız tutumlardan kaçınmalıdırlar. Cinsel eğitim sürecinde çocukların iyi bir özdeşim kurabilmeleri için eğitim verenlerin doğru yaklaşım göstermeye dikkat etmesi gerekmektedir. Bu sayede çocuklar neyin doğru neyin yanlış olduğunu, bireysel ve toplumsal yaşantıda uygun tutum, davranış ve beceriyi edinebilecektir. Benzer bir çalışmada Baysan (2020) ebeveynlerin çocuklarına cinsel eğitim ve gelişim ile ilgili bilgi verirken, %37,5'inin çocuğunun yaşına, %23,8'inin cevabın açık ve doğru olmasına, %19,2'sinin çocuğunun sorduğu soru hakkındaki bilgi düzeyine dikkat ettiğini saptamıştır. Ebeveynlerin çocuklarına cinsel eğitim ve gelişim ile ilgili bilgi verirken çocuğun yaşına ve gelişimsel becerisine dikkat etmeleri yararlı bir yaklaşım olacaktır. Bazı toplumlarda cinsel eğitimin konusu olan bazı durumlar normal kabul edilirken bazı toplumlarda ihmal kabul edilebilmektedir. Örneğin batı toplumlarında ceza, şiddet bir ihmal olarak kabul edilirken; doğu toplumlarında çocuk yetiştirme sürecinin doğal bir parçası olarak görülebilmektedir. Çocukların cinsel açıdan ihmal ve istismarına sebep olan davranışları ortaya çıkaran faktörlerden birisinin de kültürel kodlar olması cinsel eğitim verilirken bu hassasiyetlerin ve zorlukların da dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

3.2. Cinsel Eğitim Verilirken Yaşanan Hisler. Cinsel eğitimin verilirken yaşanan hislere ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında; iyi hissetme, utangaç hissetme, kötü hissetme, tedirgin hissetme üzgün/yetersiz hissetme şeklinde olmuştur. Eliküçük ve Sönmez (2011) tarafından yapılan çalışmada, anne babaların çocuklarının soruları karşısında kendilerini rahat hissettikleri fakat cinsel eğitim konusunda yetersiz olduklarından dolayı önyargılı davrandıklarına ilişkin görüş bildirdikleri görülmüştür. Benzer şekilde Eroğlu ve Gölbaşı (2004) yapmış oldukları çalışmada annelerin birçoğu (65,8) cinsellikle ilgili konuları konuşmada kendilerini rahat ve iyi hissettiklerini saptamıştır. Ballard (2009) ebeveynlerin çocukları ile cinsellikle ilgili konuları konuşması sırasında kendilerini rahat hissettikleri ve bu konuda yetenekli olduklarını düşündükleri görülmüştür. Başka bir araştırmada Tuğrul ve Artan (2001) annelerin çocuklarının cinsel konularla alakalı sorularını yanıtlarken en fazla oranda utanma ve heyecan hissettiklerini ifade etmişlerdir Benzer bir araştırmada Tumbull, Wersch ve Schaik (2008) ebeveynlerin cinsel gelişim ve eğitimle ilgili kendilerini yeterli ve rahat hissetmediklerini ayrıca utandıklarını ifade etmişlerdir. Anne babalar gelişim yetersizliği olan çocuklarının cinsel gelişimlerine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmamalarından dolayı istismar edilmeleri konusunda endişe duymaktadırlar (Howard, Barr, Rienzo, Pigg & James, 2005). Başka bir araştırmada Tissot (2009) anne babaların cinsel eğitimin verilmesi halinde OSB olan çocuklarında cinselliğe karşı bir ilgi oluşabileceğini ve cinsel davranışlarda artış meydana gelebileceğini düşündüklerinden dolayı çocuklarına cinsel eğitim verme konusunda endişeli olduklarını saptamıştır. Dewinter ve diğerleri (2016) çalışmalarında ebeveynlerin cinsel eğitim konusunda konuşmaktan kaçınmalarını iki nedene dayandırmıştır. Bunlar; birincisi çocuklarının cinsel gelişimlerine ve ihtiyaçlarına ilişkin farkındalıklarının olmadığı düşüncesi ikincisi ise cinsel gelişim ve eğitime dair bilgilerinin yetersiz olması şeklinde açıklamıştır. İlgili alanyazın ile araştırma bulguları birbirini desteklemektedir. Annelerin yarısı cinsel eğitimin verilmesini yararlı ve gerekli bulduklarından dolayı kendilerini iyi hissettiklerini dile getirirken annelerin bazıları ise cinsel eğitimi nasıl anlatacağını bilmemelerinden, kendilerini yetersiz hissetmelerinden ve

geleneksel/ tutucu aile yapısından gelmelerinden dolayı kendilerini utangaç, tedirgin, kötü ve yetersiz hissettikleri düşünülmektedir.

3.3. Cinsel Eğitim Verilirken Karşılaşılan Güçlükler. Cinsel eğitim verilirken karşılaşılan güçlüklerle ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında; algılamada yetersizlik, duyu bütünleme problemi, iletişimde sınırlılık, göz temasındaki kısıtlılık, ruhsal değişiklik şeklinde olmuştur. İki annenin ise güçlüklerle karşılaşmam şeklinde görüş bildirmesi dikkat çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgili alanyazında Howlin (1997) otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin sosyal algılamadaki yetersizlikleri, yanlış sosyal yargılara ve kanılara varmalarına sebebiyet verebileceğini açıklamıştır. Örneğin şükranlarını ifade etmek için birinin omzuna hafifçe dokunulması samimiyet göstergesi olarak normal bir davranış kabul edilirken, otizmlili olan bireyin bu şekilde yapacağı bir dokunuş sosyal anlamda yanlış karşılanabilmektedir. Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin duyu hassasiyetleri olabilir. Duyusal uyarılma ile hazzı fark eden bireyler bunun için daha önceden deneyip fark etmiş oldukları cinsel davranışları başlatırlar (Beddows & Brooks, 2015). Benzer bir şekilde Ballan (2012) OSB olan çocukların yineleyici konuşma, kalıplaşmış tavır ve davranış, aşırı genelleme yapmalarından dolayı ebeveynlerin çocuklarına cinsel eğitim vermekte istekli olmalarına rağmen tereddüt ettiklerini görmüştür. Bazı ebeveynler çocuklarının mastürbasyonu keşfetmeleri halinde sallanma, çevirme ve el çırpma gibi tekrarlayıcı ve yineleyici davranışlarla bu cinsel davranışın yer değiştirmesinden korktuklarını dile getirmişlerdir. Bu bulgular araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Cinsel eğitim verilirken ebeveynlerin haklı endişeleri küçümsenmemelidir. Rustioğlu ve Abidoğlu (2018) annelerin otizmlili çocuklarının anlamadaki sınırlılıkları, sözel ve sözel olmayan iletişimdeki güçlükleri ve duyu bütünleme problemlerinden dolayı birçok sorun ile karşı karşıya kaldıklarını saptamıştır. Otizm olan çocuklar güvenilir ve doğru bir cinsel eğitim almazlarsa duyu işleme ve planlama becerilerinde yaşadıkları sorunlar gelecek yaşamlarında yanlış anlaşılmalara, kötü niyetli kişilerce kullanılmalarına, sosyal izolasyon yaşamalarına ve kaygı dolu bir yaşam sürmelerine sebep olabilir. İlgili alanyazında

Woodard (2004) otizm olan çocukların öğrenme becerilerinin farklı olmasından dolayı eğitimcilere ve ebeveynlere bilginin alternatif yollarla sunulması gerektiğini belirtmiştir. Örneğin resimler, modeller, tekrarlar, taklitler ya da basitleştirilmiş öyküler aracılığıyla cinsel eğitimin verilmesine dikkat edilmesi gerektiğini açıklamıştır (Woodard, 2010). İlgili alanyazın ile araştırmanın verileri benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Sağlıklı ve güvenli bir sosyal ortam sağlanırsa çocukların sosyal kabulü, sosyal etkileşimi sağlanarak öğrendikleri bilgileri özel ya da kamusal alana yaymalarına ve sağlıklı bir geleceğe adım atmalarına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

3.4. Cinsel Eğitim Almamaları Durumunda Çocukların Yaşayabileceği Güçlükler. Cinsel eğitim almamaları durumunda çocukların yaşayabileceği güçlüklerle ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında annelerin birçoğu cinsel eğitim almamaları halinde çocuklarının bazı güçlükler yaşayabileceğini belirtmiştir. Yaşanabilecek güçlüklerle bakıldığında; ihmal/şiddet ve istismara açık olma, kendini koruyamama, doğru davranışı sergilememe, sosyal beceri eksikliği, güvende olmama, hakları koruyamama ve kendine yabancılaşma şeklinde olmuştur. Annelerden biri karşılaşmayacağını biri ise bilmiyorum şeklinde görüş bildirmiştir. İlgili alanyazında otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ve diğer gelişimsel yetersizlik grubunda olan çocukların cinsel eğitiminde ebeveyn deneyimlerini ve görüşlerini ortaya koyan çalışmalar olsa da bu çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Özel gereksinimli çocuklar dört tür istismar olgusuyla karşı karşıyadırlar. Bunlar; fiziksel, cinsel, ihmal ve duygusal istismar boyutlarıdır (Murphy, 2011). Ismarti vd. (2019) otizm olan ergenlerin cinsel eğitimi çalışmasında cinsel eğitimin önemini ifade ederken otizm olan çocukların ve ergenlerin cinsel tacize ve istismara daha açık bireyler olduğunu açıklamıştır. Oysaki cinsel eğitim olumsuz sağlık sonuçlarını önler, bilgi ve beceriler yönünden donatır, güvenli ve sosyal öğrenme ortamları sağlar, yetişkin yaşamına hazırlar ve yaşam beklentisini artıran sağlıklı ilişkileri beslemek için gerekli bilgi ve becerileri kazanmasına yardımcı olur (Cinsel Sağlık ve Haklar için Eylem Kanada, 2020). Bir başka araştırmada otizm spektrum bozukluğu olan çocukların banyo yapma, tuvalet

yapma ve giyinme gibi kişisel ihtiyaçlarının giderilmesinde birden fazla bakım verene ihtiyaç duyuluyor olması bu çocukların istismacılar tarafından kolayca fark edilmesine neden olabilmektedir (Edelson, 2010). Benzer bir şekilde OSB olan bireyler sevginin ne zaman uygun olduğunu belirlemede sorunlar yaşarlar. Yabancılar ve yakınlar arasındaki farkı ayırt edememeleri kafa karışıklığına neden olduğundan ihmale açık hale gelerek doğru davranışı sergilemekte de güçlük çekerler (Beddows & Brooks, 2015). Edelson (2010) araştırmasında sosyal becerilerdeki eksikliklerin çocukları savunmasız hale getirdiğini dile getirmiştir. Otizm olan çocukların sosyal beklentileri ve ipuçlarını okumadaki körlükleri, duyguları anlamadaki yetersizlikleri, güvenli ve güvensiz kişileri fark etmedeki güçlükleri, iyi niyet ve kötü niyeti ayırt edememeden kaynaklı güçlüklerle karşılaşan çocukların cinsel istismarın risk faktörlerini kombine ederek bir araya getirdiğini vurgulamıştır. OSB olan çocuklar uygun sosyocinsel beceri ve davranışları edinmek için akranlarını örnek alabilirler fakat sosyal dışlanma, aoseksüel bireyler olarak etiketlenme, sürekli yetişkin gözetiminde olma gibi sebeplerden dolayı bu becerilerin gelişimi sosyal engellerle ve güçlüklerle karşılaşmaktadır (Gougeon, 2010). Öz savunma için çocuklara cinsel eğitimin bireysel temel bir hak olarak verilmesi gerekmektedir (Murphy, 2011). Çocukların istismar konusunda kendilerini koruma becerileri ve bilgileri artırıldığında uygunsuz davranışlara maruz kalmaları önlenmiş olacaktır (Çokar & Ortaylı, 2003). Araştırmadan çıkan bulgulara bakıldığında otizmlili çocukların cinsel eğitim almamaları halinde kendilerini ifade etmede, iletişim kurmada, empati yapmada ve sosyal ipuçlarını okumada yaşadıkları güçlüklerden dolayı ciddi cinsel ve sosyal riskler ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu riskler ise kendini diğer insanlardan yalıtarak kopuş yaşamasına, duygulanım ve empati yeteneğinde azalmalar yaşamasına bir nevi duygusal anestezi yaşamasına sebep olabilmektedir. Cinsel eğitimin erken yaşlardan itibaren cinsiyet ayırt etmeksizin tüm çocuklara ve ergenlere verilmesinin önemi açıkça görülmektedir. Otizm tanısı olan çocukların cinsel eğitim almamaları halinde yaşanacak güçlüklerle ilişkin araştırma bulgusunun ulusal alanyazında ilk olması açısından önemli olacağı ve alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.Cinsel İçerikli Davranışlar

4.1. Uygun Olmayan Cinsel Davranışlar. Çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara ilişkin annelerin görüşleri alt temasına bakıldığında, annelerin birçoğu çocuklarında uygun olmayan cinsel davranışlar gözlemediğini belirtmiştir. Bu bulgunun alanyazınla örtüşmediği ve dikkat çekici olduğu düşünülmektedir. Çocuklarda gözlenen davranışlar; sürtünme/mastürbasyon, özel bölgeyle oynama ve dokunma şeklinde olmuştur. İlgili alanyazına bakıldığında Beddow & Brooks'un (2015) yılında yapmış oldukları çalışmada 42 araştırma incelenerek otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin uygun olmayan cinsel davranışlarını bir araya getirmişlerdir. Bu davranışlar mastürbasyon, romantik ilişki, uygunsuz uyarılma, teşhircilik, saldırma, cinsel taciz, cinsel saplantılar ve cinsel yorumlar şeklinde olduğu görülmektedir. Uygun olmayan cinsel davranışların sebeplerinden başlıcaları ise OSB'nin düzeyi, sosyal farkındalık ve iletişimdeki sınırlılıklar, yetersiz cinsel eğitim, duyulara karşı hassasiyet, cinsel istismara uğrama ve rutinlerin oluşturulmaması şeklinde sıralamıştır. Bu sonuçlar araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Doğru ve Yıldırım Doğru (2021) çalışmalarında anneler otizmlili çocuklarında %34,5 kendi özel bölgelerini teşhir etmeye çalıştıklarını, %30,2 kişilere sürtünme, %22,1 oranında dokunma ve %12,8 dokunulma isteği gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Ortaya çıkan sonuçlar değerlendirildiğinde araştırma sonuçları ile benzerlik taşıdığı söylenebilir. Uygun olmayan cinsel davranışlar kişinin kendisine ya da başkalarına yönelik olarak gerçekleştirdiği, normal gelişim evrelerinden farklı olan, toplumsal açıdan kabul edilmeyen, sosyal kuralların dışında olan, rahatsız edici ve zarar içeren cinsel içerikli davranışlardır (Realmuto & Ruble, 1999). Kalıplaşmış davranış örüntüleri mastürbasyon gibi kendi kendini uyaran faaliyetleri gerçekleştirme eğilimlerini şiddetlendirebilir (Kalyva, 2010). Ruble ve Darlymple (1993) yapmış oldukları çalışmada ebeveynlerin otizmlili çocuklarının cinsel davranışlarda bulunduklarını saptamıştır. Bu cinsel davranışlara bakıldığında; otizmlili bireylerin %65'i topluluk önünde özel bölgelerine dokunma, %28'i sosyal ortamlarda soyunma, %23'ü mastürbasyon yapma, %18 uygunsuz biçimde dokunma gibi davranışlar

sergilediğini raporlaştırmışlardır. Stokes & Kaur (2005) ebeveynlerin perspektifinden yüksek fonksiyonlu otizm ve cinsel eğitimi inceledikleri çalışmalarında OSB olan ergenlerin tipik gelişen akranlarına göre daha fazla olumsuz cinsel ilişki ve uygunsuz sosyal davranışta bulunduklarını bildirmiştir. Araştırma bulguları ile paralellik gösteren alanyazındaki sonuçlar dikkate alındığında otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarında diğer akranları gibi merak ve keşif duyguları ile beraber haz aldıkları ve dürtüsel davrandıklarından fallik dönem özellikleri gösterdikleri düşünülmektedir. Çocuklar uygun olmayan cinsel davranışın ne olduğunu bilmediklerinden erken yaşta başlanacak cinsel eğitim bu davranışların önlenmesinde ve kontrol edilmesinde yardımcı olabilir.

4.2. Uygun Olmayan Cinsel Davranışlar Karşısında Yaşanan Hisler. Çocuklarda gözlenen uygun olmayan cinsel davranışlarda yaşanan hisler; Şaşkın/tuhaf, üzgün/kötü, endişe/korku, normal, çaresiz ve mutlu olarak ifade etmişlerdir. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar da gelişimi tipik olan çocuklar gibi cinsel duygu ve davranışlar içerisinde bulunurlar (Sears, & Weaver, 2008). Bu duygu ve davranışları cinsel gelişimin ve kendini tanıma sürecinin bir parçası olarak kabul eden anneler normal ve mutlulukla karşılarken, kabul etmeyen anneler ise bu duygu ve davranışları beklenmedik bir durum olarak nitelendirdiklerinden dolayı farklı duygular hissedebilmektedirler. İlgili alanyazın incelendiğinde Nichols ve Blakeley-Smith (2010) anne babaların cinsel eğitim konusunda kendilerini yeterli görmediklerini ve uygun olmayan cinsel davranışlar ile nasıl başa çıkacaklarını bilmediklerinden endişe duyduklarını saptamıştır. Benzer şekilde Ruble ve Darlymple (1993) otizmlili bireylerin sosyal/cinsel farkındalığı çalışmasında uygun olmayan cinsel davranışların sorunlu olduğunu belirten ebeveynlerin %46' sının endişe duyup korktuklarını ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan annelerin görüşleri ile ilgili alanyazındaki bulguların birbirini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Çalışmadaki bulguların aksine Eliküçük ve Sönmez (2011) ebeveynlere çocuklarının daha önce cinsel açıdan uygun olmayan ve yasak kelimeler kullanıp kullanılmadığı sorulduğunda %73,8'i evet yönünde cevap vermiştir. Bu konuda görüş bildiren ebeveynlerin %58,8'i kendilerini rahat hissetlerini

ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar araştırma bulguları ile örtüşmemektedir. Araştırmaya katılan annelerin birçoğu üzgün, endişeli ve tuhaf hisler yaşayacaklarını ifade etmişlerdir. Bunun altında yatan sebebin ise cinsel eğitime yönelik farkındalığın ve bilginin eksikliği yattığı düşünülmektedir.

4.3. Uygun Olmayan Cinsel Davranışlara Verilen Tepkiler. Çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara verilen tepkilere ilişkin annelerin görüşleri temasında; dikkat dağıtma, bilgi alma/ uzmanla danışma, engel olma/izin vermeme, uyarma, açıklama yapma ve normal karşılama şeklinde olmuştur. İlgili alanyazına bakıldığında Boyacıoğlu vd. (2021) çocukları uygun olmayan cinsel davranış sergilediklerinde ebeveynlerin sınırlama yoluna başvurdıkları, ahlaki yönden bu davranışları doğru bulmadıklarını, çocuğun dikkatini başka yöne çekmeye gayret ettiklerini ve görmezden gelmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. OSB olan çocuklara zamanında ve yeterince verilecek cinsel eğitimle beraber uygun olmayan cinsel davranışların önüne geçilmesi sağlanmış olacaktır. Cinsel eğitim konusundaki boşluklar ve ihtiyaçların doğru şekilde karşılanmaması cinsel açıdan uygunsuz sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Anne babaların bu davranışlar karşısında verecekleri tepkiler, çabalar çocukların cinsel gelişimlerinin ve yaşamlarının şekillenmesinde en önemli unsurlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsel kimliğin oluşumunda anne babalara büyük görev ve sorumlulukların düştüğü düşünülmektedir. Bir başka çalışmada Doğru ve Yıldırım Doğru (2021) annelerin otizmlili çocuklarda cinsel davranış problemleri ile karşılaştıklarında gösterdikleri tepkilere bakıldığında annelerin %40,6'sı kızdıklarını, 38,5'i ceza verdiklerini, %12,9'u görmezden geldiğini ve 4,5'i ise çocukla bu konu hakkında konuştuklarını ifade etmişlerdir. Beddow ve Brooks (2015) çalışmalarında ebeveynlerin uygun olmayan cinsel davranışlara karşı cezalandırıcı tutum sergilediklerini saptamıştır. Bu sonuçlar araştırma bulguları ile örtüşmemektedir. Araştırmanın verileri incelendiğinde annelerin tepkileri; yaşlarından, bilgi düzeylerinden, eğitim düzeylerinden ve deneyimlerinden etkilendiği söylenebilir. Tüm bu değişkenler göz önüne alındığında ebeveynlerin çocuklarının cinsel davranışları karşısında iyi niyetle de

olsa verecekleri tepkilerle problemlerin ya pekişmesine ya da artmasına sebep olmakta ve ayrıca çocukların suçluluk hissetmelerine yol açacağı düşünülmektedir. Anne babaların verdiği tepkiler; tutum, değer, inanç, davranış, yetiştirilme tarzı, siyasi ve yasal iklimin çeşitliliğini de ortaya koymaktadır.

4.4. Cinsel Açıdan Olumsuz Davranışa Maruz Kalma Durumunda Çocukların Kendini İfade Etme Yolları. Cinsel açıdan olumsuz davranışa maruz kalma durumunda çocukların kendini ifade etme yollarına ilişkin annelerin görüşleri incelendiğinde; ifade edememe, duygusal tepki (sinirlenme, ağlama), uzaklaşma, anne babaya söyleme, şiddet gösterme, bağırma ve kendini koruma şeklinde olmuştur. Annelerin birçoğu çocuğunun kendisini ifade edemeyeceğini belirtmiştir. İlgili alanyazın incelendiğinde Gabriel ve Hill (2007) otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara cinsel eğitim zamanında ve doğru bir şekilde verilmediğinde uygun olmayan cinsel davranışların sergilenmesine ve istenmeyen cinsel deneyimlere maruz kalmalarına neden olmaktadır. Stein, Kohut ve Dillenburger (2018) birçok çalışmada özel gereksinimli çocukların %25-83'ünün bir tür cinsel istismar yaşadıklarını ifade etmiştir. Ebeveynlerin yarısından fazlası çocuklarının kendilerini korumasının önemli olduğunu belirtmiştir. Benzer bir şekilde Zülkar vd. (2021) otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip ebeveynlerin istismar konusundaki farkındalıklarının yüksek düzeyde olduğunu saptamıştır. Küçük çocuklarının kendilerini savunabilmeleri için gereken motor becerilerinin ve ifade etme becerisinin zayıf olması bunun en önemli sebebi olarak değerlendirilmektedir. Tipik gelişim gösteren çocuklar dahi yetişkin istismarcısına karşı koyamazken, psikomotor ve sözel becerisi zayıf olan OSB olan çocukların karşı koyamaması sebebiyle ebeveynlerinin tetikte olması anlaşılır bir durumdur. OSB olan çocukların uygun olmayan cinsel davranışları fark etmede yaşadıkları sosyal yargı ve muhakeme eksikliği bu davranışları yapan kişilerce yaşadıkları ihmal ve istismarın tekrarlanmasını engelleyememektedir. Araştırma bulgularını destekleyen başka bir çalışmada fiziksel istismara maruz kalan 12 çocuğun yaşadıkları olayın raporunda çocukların birçoğunun konuşma becerisi olmasına rağmen yaşanan istismarı başlarından

geçen olumsuz deneyimleri gerçekçi ve güvenilir bir biçimde ilişkilendirip anlatamadıkları görülmüştür. Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin diğer insanların gerçek niyetlerinin farkında olmamaları, başına gelen şeyi çözümleyememe ve başlarından geçen olayları anlatmadaki yetersizlikleri cinsel istismar başta olmak üzere her türlü ihmal ve istismar tehlikesini arttırmaktadır (Howlin ve Clements, 1995). Benzer şekilde Sullivan ve ark. (1991) çalışmalarında özel gereksinimi olan çocukların ihmal ve istismara maruz kalma ihtimallerinin daha fazla olduğunu bildirmiştir. İletişim problemi olan çocukların karşılaşılabilecek uygun olmayan cinsel davranışları uygun mercilere ve yetişkinlere bildirme yeteneklerinin kısıtlı olması sebebiyle tehlikelere açık oldukları ortadadır. Aynı çalışmada cinsel istismar durumunda çocuklarda ortaya çıkan tepkilere bakıldığında kâbus görme %56, üzülmeye %22, yapışma davranışı %22, kaygı %22, altını ıslatma %18 şeklinde tepkiler ortaya çıkmıştır. İlgili alanyazındaki sonuçlar ile araştırma bulguları paralellik göstermektedir. Çocuklar uygun olmayan cinsel davranışlara maruz kaldıklarında kendilerini ifade etmekte güçlük çekmekle beraber hem duygusal hem de bedensel tepkiler verdikleri görülmektedir. Mannarino ve Cohen (1986) İstismar vakalarının %18'inin 5 yaş altında olduğu dikkate alındığında otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sözel olmayan iletişim becerilerinde güçlük yaşamaları, bu çocukların hem sözel hem sözel olmayan iletişim becerilerinin güçlendirilip geliştirilmesi gerektiği bu yüzden kapsamlı bir cinsel eğitime hem çocukların hem de ebeveynlerin ihtiyacı olduğu açıkça görülmektedir. Cinsel açıdan olumsuz davranışa maruz kalma durumunda çocukların kendini ifade etme yollarına ilişkin araştırma bulgusunun alanyazına katkı sağlayacağı ve ayrıca ulusal alanyazında ilk olması açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

5. Cinsel Eğitimde Ebeveyn İş Birliği

5.1.Cinsel Eğitim Verilirken Eşlerin Yaklaşımı. Cinsel eğitim verilirken eşlerin yaklaşımına ilişkin görüşler incelendiğinde; anneyi destekleme (kabullenici) ve anneyi desteklememe (reddedici) şeklinde olmuştur. Annelerin birçoğu cinsel eğitim verilirken eşlerinin destekleyici bir yaklaşım sergileyeceklerini dile getirmişlerdir. Ebeveynlerin kültürel

değerleri, inançları ve öncelikleri çocukları için dayanma güçlerini ve eğitimi destekleme durumlarını doğrudan etkilemektedir (King ve ark., 2006). Berne (2000) Avustralyalı anne babaların cinsel eğitim algılarını ve iletişimini incelediği çalışmasında ebeveynlerin yarısı cinsel eğitimi önemsediklerini bu yüzden eşleriyle bu konuda iletişim kurmaktan çekinmediklerini ve birbirlerini desteklediklerini söylemişlerdir. Çocuklarının kendi deneyimlerinden ve hatalarından yararlanmalarını istediklerini açıklamışlardır. Diğer yarısının ise cinsel konularda annelerin daha fazla konuştuğunu babaların ise meseleden kaçtıklarını, konuyu mizahla görmezden gelip geçıştirdiklerini saptamıştır. Eşlerin cinsel eğitim konusundaki yaklaşımları eşyle kurduğu etkileşimden, anne babasından öğrendiklerinden, çocuğun cinsiyetinden, gelişimsel farklılığından etkilenebildiği düşünülmektedir. Göçgeldi ve ark. (2007) çalışmalarında annelerin %70,7'si ve babaların ise %55,0'i cinsel eğitimin anne baba tarafından verilmesi gerektiğini düşündüklerini aktarmıştır. Cinsel eğitim verme konusunda eşlerin yaklaşımı destekleyici olmakla beraber babaların cinsel eğitimin sırası olmadığını ve çocuklarının küçük olduğunu düşünerek sorumluluk almaktan kaçındıkları düşünülmektedir. Alanyazında cinsel eğitim konusunda çocuklara sadece annelerin öğretim yapmasına yönelik bir bulguya rastlanmamıştır. Bundan dolayı ebeveynlerin çocuklarının sorumlulukları konusunda eşit görevlere sahip oldukları söylenebilir.

Bölüm 5

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde otizm spektrum bozukluğu olan çocukların cinsel eğitimine ilişkin annelerinin görüş ve deneyimlerine dair bulgulardan yola çıkarak sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Araştırmanın "cinsel eğitimin tanımı" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin birçoğu cinsel eğitimi tanımlarken mahremiyet eğitimi ile ilişkilendirerek tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Mahremiyet kavramının; kültüre, coğrafyaya, dine, ahlak anlayışına hatta mimari kaynaklara bağlı olarak değişebilen bir kavram olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Gündüz, 2015). Cinsel eğitim kavramı birçok faktörden etkilenmektedir. Anneler cinsel eğitimi sırasıyla cinsiyet ayrımı, yetişkin cinselliği, özel bölge eğitimi, çocuğun korunması eğitimi, ruhsal bütünleşme hali ve fitratın gerekliliği eğitimi şeklinde tanımlamışlardır. Annelerin inanç, kültür, eğitim, bilgi ve deneyim gibi değişkenlerinin çeşitli olması cinsel eğitimin tanımında farklı düşündükleri sonucuna varılmıştır. Cinsel eğitimi tanımlarken tek bir evrensel noktadan keşfetme arayışından vazgeçilmesi özel gereksinimli çocuklar ve aileleri için kapsayıcı/kucaklayıcı bir iklimin ve anlayışın oluşmasına yardımcı olacağı sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın "cinsel eğitim verilmesi" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin tamamına yakını çocuklarına cinsel eğitim verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. İlgili alanyazın incelendiğinde otizm spektrum bozukluğu olan bireylere cinsel eğitimin verilmesine ilişkin birçok çalışmanın yer aldığı görülmektedir (Kenny, M. C., Crocco, C., & Long, H. 2021; Dewinter, J., Vermeiren, R., Vanwesenbeeck, I., & Van Nieuwenhuizen, C. 2013; Sullivan, A., & Caterino, L. C. 2008; Travers, J., & Tincani, M. 2010). Ebeveynler çocuklarına cinsel eğitim verme konusunda kritik rollerinin olduğunu belirtmektedirler (Mackin ve diğerleri, 2016). Araştırma bulgularına göre annelerin cinsel eğitimin öneminin

ve gereksiniminin farkında oldukları sonucuna varılmıştır. Bu durumda OSB olan çocukların annelerinin cinsel eğitim ile ilgili eğitim almaya ihtiyaçları ve istekleri olduğu söylenebilir. Cinsel eğitimin verilmesini istemeyen ve fikrinin olmadığını belirten anneler ise çocuklarının uyarılacağından, algısından dolayı kafasının karışacağından, küçük olduğundan ve eğitimin nasıl verilmesi gerektiğini bilmemelerinden dolayı endişe duydukları sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın "cinsel eğitim vermede yeterlilik düzeyi" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin birçoğu çocuklarına cinsel eğitim verme konusunda cinsel bilgilerini yeterli görmediklerini belirtmişlerdir. Mermer (1993) çalışmasında annelerin cinsel eğitim almada ve vermede istekli olduklarını belirtmelerine rağmen annelerin %82,61'i ve babaların ise %79' u özel gereksinimli çocuklarının cinsel eğitimi ve gelişimi hakkında kendi cinsel bilgilerinin yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde Lu (1994) yapmış olduğu çalışmada cinsel eğitim konusunda ebeveynlerin kendilerini yetersiz hissettiklerini saptamıştır. Annelerin OSB olan çocuklarının özel gereksiniminden, ilgili konuda eğitim almamalarından, bilgi eksikliğinden, iletişim becerilerinin zayıflığından dolayı çocuklarına cinsel eğitim vermede kendilerini yeterli görmedikleri sonucuna varılmıştır. Cinsel eğitim vermede kendini yeterli gören anneler ise çocuklarının potansiyeli izin verdiği ölçüde kendilerini yetkin gördükleri düşüncesinde oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Çocuklarının sosyal dünyalarının karmaşıklığı düşünülünce çocukluktan ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe geçişte uyum ve davranış sorunları ile karşı karşıya kalabilecekleri düşünülmektedir.

Araştırmanın "cinsel eğitimde yararlanılan kişiler/kaynaklar" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin birçoğu cinsel eğitimle ilgili temel bilgi kaynakları olarak uzman kişiler, kitaplar, internet ve özel eğitim uzmanından yararlandıklarını belirtmişlerdir. Bilgiç (2015) özel gereksinimli çocuklarının cinsellik ile ilgili sorularına cevap verebilmek için bilgi aldıkları kaynaklara ilişkin annelerin %45'i uzman ve öğretmenlere danıştıklarını ifade etmişlerdir. Donat Bacioğlu ve Tezel (2020) ebeveynlerin çocuklarının cinsel gelişimiyle ilgili %71'i öğretmenlerden, %71'i internetten ve % 39'u ise sağlık profesyonellerinden bilgi

aldıklarını saptamıştır. Bu sonuçlar annelerin OSB olan çocukları için daha hassas ve dikkatli davrandıkları bu yüzdende açık, güvenilir, rasyonel ve kolay erişilebilir bilgi kaynaklarına başvurdıkları sonucunu ortaya çıkarmıştır. Cinsel eğitim verirken herhangi bir kaynağa başvurmadıklarını belirten annelerin %12,5'i eski ve bilinen bir yöntem olduğunu düşündükleri geleneksel yöntemlere başvurdıkları tespit edilmiştir.

Araştırmanın "cinsel eğitim verilme yeri" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre anneler cinsel eğitimin okulda/kreşte, evde ve hastanede verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Cinsel eğitimin okulda/kreşte verilmesi gerektiğini söyleyen annelerin birçoğu eğitim ortamının daha iyi olacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Cinsel eğitimin evde verilmesi gerektiğini söyleyen anneler ise evi çocuğun doğal ortamı olmasından dolayı tercih ettiklerini açıklamışlardır. Çocuklarının daha rahat odaklanması, güvende hissetmesi ve mahremiyete dikkat etmesi açısından evi tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Şirin (2015) çalışmasında annelerin çoğunluğunun çocuklara verilecek cinsel eğitim ve güvenlik becerileri eğitiminin, çocukların becerilerini sergileyeceği doğal ortamda, okulda ve evde verilmesi gerektiği ifade ettiğini saptamıştır. Hastanede verilmesi gerektiğini söyleyen annelerin de hastane ortamının daha güvenli olacağı düşüncesine sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın "cinsel eğitim verilme zamanı" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin birçoğu cinsel eğitimin okulöncesi dönemde ve bebeklikten itibaren verilmesini isteseler de annelerin tamamına yakını cinsel eğitimin erken çocukluk döneminde verilmesinin daha iyi olacağı konusunda hemfikir oldukları sonucuna varılmıştır. Kakavoulis (2001) çalışmasında ebeveynlerin %84'ü cinsel eğitime 0-5 yaş döneminde başlanması gerektiği görüşünü saptamıştır. Cinsel eğitimin ergenlikte verilmesini isteyen iki annenin ise çocuklarının büyüdüleri zaman daha hazır bulunacaklarını düşündükleri tespit edilmiştir. Ballan (2012) çalışmasında ebeveynlerin çoğunun cinsel eğitimin ilkokulun ilk yıllarından itibaren 10-13 yaş döneminde verilmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmişlerdir. Bunun sebepleri; ebeveynlerin entelektüel ve farkındalık seviyeleri, güvenlik endişeleri, cinsel

eğitimin soru işaretleri oluşturmaması, rahatsız edici duygular yaratması, ebeveynlerin ve çocukların hazır bulunuşluluğu gibi etkenler cinsel eğitimin verilme zamanını etkileyebileceği sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın "cinsel eğitim sürecinde yer alması gereken kişiler" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre anneler cinsel eğitim sürecinde öğretmen, uzman ve aile arasında kurulacak olan iş birliği ve etkileşimin daha sağlıklı olacağı sonucuna varmışlardır. Tincani (2010) çocuklara cinsel eğitim verilirken toplum ve aile açısından daha iyi sonuçlar alabilmenin yolu ekip olarak yani aile, öğretmen ve uzman gibi tüm paydaşların iş birliğinden geçtiğini açıklamıştır. OSB olan çocukların iç görü kazanması, sağlıklı ve rasyonel temelde cinsel tutum geliştirmesi için ebeveynlerin, öğretmenlerin ve uzmanların katılımına ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (İsmiarti ve diğerleri, 2019). Güven (2021) çalışmasında OSB olan bireylerin kapsamlı cinsellik eğitimine ihtiyaç duyduğunu ve bu eğitimden ebeveynlerin eşit rol ve görevlerinin bulunduğunu, cinsel eğitim konusunda özel eğitim öğretmeni ile birlikte ilgili profesyonellerle çalışmalar olmasının anlamlı olacağı neticesine varmıştır. Cinsel eğitim ile sunulacak öğrenme fırsatlarının ebeveynler, öğretmenler ve uzmanlar arasında kurulacak olan iş birliği, etkileşim ve katılımı mümkün ve sağlıklı olacağı sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın "cinsel eğitim sürecinde dikkat edilmesi gerekenler" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin birçoğu cinsel eğitim sürecinde bireysel özelliklerine sonrasında ise sırasıyla mahremiyetine, anlama ve ifade etme becerisine, eğitim verenin becerisine ve yaklaşımına, eğitimin içeriğine ve kültürel normlara, yaşına ve öğretim yöntemine dikkat edilmesi gerektiği düşündükleri ortaya çıkmıştır. OSB olan çocukların bireysel özelliklerinden kaynaklı sosyal ve iletişim problemleri uygun cinsel davranışları sergilemekte bazen sorunlar yaratabilmektedir. Cinsel eğitim verilirken çocukların bireysel özelliklerine dikkat edilmelidir (Bulut, 2000). BM Çocuk Hakları Sözleşmesinde gelişimi tipik gelişen çocuklar gibi özel gereksinimli çocuklarında mahremiyetlerine saygı duyulması gerektiği en temel haklar arasında olduğu belirtmiştir (Murphy ve Elias, 2006). Amerikan

ulusal çocuk ihmali ve istismarı merkezine göre özel gereksinimli çocuklar tipik gelişen akranlarına göre 2.2 kat daha fazla istismar edildiğini raporlamıştır (Crosse, 1992). Bu sonuçlara bakıldığında cinsel eğitim verirken çocukların kişisel alanlarına, mahremiyetlerine özellikle dikkat edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın "cinsel eğitim verilirken yaşanan hisler" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin büyük bir kısmı cinsel eğitimin çocuklarına verilmesini yararlı, gerekli ve doğal bir süreç olarak gördükleri bu yüzden kendilerini rahat ve iyi hissettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Ballard (2009) ebeveynlerin çocukları ile cinsellikle ilgili konuları konuşması sırasında kendilerini rahat hissettikleri ve bu konuda ve yetenekli olduklarını düşündükleri görülmüştür. Annelerden bazıları ise cinsel eğitimi nasıl anlatacağını bilmemelerinden, yetersiz hissetmelerinden ve geleneksel/tutucu aile yapısından gelmelerinden dolayı kendilerini utangaç, tedirgin, kötü ve yetersiz hissettikleri sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde Tumbull, Wersch ve Schaik (2008) ebeveynlerin cinsel gelişim ve eğitimle ilgili kendilerini yeterli ve rahat hissetmediklerini ayrıca utandıklarını ifade etmişlerdir. Anne babalar gelişim yetersizliği olan çocuklarının cinsel gelişimlerine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmamalarından dolayı istismar edilmeleri konusunda endişe duyduklarını ifade etmişlerdir (Howard, Barr, Rienzo, Pigg & James, 2005).

Araştırmanın "cinsel eğitim verilirken karşılaşılan güçlükler" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin bir kısmı cinsel eğitim verirken çocuklarının bu eğitimi özel gereksiniminden kaynaklı olarak almaya hazır bulunmadığını bu yüzden algılamada yetersizlik gibi bir güçlük ile karşılaşabilecekleri tespit edilmiştir. Diğer anneler ise duyu bütünleme problemi, iletişimde sınırlılık, göz temasındaki kısıtlılık, ruhsal değişiklik gibi güçlüklerle karşılaşabileceklerini düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Rustioğlu ve Abidoğlu (2018) annelerin OSB olan çocuklarının anlamadaki sınırlılıkları, sözel ve sözel olmayan iletişimdeki güçlükleri ve duyu bütünleme problemlerinden dolayı birçok sorun ile karşı karşıya kaldıklarını saptamıştır. Ballan (2012) OSB olan çocukların yineleyici konuşma, kalıplaşmış tavır ve davranış, aşırı genelleme yapmalarından dolayı ebeveynlerin

çocuklarına cinsel eğitim vermekte istekli olmalarına rağmen tereddüt ettiklerini görmüştür. Sağlıklı ve güvenli bir sosyal ortam sağlanırsa çocukların sosyal kabulü, sosyal etkileşimi sağlanarak öğrendikleri bilgileri özel ya da kamusal alana yaymalarına ve sağlıklı bir geleceğe adım atmaları olanaklı olacağı düşünülmektedir. Herhangi bir güçlükle karşılaşmayacağını dile getiren annelerin cinsel eğitim konusuna dikkat ettikleri ve çocuklarının hafif düzeyde olması işlerinin kolay olacağını düşündükleri tespit edilmiştir.

Araştırmanın "cinsel eğitim almamaları durumunda çocukların yaşayabileceği güçlükler" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin tamamına yakını çocuklarının cinsel eğitim almamaları durumunda başta kendini koruyamama olmak üzere ihmal, istismar, şiddet, doğru davranışı sergileyememe ve sosyal beceri eksikliği gibi en az bir güçlükle karşı karşıya kalacakları görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ismarti vd. (2019) otizm olan ergenlerin cinsel eğitimi çalışmasında cinsel eğitimin önemini ifade ederken OSB olan çocukların ve ergenlerin cinsel tacize ve istismara daha açık bireyler olduğunu açıklamıştır. Anneler çocuklarının cinsel eğitim ile tanışmamaları halinde tehlikelere açık olacaklarını, ileriki yaşamlarında zorluklarla başa çıkamayacaklarını, kendine ve topluma yabancılaşacaklarını, güvende olamayacaklarını ve haklarını koruyamayacaklarını düşündükleri tespit edilmiştir. Edelson (2010) araştırmasında sosyal becerilerdeki eksikliklerin çocukları savunmasız hale getirdiğini dile getirmiştir. OSB olan çocukların sosyal beklentileri ve ipuçlarını okumadaki körlükleri, duyguları anlamadaki yetersizlikleri, güvenli ve güvensiz kişileri fark etmedeki güçlükleri, iyi ve kötü niyeti ayırt edememelerinden kaynaklı güçlüklerle karşılaşan çocukların cinsel istismarın risk faktörlerini kombine ederek bir araya getirdiğini ifade etmiştir. Herhangi bir güçlükle karşılaşmayacağını düşünen annelerin gelecekte çocuklarının neyle karşılaşacaklarını bilememelerinden dolayı böyle düşündükleri sonucuna varılmıştır. Otizm tanısı olan çocukların cinsel eğitim almamaları halinde yaşanacak güçlüklerle ilişkin araştırma bulgusunun ulusal alanyazında ilk olması açısından önemli olacağı ve alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın "çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlar" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin birçoğu çocuklarında uygun olmayan cinsel davranış gözlemlememeleri alanyazınla örtüşmeyen bir bulgu olduğundan dikkat çekicidir. Çocuklarda gözlemlenen uygun olmayan cinsel davranışlar ise sürtünme/mastürbasyon, özel bölgeyle oynama ve dokunma şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Ruble ve Darlymple (1993) OSB olan çocukların %65'i topluluk önünde özel bölgelerine dokunma, %28'i sosyal ortamlarda soyunma, %23'ü mastürbasyon yapma, %18 uygunsuz biçimde dokunma gibi davranışlar sergilediğini raporlaştırmışlardır. Stokes, M., & Kaur, A. (2005) OSB olan ergenlerin normal akranlarına göre daha fazla olumsuz cinsel ilişki ve uygunsuz sosyal davranışta bulunduklarını bildirmiştir. OSB olan çocukların fallik dönem özellikleri gösterdikleri, akranları gibi merak ve keşif duyguları ile beraber haz aldıkları ve dürtüsel davrandıkları düşünülmektedir. Anneler çocuklarında gözlemledikleri uygun olmayan cinsel davranışların nedenlerini ise; uyarılma ihtiyaçlarının olmalarına, dürtüsel davranmalarına, özel bölgeleriyle oynamaktan ve oyalanmaktan keyif almalarına, keşif sürecinde olmalarına, tekrarlayıcı ve takıntılı davranış örüntülerine sahip olmalarına bağladıkları sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın "çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlarda yaşanan hisler" alt temasında ortaya çıkan sonuca annelerin farklı hisler yaşayacakları tespit edilmiştir. Nichols ve Blakeley-Smith (2010) anne babaların cinsel eğitim konusunda kendilerini yeterli görmediklerini ve uygun olmayan cinsel davranışlar ile nasıl başa çıkacaklarını bilmediklerinden endişe duyduklarını saptamıştır. Üzgün, endişeli, tuhaf ve çaresiz hisler yaşayacaklarını bildiren annelerin bu duyguları yaşamalarının sebeplerine bakıldığında uygun olmayan cinsel davranışın kök nedenini bilememekten, gelecekle ilgili soru işaretleri oluşturmamasından, farkındalık eksikliğinden ve çocuğun bu davranışı her ortamda yapmasından kaynaklı olduğu; normal ve mutlu hisler yaşayacağını bildiren annelerin ise bu duyguları yaşamalarının sebeplerine bakıldığında uygun olmayan cinsel davranışı çocuklarının özel durumuna bağladıkları, hoş gördükleri, keşif sürecinde oldukları,

hormonlarının bu yönde çalıştıkları ve beklendik davranışlar olarak gördükleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın "çocuklarda görülen uygun olmayan cinsel davranışlara verilen tepkiler" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin birçoğu; dikkat dağıtma, bilgi alma/uzmana danışma ve açıklama yapma ve normal karşılama gibi tepkilerden en az birini ortaya koydukları tespit edilmiştir. Boyacıoğlu vd. (2021) çocuklar uygun olmayan cinsel davranış sergilediklerinde ebeveynlerin engel olma yoluna başvurdıkları, ahlaki yönden bu davranışları doğru bulmadıklarını, çocuğun dikkatini başka yöne çekmeye gayret ettiklerini ve görmezden gelmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Beddow ve Brooks (2015) çalışmalarında ebeveynlerin uygun olmayan cinsel davranışlara karşı cezalandırıcı tutum sergilediklerini saptamıştır. Bu sonuçlar araştırma bulguları ile örtüşmemektedir. Araştırmanın verileri incelendiğinde annelerin tepkileri; farkındalık düzeyinden, yaşam tarzından, bakış açısından, bilgi düzeyinden, esneklikten, hazırbulunuşluktan ve kişisel deneyimden etkilendiği söylenebilir. Annelerin uygun olmayan cinsel davranışlar karşısında kızmayacak ve ceza vermeyecek olmaları dikkat çekici ve anlamlı bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Bazı annelerin ise engel olma/izin vermeme, uyarma gibi klasik yöntemlere başvurmaları olumsuz davranışların pekişmesine sebep olduğunu fark etmedikleri sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın "cinsel açıdan olumsuz davranışa maruz kalma durumunda çocukların kendini ifade etme yolları" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin büyük bir kısmı cinsel açıdan olumsuz davranış karşısında çocuklarının duygusal tepki (sinirlenme, ağlama), uzaklaşma, anne babaya söyleme, şiddet gösterme, bağırma ve kendini koruma gibi kendini ifade etme yollarından en az birine başvuracaklarını ifade ederken bir kısmı ise çocuklarının kendilerini ifade edemeyeceklerini dile getirmişlerdir. Gabriel ve Hill (2007) otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara cinsel eğitim zamanında ve doğru bir şekilde verilmediğinde uygun olmayan cinsel davranışların sergilenmesine ve istenmeyen cinsel deneyimlere maruz kalmalarına neden olmaktadır. Stein, Kohut ve Dillenburger(2018 birçok

çalışmada özel gereksinimli çocukların %25-83'ünün bir tür cinsel istismar yaşadıklarını ifade etmiştir. OSB olan çocukların diğer insanların gerçek niyetlerinin farkında olmamaları, başına gelen şeyi çözümleyememe ve başlarından geçen olayları anlatmadaki yetersizlikleri cinsel istismar başta olmak üzere her türlü ihmal ve istismar tehlikesini arttırmaktadır (Howlin ve Clements, 1995). Benzer şekilde Sullivan ve ark. (1991) çalışmalarında özel gereksinimi olan çocukların ihmal ve istismara maruz kalma ihtimallerinin daha fazla olduğunu bildirmiştir. İletişim problemi olan çocukların karşılaşılabilecek uygun olmayan cinsel davranışları uygun mercilere ve yetişkinlere bildirme yeteneklerinin kısıtlı olması sebebiyle tehlikelere açık oldukları ortadadır. Cinsel istismar durumunda çocuklarda ortaya çıkan tepkilere bakıldığında kabus görme %56, üzülmeye %22, yapışma davranışı %22, kaygı %22, altını ıslatma %18 şeklinde tepkiler ortaya çıkmıştır. Ortaya konan duygusal ve bedensel tepkilerin çocuğun mizacından kaynaklı doğal refleksler olduğu, özel olarak annelerin bu yönde bir eğitim vermedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Annelerin tamamı çocukların tehlikelere açık olduğunu bu yüzden de çocukların kendilerini koruyup ifade edebilmesinin önemli olduğunu düşündükleri sonucuna varılmıştır. Cinsel açıdan olumsuz davranışa maruz kalma durumunda çocukların kendini ifade etme yollarına ilişkin araştırma bulgusunun alanyazına katkı sağlayacağı ve ayrıca ulusal alanyazında ilk olması açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın "cinsel eğitim verilirken eşlerin yaklaşımı" alt temasında ortaya çıkan sonuca göre annelerin birçoğu cinsel eğitim verilirken eşlerinin konuyu önemseyerek kendilerini destekleyeceklerini ve birlikte hareket edeceklerini düşündükleri sonucuna varılmıştır. Ebeveynlerin kültürel değerleri, inançları ve öncelikleri çocukları için dayanma güçlerini ve eğitimi destekleme durumlarını doğrudan etkilemektedir (King ve ark., 2006). Berne (2000) çalışmasında ebeveynlerin yarısının cinsel eğitimi önemsediklerini bu yüzden eşleriyle bu konuda iletişim kurmaktan çekinmediklerini ve birbirlerini desteklediklerini saptamıştır. Diğer yarısının ise cinsel konularda annelerin daha fazla konuştuğunu babaların ise meseleden kaçtıklarını, konuyu mizahla görmezden gelip

geçıştirdiklerini saptamıştır. Kişinin farkındalık seviyesi, anlayış ve olgunluk seviyesi, katılımcı oluşu, sorumluluk bilinci taşıması, meraklı ve öğrenmeye açık olması gibi faktörler eşlerin olumlu yaklaşım göstermelerinin altında yatan değişkenler olarak karşımıza çıkmıştır. Annelerin bazıları ise eşlerinin yaşı uygun görmedikleri ve cinsel eğitimi öncelik olarak görmemeleri sebebiyle reddedici yaklaşım göstereceklerini düşündükleri sonuca varılmıştır.

Ülkemizde yapılan araştırmalara ve çalışmalara bakıldığında cinsel eğitim konusunun uzun yıllar boyunca araştırılmadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde cinsel eğitim ve gelişim konusunda 2000 yılı öncesinde yükseköğretim kurumuna kayıtlı tez çalışmaların oranı tüm çalışmalar içerisinde %9 olarak görülürken, çalışmaların %75'i ise 2010 yılı ve sonrasına ait olduğu görülmektedir. Ülkemizde cinsellikle ilgili tabuların ve önyargıların kısmen de olsa kırılmış olması sonuçları etkilese de başta otizm olmak üzere özel gereksinimli bireylerin cinsel gelişimleri ve eğitimleri üzerine çalışmaların sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Uluslararası literatürde ise OSB olan çocukların cinsel eğitimi ve gelişimi üzerine yapılan çalışmalar olsa da daha çok OSB olan ergenlerin ve yetişkinlerin flört yaşantılarına, cinsel deneyimlerine, istenmeyen gebeliklerine ve istismar durumlarına odaklanıldığı görülmüştür.

Öneriler

Bu bölümde araştırmacı bulgular ve sonuçlardan yola çıkılarak önerilerini üç başlık altında toplamıştır. Bunlar; Annelere yönelik, eğitim politikalarına yönelik ve ileriki araştırmalara ve araştırmacılara yönelik öneriler şeklindedir.

Annelere Yönelik Öneriler

1-Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların algılamada ve davranışları genellemelerde yaşadıkları problem, göz temasındaki sınırlılık, duyuşal problem, iletişim ve etkileşim konularında yetersizlik yaşamalarına sebep olmaktadır. Gelişimi tipik olan çocuklar cinsellikle ilgili gerekli davranışları taklit ve özdeşim kurarak, cinsiyet rolü

gerektiren durumları gözlemleyerek, görsel medyadaki içerikleri izleyerek, oyun oynayarak informal yollar ve araçlardan öğrenmektedirler. OSB olan çocuklar cinsel eğitimi informal yöntemlerle öğrenmekte güçlük çekmektedirler (Çetin ve ark., 2005). Anneler öğretim yaparken sözel ve soyut anlatımla beraber video, öykü, resimli kartlar gibi somutlaştırma yöntemlerine de başvurmalıdırlar.

2- Yapılan bu araştırmada anne ve babaların cinsel eğitim ile ilgili çekinceleri olduğu saptanmıştır. Bu nedenle; çocuklarının uygun davranışı sergileyebilmeleri, toplumsal hayata uyum sağlayabilmeleri, iç gözü ve bağımsızlık kazanabilmeleri için cinsel eğitimi sunarken ebeveynler ve ilgili paydaşların önyargılardan ve tabulardan sıyrılarak iş birliği yapması teşvik edilmelidir.

3- Gelişimin seyri ve bireysel özellikler de dikkate alınarak, OSB olan çocuklara cinsel eğitim bebeklik döneminden itibaren anne babalar tarafından ilk olarak evde verilmelidir. Erken yaşlarda sunulacak cinsel eğitim sayesinde ileride uygun olmayan sosyo-cinsel davranışlarla karşılaşma riski en aza indirilebilir.

Politika Yapıcılara Yönelik Öneriler

1- Çocuğu otizm spektrum bozukluğu olan annelerin cinsel eğitim konusunda bilgi, beceri ve farkındalığa ihtiyaç duydukları bundan dolayı öğretmenler ya da uzmanlar aracılığıyla belli dönemlerde eğitimler, seminerler ve konferanslar düzenlenerek bu eksiklikler giderilebilir.

2- Çocuklarının cinsel eğitimi konusunda ailelerle birlikte kurum ve kuruluşların işbirlikleri destelenerek sorunlarla başa çıkma stratejileri geliştirilebilir.

3-Ebeveynlerin cinsel eğitim konusundaki eğitim ihtiyaçları giderildikten sonra öğretmenlerle, uzmanlarla iş birliği içerisinde OSB olan çocuklara cinsel eğitim sunulması tavsiye edilebilir.

4-OSB olan çocukların uygun olmayan cinsel davranışları algılamaları ve bunlardan korunarak kendilerini ifade edebilmeleri için bireysel eğitim programları içerisinde cinsel eğitim ve güvenlik eğitimi programlarının hazırlanması önerilebilir.

5-Annelerin birçoğunun cinsel eğitim almamalarına rağmen tamamına yakınının çocuklarına cinsel eğitim verilmesi gerektiğini ifade etmesi ilgili konuya ne kadar açık olduklarını göstermektedir. İlgili bakanlıkların, üniversitelerin, belediyelerin ebeveynlerin bu konudaki hazır bulunuşluluğu fırsat bilerek farkındalık ve bilgilendirme projelerini hayata geçirmesi önerilmektedir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1-Bu araştırmada sadece otizm spektrum bozukluğu olan çocukların cinsel eğitimine ilişkin annelerinin görüş ve deneyimlerine başvurulmuştur. Cinsel eğitime yönelik araştırmalara genellikle annelerin dahil edilmesi, babaların sorumluluğu yokmuş gibi bu konunun dışında kalması alanyazında eksiklik olarak görülmektedir. Babalarla da derinlemesine görüşmeler yapılarak bilgi ve deneyimleri ortaya çıkartılabilir.

2- Cinsel eğitim ve gelişimi konu alan çalışmalara bakıldığında araştırmacıların %75'inin tarama ve deneysel desende çalışmalar yaptıkları görülmüştür. Yeni araştırmacıların olgubilim ve durum gibi betimsel desenlerde nitel araştırmalar yapmaları alandaki eksikliklerin giderilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3-Cinsel eğitim konusunda yapılan araştırmalar ve çalışmaların genellikle durum tespiti, görüş, bilgi ve deneyimlere yoğunlaşmış oldukları görülmektedir. Yeni araştırmacılar uygulama ve müdahale temelli çalışmalara ağırlık vererek etkililik çalışmaları yapabilir.

4-Yeni araştırmacılar down sendromu, öğrenme güçlüğü, DEHB, zihinsel yetersizlik, serabral palsi gibi özel gereksinimli çocukların cinsel eğitimi konusunda ebeveynler ile çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Abelson, A. G. (1981). The development of gender identity in the autistic child. *Child: Care, Health and Development*. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.1981.tb00851.x>
- Action Canada for Sexual Health and Rights. (2020). The state of sex-ed in Canada <https://www.actioncanadashr.org/sites/default/files/2019>
- Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyum Bildiri Kitabı* (307-319),
- Akcan, E. (2016). Çocuklarda mahremiyet eğitimi. *Akdeniz Üniversitesi Toplumsal Duyarlılık Merkezi Bülteni*, 10(82), 63-65.
- Akın, B., Ege, E., Arıkan, Ç., Bursa, D., & Demirören, N. (2010). Anneler ve Adolesan Çocukları Arasında Cinsellik Konusunda İletişim: Annelerin Bakış Açısı. *Turkish Journal of Research & Development in Nursing/Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 12(2).
- Alnak, D. A., ve Coşkun, D. D. M (2011). Otizm Spektrum Bozukluğu Hastalarında Hedef Gen.
- Alptekin, A. (2018). Selçuk Cinsel Gelişim Ölçeği (36-72 ay)nin geliştirilmesi ve 48-72 ay yetersizliği olan çocuklarda cinsel gelişimin incelenmesi.
- Ana-Baba, Y. H. (2017). Çocuk. 27. basım. *İstanbul: Remzi Kitabevi*, 236-256.
- Aronowitz, T., & Agbeshie, E. (2012). Nature of communication: Voices of 11–14 year old African-American girls and their mothers in regard to talking about sex. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 35(2), 75-89. <https://doi.org/10.3109/01460862.2012.678260>
- Artan, İ. (2016). Cinsel Gelişim ve Eğitim. N. Baysal Metin. *Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi*, 227-262.
- Artan, İ. (Ed.). 2019. *Cinsel gelişim ve eğitim*. Hedef Yayıncılık.CS.

- Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice*. Routledge.
https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=QLY0h_hdysC&oi=fnd&pg=PP1&dq=Ethnography:+Principles+in+Practice.+3rd+Ed.+Tavistock&ots
- Aydoğmuş, K. (2001). *Ana- Baba Okulu*. 9.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 101-112.
- Bacıoğlu, S. D., & Tezel, D. (2020). Ebeveynlerin çocuklarıyla cinsellik hakkında konuşma stratejileri ve öz-yeterlikleri. *Bogazici University Journal of Education*, 37(2), 37-57.
- Ballan, M. S. (2012). Parental perspectives of communication about sexuality in families of children with autism spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, 42, 676-684. <https://doi.org/10.1007/s10803-011-1293-y>
- Ballard, S. M., & Gross, K. H. (2009). Exploring parental perspectives on parent-child sexual communication. *American Journal of Sexuality Education*, 4(1), 40-57.
<https://doi.org/10.1080/15546120902733141>
- Bartin, L. (2020). *Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının cinsel eğitimi ile ilgili görüşlerinin incelenmesi* (Lisansüstü tez). Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, KKTC Örneği.
- Başal, H. A. (2007). *Gelişim ve psikoloji: nasıl mutlu bir çocuk yetiştirebilirim?* Morpa Kültür Yayınları.
- Bayhan, P., Artan, İ. (2007). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Morpa Kültür Yayınları.
- Baykoç, N., Acar, E., Artan, İ., Bayhan, P., Belgin, E., Çetin, Z., & Yücel, E. (2011). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim*. Eğiten Kitap.
- Bayramoğlu, L. (2015). *Okulöncesi dönem çocuklarının cinsiyet rollerine ilişkin algılarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Eastern Mediterranean University (EMU)-Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ).
- Baysan, M. P. (2020). *3-6 yaş döneminde çocuklara sahip anne babaların cinsel gelişim ve*

eğitim hakkındaki bilgi düzeyleri ve tutumları (Yüksek Lisans Tezi). Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Beddows, N., & Brooks, R. (2015). Inappropriate sexual behaviour in adolescents with autism spectrum disorder: what education is recommended and why. *Early Intervention in Psychiatry*, 10(4), 282-289. <https://doi.org/10.1111/eip.12265>

Bee, H., & Boyd, D. (2009). Çocuk gelişim psikolojisi (1. Basım). Çev. Gündüz, O.) İstanbul. *Kaknüs Yayınları*.

Berk, L. E. (2013). Çocuk gelişimi (çev. A. Dönmez). *İmge Kitabevi Yayınları*.

Berne, L. A., Patton, W., Milton, J., Hunt, L. Y., Wright, S., Peppard, J., & Dodd, J. (2000). A qualitative assessment of Australian parents' perceptions of sexuality education and communication. *Journal of Sex Education and therapy*, 25(2-3), 161-168. <https://doi.org/10.1080/01614576.2000.11074344>

Bertan, M., Haznedaroğlu, D., Yurdakök, K., & Güçiz, B. D. (2009). Ülkemizde erken çocukluk gelişimine ilişkin yapılan çalışmaların derlenmesi (2000-2007). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52(1).

Bilgiç, E. (2015). *Zihinsel engelli ergenlerin annelerinin cinsel eğitimle ilgili görüşleri* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Birliği, A. P. (2013). Ruhsal bozuklukların tanısall ve sayımsal elkitabı, beşinci baskı (DSM-5). *Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı*. Çeviri editörü: Köroğlu E. Hekimler Yayın Birliği.

Boyacıoğlu, N. E., Karaçam, Z. D., Özcan, N. K., & Sert, O. (2021). Zihinsel yetersizliği olan ergene sahip ebeveynlerin çocuklarının cinselliği hakkındaki görüşleri: niteliksel bir çalışma. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 12(3), 216-226.

Bozdemir, N., & Özcan, S. (2011). Cinselliğe ve cinsel sağlığa genel bakış. *Turkish journal of family medicine and primary care*, 5(4).

- Bulut, A., & Sağlığı, Ç. M. Ü. (2000). Cinsel Sağlık Bilgileri Eğitimi Öğretmen El Kitabı. *İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İstanbul.*
- Byers, E. S., Sears, H. A., & Weaver, A. D. (2008). Parents' reports of sexual communication with children in kindergarten to grade 8. *Journal of Marriage and Family*, 70(1), 86-96. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2007.00463.x>
- Cahit, N. U. R. İ., RÜŞTİÖĞLU, O., & ABİDOĞLU, Ü. P. (2018). The problems of the families who have autistic children: A qualitative research. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(3), 97-111. <https://doi.org/10.31461/ybpd.423322>
- Cangöl, E., Karaca, P., & Aslan, E. (2013). Engelli bireylerde cinsel sağlık. *Androloji Bülteni*, 53(1), 141-146.
- Cavkaytar, A., Özkan, Ş. Y., Ergenekon, Y., Çolak, A., & Kaya, Ö. (2016). Aile. *Ankara, Türkiye: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri*. ss, 59-89.
- Ceyhan, E. (2000). Çocuk gelişimi ve psikolojisi. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*.
- Ceylan, Ş., & Çetin, A. (2015). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların cinsel eğitimine ilişkin ebeveyn görüşlerinin incelenmesi.
- Chan, J., & John, R. M. (2012). Sexuality and sexual health in children and adolescents with autism. *The Journal for Nurse Practitioners*, 8(4), 306-315. <https://doi.org/10.1016/j.nurpra.2012.01.020>
- Corona, L. L., Fox, S. A, Christodulu, K. V., & Worlock, J.A. (2016). Providing education on sexuality and relationships to adolescents with autism spectrum disorder and their parents. *Sexuality and Disability*, 34, 199-214
- Creswell, J. W. (2003). Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches.
- Crosse, S. B. (1992). A Report on the Maltreatment of Children with Disabilities.
- Çalışandemir, F., Bencik, S., & Artan, İ. (2010). Çocukların cinsel eğitimi: geçmişten

günümüze bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 33(150).

- Çerçi, G. (2013). *Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin çocuklarının cinsel gelişimi ve eğitimine yönelik bilgi düzeyleri ve tutumlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çetin, Z., Yükselen, A., & Doğan, Ö. (2005). Zihinsel Engelli, Normal Gelişim Gösteren ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Cinsiyet Rollerini Algılamalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 16(1), 61-78.
- Çokar, M., & Nalbant, H. (Eds.). (2002). *Öğretmen ve öğretmen adayları için cinsel sağlık eğitimi*. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı.
- Deniz, Ü., & Yıldız, R. (2018). Milli Eğitim Bakanlığı okul öncesi eğitim programında cinsel gelişim ve cinsel eğitim. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2), 431-447.
- Dereboy, İ.F. (1993). *Kimlik bocalaması, Anlamak, Tanımak, Ele Almak*. Malatya: Özmert Ofset.
- Dewinter, J., Vermeiren, R. R. J. M., Vanwesenbeeck, I., & Van Nieuwenhuizen, C. (2016). Parental awareness of sexual experience in adolescent boys with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46, 713-719. <https://doi.org/10.1007/s10803-015-2622-3>.
- Dewinter, J., Vermeiren, R., Vanwesenbeeck, I., & Van Nieuwenhuizen, C. (2013). Autism and normative sexual development: A narrative review. *Journal of Clinical Nursing*. <https://doi.org/10.1111/jocn.12397>
- Doğru, H. B., ve Yıldırım Doğru, S. (2021). Özel Eğitim Öğretmenleri Ve Annelerin Otizmli Çocuklarda Cinsel Eğitime Yönelik Tutumları İle Karşılaştıkları Cinsel Davranış Sorunları Ve Çözüm Stratejileri.

- Donovan, P. (1998). School-based sexuality education: the issues and challenges. *Family planning perspectives*, 30(4), 188-193.
- Edelson, M. G. (2010). Sexual abuse of children with autism: Factors that increase risk and interfere with recognition of abuse. *Disability Studies Quarterly*, 30(1).
<https://doi:10.18061/dsq.v30i1.1058>
- Eliküçük, A. (2011). *Anne-babalara uygulanacak cinsel gelişim eğitiminin 6 yaş çocukları bulunan ebeveynlerin bilgi düzeylerine etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Eliküçük, A., ve Sönmez, S. (2011). 6 Yaş Çocuklarının Cinsel Gelişim ve Eğitimiyle İlgili Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 25(25), 45-62.
- Elkatawneh, H. (2013). Freud's Psycho-Sexsüel Stages of Development.
<https://doi:10.2139/ssrn.2364215>
- Erbaş, E., & Onur, K. U. R. T. (2022). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Cinselliği ve Cinsel Eğitimine Bütüncül Bir Bakış. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (53), 1-16.
- Erden, M., & Akman, Y. (1995). *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretme*. Arkadaş.
- Erikson, E. H. (1993). *Childhood and society*. WW Norton & Company.
- Erikson, E. H. (1994). *Identity and the life cycle*. WW Norton & company.
<https://www.simplypsychology.org/psychosexual.html> 17.06.2023
- Eroğlu, K., & Gölbaşı, Z. (2005). Cinsel eğitimde ebeveynlerin yeri: ne yapıyorlar, ne yaşıyorlar?. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 12-21.
- Foucault, M. (2007). Cinselliğin Tarihi (HU Tanrıöver, Çev.). *İstanbul: Ayrıntı Yayınları*.
- Gabriels, R. L., & Hill, D. E. (Ed.). (2010). *Growing up with autism: Working with school-age children and adolescents*. Guilford Press.

- Gabriels, R. L., & Van Bourgondien, M. E. (2007). Sexuality and autism. *Growing up with autism: Working with school-age children and adolescents*.
<https://doi:10.1176/aip.2007.07121924>
- Gergely, R. H., & Rusu, A. S. (2021). A qualitative investigation of parental attitudes and needs for sexual health education for children with autism in Romania. *JOURNAL OF EDUCATIONAL SCIENCES AND PSYCHOLOGY*, 11(2), 64-75.
<https://doi:10.51865/JESP.2021.2.08>
- Gougeon, N. A. (2010). Sexuality and autism: A critical review of selected literature using a social-relational model of disability. *American Journal of Sexuality Education*, 5(4), 328-361. <https://doi.org/10.1080/15546128.2010.527237>
- GÖÇGELDİ, E., TÜZÜN, H., Türker, T., & Şimşek, I. (2007). Okul öncesi dönem çocuğu olan anne ve babaların çocuklara cinsel eğitim konusundaki yaklaşımlarının incelenmesi. *STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 19(6).
- Gülşen, C. (2011). *Otistik Ergenlerde Cinsel Eğitim Konusunda Psikolojik Danışman ve Özel Eğitim Öğretmenlerinin Görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Günaydın, S. (2000). Okullarda Cinsel Eğitim ve İşlevini Yitiren Leylekler. *Hürriyet Gazetesi*. 3 Mart 2000.
- Gündüz, O. (2015). Toplumsal değişme ve mahremiyet algısı. *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyum Bildiri Kitabı*, 307-319.
- Gürol, A., Polat, S., & Oran, T. (2014). Views of mothers having children with intellectual disability regarding sexual education: A qualitative study. *Sexuality and Disability*, 32, 123-133. <https://doi:10.1007/s11195-014-9338-8>
- Güven, D. (2021). Kapsamlı cinsellik eğitimi ve otizm spektrum bozukluğu olan bireyler. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(66), 284-300.

- Hauser, J. (2015). *Nursing research: reading, using and creating evidence*. (3rd ed.). Burlington: Jones ve Bartlett Learning.
- Haywood, C. (1996). Sex education policy and the regulation of young people's sexual practice. *Educational Review*, 48(2), 121-129. <https://doi.org/10.1080/0013191960480202>
- Heller, J. R., & Johnson, H. L. (2010). What are parents really saying when they talk with their children about sexuality?. *American Journal of Sexuality Education*, 5(2), 144-170. <https://doi: 10.1080/15546128.2010.491061>.
- Holloway, I., & Wheeler, S. (1996). *Qualitative research for nurses*. Blackwll Science Ltd.
- Howard-Barr, E. M., Rienzo, B. A., Pigg Jr, R. M., & James, D. (2005). Teacher beliefs, professional preparation, and practices regarding exceptional students and sexuality education. *Journal of School Health*, 75(3), 99-104.
- Howlin, P. (1997). *Autism: Preparing for adulthood*. Psychology Press.
- Howlin, P., & Clements, J. (1995). Is it possible to assess the impact of abuse on children with pervasive developmental disorders? *Journal of autism and develeopmental disorders*. 25(4), 337-354. <https://autismspectrumnews.org/autism-sexuality-and-education/>
- Hyde, J. S., & DeLamater, J. D. (2023). *Understanding human sexuality*.
- Iqbal, K., Asif, S., & Mustafa, I. (2023). Parenting Role in Delivering Home Based Sexual Education for Adolescents with Autism Spectrum Disorder. *Pakistan Languages and Humanities Review*, 7(3), 160-174. [https://doi.org/10.47205/plhr.2023\(7-III\)16](https://doi.org/10.47205/plhr.2023(7-III)16)
- Ismiarti, R. D., Yusuf, M., & Rohmad, Z. (2019). Sex education for autistic adolescents. *J. ICSAR*, 3, 74-78.
- İldeş, N. (1990). *Okul Öncesi Dönemdeki (3-6 Yaş) Çocukların Anne Babalarının Cinsellik Ve Cinsel Eğitim Konusundaki İnanış Ve Uygulamaları İle Çocukların Cinselliğe*

İlişkin Meraklarına Karşı, Genel Tutum, Davranış Ve Tepkilerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İnci, Y. (2010). Çocukların cinsel suistimali ve istismarının sosyo-kültürel ve ekonomik boyutları.

İşler, S., & Gürşimşek, A. İ. (2018). 3-6 yaş çocuklarının cinsel eğitiminin gerekliliği ile ilgili ebeveyn görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(3), 845-867.

Kakavoulis, A. (1998). Early childhood sexual development and sex education: A survey of attitudes of nursery school teachers. *European Early Childhood Education Research Journal*, 6(2), 55-70. <https://doi.org/10.1080/13502939885208241>

Kalyva, Efrosini. Teachers' perspectives of the sexuality of children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 2010, 4.3: 433-437. <https://doi:10.1016/j.rasd.2009.10.014>

Kanadlı, A. (2021). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde cinsel istismar ve cinsel eğitim: öğretmen görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). ESOGÜ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Karadoğan, U. C. (2019). "Çocuk ve Çocukluk" Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 195-226.

Kenny, M. C., Crocco, C., & Long, H. (2021). Parents' plans to communicate about sexuality and child sexual abuse with their children with autism spectrum disorder. *Sexuality and Disability*, 39, 357-375. <https://doi:10.1007/s11195-020-09636-1>.

King, G. A., Zwaigenbaum, L., King, S., Baxter, D., Rosenbaum, P., & Bates, A. (2006). A qualitative investigation of changes in the belief systems of families of children with autism or Down syndrome. *Child: care, health and development*, 32(3), 353-369. <https://doi:10.1111/j.1365-2214.2006.00571.x>

Kocatürk, A. (2015). Çocuğun Cinsel Gelişimi ve Eğitimi. *Ana Baba Okulu*, 31.

- Koller, R. (2000). Sexuality and adolescents with autism. *Sexuality & Disability*, 18(2).
<https://doi:10.1023/A:1005567030442>
- Konur, H. (2006). *Dört-Altı Yaşları Arasında Çocuğu Olan Anne-Babalara Verilen “Cinsel Eğitim Programı” nın Cinsel Gelişim ve Cinsel Eğitim Konusundaki Bilgilerine Etkisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koran, N. (2018). Cinsel Gelişim. *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (36-72 Ay) içinde*. Çağla. Gür (Ed.). Pegem.
- Köse, S., Özbaran, B., & Erermiş, S. (2012). Otizm yelpaze bozukluklarında nöropsikolojik profil. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*.
- Lincoln, S. Y., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE Publications.
- Lu, W. V. (1994). Parental Attitudes toward Sex Education for Young Children in Taiwan.
- Mackin, M. L., Loew, N., Gonzalez, A., Tykol, H., & Christensen, T. (2016). Parent perceptions of sexual education needs for their children with autism. *Journal of pediatric nursing*, 31(6), 608-618. <https://doi:10.1016/j.pedn.2016.07.003>.
- Mandel, A., & Datner, E. (2017). Sexual behaviors in children with developmental disabilities. *Journal of Alternative Medicine Research*, 9(3).
<https://doi:10.1542/peds.2006-1115>
- Mannarino, A. P., & Cohen, J. A. (1986). A clinical-demographic study of sexually abused children. *Child Abuse & Neglect*, 10(1), 17-23. [https://doi:10.1016/0145-2134\(86\)90027-x](https://doi:10.1016/0145-2134(86)90027-x)
- Masoudi, M., Maasoumi, R., Effatpanah, M., Bragazzi, N. L., & Montazeri, A. (2022). Exploring experiences of psychological distress among Iranian parents in dealing with the sexual behaviors of their children with autism spectrum disorder: a qualitative study. *Journal of Medicine and Life*, 15(1), 26. <https://doi:10.25122/jml-2021-0290>

- Mermer, G. (1993). *Zihinsel engelli ergenlerin cinsel eğitim gereksinimleri hakkında anne, baba ve eğitimci görüşlerinin değerlendirilmesi* (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*.
https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=JFN_BwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA137&dq=Merriam#v=onepage&q=Merriam&f=false
- Miller, P. H., Onur, B., & Gültekin, Z. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. İmge Yayınevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü-MEB (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü-MEB (2024). Okul Öncesi Eğitim Programı, Ankara.
- Modabbernia, A., Velthorst, E., & Reichenberg, A. (2017). Environmental risk factors for autism: an evidence-based review of systematic reviews and meta-analyses. *Molecular autism*. <https://doi:10.1186/s13229-017-0121-4>
- Murphy, N. (2011). Maltreatment of children with disabilities: The breaking point. *Journal of Child Neurology*, 26(8), 1054-1056. <https://doi:10.1177/0883073811413278>
- Murphy, N. A., Elias, E. R., & Council on Children With Disabilities. (2006). Sexuality of children and adolescents with developmental disabilities. *Pediatrics*, 118(1), 398-403. <https://doi:10.1542/peds.2006-1115>
- Nichols, S., & Blakeley-Smith, A. (2009). "I'm not sure we're ready for this...": Working with families toward facilitating healthy sexuality for individuals with autism spectrum disorders. *Social Work in Mental Health*, 8(1), 72-91.
<https://doi.org/10.1080/15332980902932383>

- Nordenhof, M. S., & Gammeltoft, L. (2007). *Autism, play and social interaction*. Jessica Kingsley Publishers.
- Ocak Karabay, Ş. (2019). Cinsel Gelişim. E. Arslan (Ed.), *Çocuk gelişimi*. Hedef Yayıncılık.
- Önder Demirbaş, Ö. (2019). *Okul Öncesi Kurumlarda Çalışan Çocuk Gelişimcilerin Sınıftaki Çocuklarda Gözledikleri Cinsel Davranışlar ve Bunlara Verdikleri Tepkilerin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özuslu Açıkgoz, N. (1999). *3-6 yaş çocukları için hazırlanan bir cinsel eğitim programı ve etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özuslu Açıkgoz, N. (1999). *3-6 yaş çocukları için hazırlanan bir cinsel eğitim programı ve etkileri* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd
- Pekdoğan, S. (2015). Cinsel gelişim ve cinsel eğitim. E. Arslan (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Eğiten Kitap Yayıncılık .
- Pernoud, L., & Denizyaran, K. (1987). *Çocuğun cinsel eğitimi*. E Yayınları.
- Pop, M. V., & Rusu, A. S. (2015). The Role of Parents in shaping and improving the sexual health of children—lines of developing parental sexuality education programmes. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 209, 395-401. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.210>
- Realmuto, G. M., & Ruble, L. A. (1999). Sexual behaviors in autism: problems of definition and management. *Journal of autism and developmental disorders*, 29, 121-127.
- Reed, M. M. (2010). *Parent-child sexuality education in families with sons or daughters with autism or Down syndrome: A phenomenological study* (Doctoral dissertation, Texas Woman's University).

- Rose, P., Beeby, J., & Parker, D. (1995). Academic rigour in the lived experience of researchers using phenomenological methods in nursing in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 21(6), 1123-1129. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1995.21061123.x>
- Ruble, LA, & Dalrymple, NJ (1993). Social/Sexual awareness of persons with autism: A parental perspective. *Archives of Sexual Behavior*, 22(3), 229–240. <https://doi.org/10.1007/BF01541768>
- Sanderson, C. (2004). *The seduction of children: Empowering parents and teachers to protect children from child sexual abuse*. Jessica Kingsley Publishers.
- Santrock, J. W. (2021). *Yaşam Boyu Gelişim* (Çev. Ed. G. Yüksel), Nobel Kitabevi.
- Schwier, KM ve Hingsburger, D. (2000). *Cinsellik: Zihinsel Engelli Oğullarınız ve Kızlarınız*. Brookes Yayıncılık.
- Sciaraffa, M., & Randolph, T. (2011). " You Want Me to Talk to Children about What?": Responding to the Subject of Sexuality Development in Young Children. *YC Young Children*, 66(4).
- Semerci, B. (2008). *Çocuklarımızla Cinsellik Hakkında Nasıl Konuşalım. Bebeklikten Gençliğe Cinsellik, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şrt, İstanbul*.
- Sevinç, M. (2005). Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar. *Morpa Kültür Yayınları*.
- Sexual Identity and Gender Identity Glossary"*. <https://web.archive.org/web/20150420082001/http://feminism.eserver.org/about/about.html>.
- Shaffer, D. R., & Kipp, K. (2013). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. Cengage Learning.

- SIECUS, (2004). Guidelines for Comprehensive Sexuality Education, Kindergarten Through 12th grade, 3rd edition, National Guidelines Task Force, Sexuality Information and Education Council of the United States.
- Sözbilir, M. (2009). Nitel veri analizi. *Retrieved from <http://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi.pdf>* on, 17, 2014.
- Stankova, T., & Trajkovski, V. (2021). Sexual education of persons with autistic spectrum disorders: use of the technique: 'social stories. *Sexuality and Disability*, 39(2), 377-393. <https://doi.org/10.1007/s11195-020-09655-y>.
- Stein, S., Kohut, T., & Dillenburger, K. (2018). The importance of sexuality education for children with and without intellectual disabilities: What parents think. *Sexuality and Disability*, 36, 141-148. <https://doi.org/10.1007/s11195-017-9513-9>
- Streubert, H. J., & Carpenter, D. R. (2011). *Qualitative research in nursing*. (5th ed.). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Stokes, M., & Kaur, A. (2005). High-functioning autism and sexuality: A parental perspective. *Autism*, 9(3), 266–289
- Sullivan, A., & Caterino, L. C. (2008). Addressing the sexuality and sex education of individuals with autism spectrum disorders. *Education and treatment of children*, 381-394. <https://doi.org/10.1353/etc.0.0001>
- Sullivan, P. M., Brookhouser, P. E., Knutson, J. F., Scanlan, J. M., & Schulte, L. E. (1991). Patterns of physical and sexual abuse of communicatively handicapped children. *Annals of Otology, Rhinology & Laryngology*, 100(3), 188-194. <https://doi.org/10.1177/000348949110000304>

- Süzer, T. (2016). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere cinsel istismardan korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykü yönteminin etkililiği* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Şahinkarakaş, Ş., & Göktepe, F. T. A. (2022). Collaborative Practicum Model: A Guide to Improve Practicum.
- Şirin, N. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin anne-babaların, öğretmenlerin ve öğretim üyelerinin görüş ve önerileri* (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).
- TDK (2023). *Türk Dil Kurumu Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Teddlie, C. (2016). *Sage handbook of mixed methods in social & behavioral research*. Sage.
- Tire, O., & Dikici, E. (Eds.). (2022). *Toplumsal Cinsiyet ve Sosyoloji*. Eğitim Yayınevi.
- Travers, J., & Tincani, M. (2010). Sexuality education for individuals with autism spectrum disorders: Critical issues and decision making guidelines. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 284-293.
- Tuğrul, B., & Artan, İ. (2001). Çocukların cinsel eğitimi ile ilgili anne görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(20).
- Tumbull, T., Van Wersch, A., & Van Schaik, P. (2008). A review of parental involvement in sex education. The role for effective communication in british families. *Health Education Journal*, (67(3), 182-195
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 24(24), 543-559.
- Tyiska, C. G. (1998). *Working with victims of crime with disabilities*. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office for Victims of Crime.

- Ulak, S., ve Şanlı, Y. (2022). Oyun Dönemi Ve Okul Öncesi Dönemde Büyüme-Gelişme. *Sağlık Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar VI*, 69.
- Ummanel, A., & Dilek, A. (2016). Gelişim ve öğrenme. *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde*, 35-52.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35).
- Volkmar, F. R., Lord, C., Bailey, A., Schultz, R. T., & Klin, A. (2004). Autism and pervasive developmental disorders. *Journal of child psychology and psychiatry*.
<https://doi.org/10.1046/j.0021-9630.2003.00317.x>
- Woodard, L. J. (2004). Sexuality and disability. *Clinics in Family Practice*, 6(4), 941-954.
<https://doi.org/10.1016/j.cfp.2004.06.003>
- World Health Organization (2015). *World report on ageing and health*
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186463/9789240694811_eng.pdf?sequence=1
- Yagan, S., ve Yalkılıç, B. (2023). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Cinsel Gelişim ve Eğitimine İlişkin Görüşleri ve Uygulamaları: Bir Durum Saptaması. *Journal of Qualitative in Education*, (34). <https://doi.org/10.14689/enad.34.1576>
- Yaldız, T., & Yıldırım, E., & Arslan, S., (2020). İngiltere’de Eğitim Sistemi: Türkiye İçin Bazı Örnek Uygulamalar. *The Journal of International Educational Sciences*, (22), 22-40.
- Yavuzer, H. (2001). *Ana-baba Okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2016). *Çocuk Psikolojisi*, 10. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2017). *Ana-baba ve çocuk İstanbul: Remzi Kitabevi*.
- Yazgan İnanç, B., Kılıç Atıcı, M. ve Bilgin, M. (2010). *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Pegem A.

- Yelken, Z. (1996). *Anne ve babaların 3-6 yaş dönemindeki çocuğun cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusundaki bilgi düzeyleri* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım A, Şimşek H. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Yörükoğlu, A. (1996). Çocuk Ruh Sağlığı: Çocuğun Kişilik Gelişimi. *Eğitimi ve Ruhsal Sorunları* (20. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zülkar, Y., Söyünmez, S., Turan, F. D., & İşler Dalgıç, A. (2021). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip ebeveynlerin istismar konusundaki farkındalıklar. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 12(4), 288-296.

EK-A: Gönüllü Katılım Onam Formu

Sayın anneler; Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimime devam etmekteyim. Aynı zamanda Bingöl Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi'nde çocuk gelişimcisi olarak çalışmaktayım. Prof. Dr. Berrin AKMAN danışmanlığında yürütülen bu çalışma, "OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARIN CİNSEL EĞİTİMİNE İLİŞKİN ANNELERİNİN GÖRÜŞ VE DENEYİMLERİ" başlıklı bir yüksek lisans tez çalışması olup çocukların cinsel eğitimi konusunda annelerin görüşlerine ve deneyimlerine başvurularak inceleme yapılması amaçlanmaktadır. Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulu Komisyonu'ndan ve Bingöl İl Sağlık Müdürlüğü'nden alınan izinler doğrultusunda yürütülmektedir.

Bu çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayandığından katılıp katılmamayı seçme hakkınız olduğu bildirilmektedir. Çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak birebir yüz yüze görüşme yapılarak sizden veriler toplanacaktır. Görüşmeler 30-40 dakika kadar sürecektir. Araştırma sırasında verilerin doğru ve eksiksiz bir şekilde yazıya dökülmesini kolaylaştırmak için izin verilmesi halinde ses kaydı alınacaktır. Bu ses kaydı, yazıya döküldükten sonra silinecektir. Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel çalışma doğrultusunda kullanılacak, araştırmacının amacı dışında ya da başka bir araştırmada kullanılmayacaktır. Ayrıca araştırma sonuçları yazılırken, görüşülen kişilerin isimleri kesinlikle araştırma içerisinde geçirilmeyecek, bunun yerine kişilere kod olarak sayı ya da harf verilecektir. Talep etmeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır. Sizden toplanan veriler korunacak ve araştırma bitiminde imha edilecektir. Veri toplama sürecinde/ süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/ talep olmayacaktır. Katılımınız sırasında herhangi bir sebepten dolayı rahatsızlık duyduğunuzda istediğiniz zaman çalışmadan ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir. Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için şimdiden teşekkür ederiz.

Araştırma ile ilgili bu bilgiler dışında daha fazla bilgi almak için danışman hoca Prof. Dr. Berrin AKMAN'la ya da araştırmacı Birdal ÖZTÜRK'le iletişime geçebilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen kendi arzum ve isteğimle gönüllü olarak katılıyorum, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi biliyorum ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum (Lütfen formu doldurup imzaladıktan sonra uygulamayı yapan kişiye teslim ediniz).

Katılımcının**Ad ve Soyadı:****Adres:****Tel:****İmza:****Tarih:****Araştırmacının****Adı Soyadı:****Tel:****E-posta:****İmza:**

EK-B: Demografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz () Kadın () Erkek

2. Yaşınız () 20- 25 () 25-30 () 30-35 () 35- 40 () 41ve üzeri

3.Eğitim Düzeyi () Lise () Ön lisans () Lisans () Yüksek Lisans () Doktora

5. Çocuk Sayınız: () Tek çocuk () 2 çocuk () 3 çocuk () 4 ve üzeri

6-Çocuğunuzun Tanı Yaşı.....

7.Çocuğunuzun Yaşı

8.Toplam Çocuk Sayınız

9.Çocuğunuzun Cinsiyeti Kız () Erkek ()

EK-C: Katılımcı Görüşme Formu**Yarı Yapılandırılmış Katılımcı Görüşme Soruları**

- 1-Sizce cinsel eğitim nedir, cinsel eğitim denilince aklınıza neler gelmektedir?
- 2-Cinsel eğitim ile ilgili bir eğitim aldınız mı?
- 3-Çocuğunuza cinsel eğitim verilmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?
- 4-Çocuğunuza cinsel eğitim verme konusunda kendinizi ne kadar yeterli görüyorsunuz?
- 5-Çocuğunuza cinsel eğitim verirken herhangi bir kaynaktan yararlanır mısınız, yanıtınız evetse bir örnek verir misiniz?
- 6-Sizce çocuğunuza cinsel eğitim nerede, ne zaman ve kim/kimler tarafından verilmelidir?
- 7-Çocuğunuza cinsel eğitim verirken/verilirken nelere dikkat edilmelidir?
- 8-Çocuğunuza cinsel eğitim verirken/verilirken kendinizi nasıl hissedersiniz?
- 9-Çocuğunuzun karakteristik özelliklerini göz önüne aldığınızda cinsel eğitim verirken güçlüklerle karşılaşır mısınız, yanıtınız evet ise ne tür güçlüklerle karşılaşırsınız?
- 10-Çocuğunuzun cinsel eğitim almaması durumunda ileriki yaşamında herhangi bir zorlukla karşılaşp karşılaşmayacağına dair görüşleriniz nelerdir?
- 11-Çocuğunuzda uygun olmayan cinsel bir davranış gözlemlediniz mi?
- 12-Çocuğunuzda cinsel açıdan uygun olmayan davranışlar gözlemlerseniz ne hissedersiniz; böyle bir durumla karşılaştığınızda neler yaparsınız?
- 13-Tanıdık ya da yabancı biri tarafından çocuğunuza cinsel açıdan uygunsuz şekilde davranılırsa çocuğunuz kendini nasıl ifade eder?
- 14-Çocuğunuza cinsel eğitim verirken/verilirken eşinizin görüşleri/yaklaşımı hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- 15-Çocuğunuzun cinsel eğitimine ilişkin eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

EK-Ç: Bingöl İl Sağlık Müdürlüğü Çalışma İzni

T.C.
BİNGÖL VALİLİĞİ
İl Sağlık Müdürlüğü

Sayı : E-45082128-044-235529744
Konu : Birdal ÖZTÜRK (Bilimsel Araştırma) hk.

30.01.2024

BİNGÖL DEVLET HASTANESİNE

İlgi : 10.01.2024 tarih ve 233892400 sayılı dilekçe.

İlgi sayılı dilekçeye istinaden; Hastanenizde Çocuk Gelişimci olarak görev yapmakta olan Birdal ÖZTÜRK'in "Otizm spektrum bozukluğu olan 3-6 yaş çocukların annelerinin cinsel eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesi" konulu çalışmayı yapabilmesi, yazımız ekinde yer alan Bilimsel Araştırma Protokolüne bağlı kalınması şartı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinize rica ederim.

Uzm. Dr. Halim KAYSADU
BAŞKAN

Ek: birdal ozturk.pdf

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge doğrulama kodu: 86DE901D-B699-4832-A6E4-FE6B24B85B74

Belge doğrulama adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/saglik-bakanligi-ebys>

Yenişehir Mah. Güldiken Sok. No:11 Bingöl 12000
Telefon No: 04262131013
e-Posta: Internet Adresi: https://www.saglik.gov.tr/
Kep Adresi:

Bilgi için: Zafer DAĞRAN
Tıbbi Sekreter
Telefon No: 04262131013

EK-D: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma Etik Kurulu Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu

Tarih: 29/12/2023 19:27
Sayı: E-66777842-300-00003283722

00003283722

Sayı : E-66777842-300-00003283722
Konu : Etik Kurulu İzni (Birdal ÖZTÜRK)

29/12/2023

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 13.12.2023 tarihli ve E-51944218-300-00003251581 sayılı yazınız.

Enstitünüz Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Birdal ÖZTÜRK**'ün, **Prof. Dr. Berrin AKMAN** danışmanlığında yürüttüğü "**Otizm Spektrum Bozukluğu Olan 3 - 6 Yaş Çocukların Annelerinin Cinsel Eğitime İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulunun **26 Aralık 2023** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. İsmet KOÇ
Kurul Başkanı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: DBEB1240-6EE6-4BBF-8853-9EADF4E56C8B

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres:

Bilgi için: Burak CİHAN

E-posta: Elektronik Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Bilgisayar İşletmeni

Telefon: Faks:

Telefon: 03123051082

Kep:

EK-E: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- * tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- * görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- * başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- * atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- * kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- * bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

...../...../.....

(İmza)

Birdal ÖZTÜRK

EK-F: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

...../...../.....

Tez Başlığı: Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Cinsel Eğitimine İlişkin Annelerinin Görüş ve Deneyimleri

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak **Turnitin** adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
30.07.2024	142	233567	04/07/2024	%13	2424767114

Uygulanan filtreler:

1. Kaynaklar hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: Birdal ÖZTÜRK

Öğrenci No.: N21235367

Ana Bilim Dalı: Temel Eğitim

İmza

Programı: Okul Öncesi Eğitimi

Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Berrin AKMAN

EK-G: Thesis/Dissertation Originality Report

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School of Educational Sciences
To The Department of Elementary Education

...../...../.....

Thesis Title: Examine Mother's Opinions and Experiences on Sexual Education of Children With Autism Spectrum Disorder

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
30/07/2024	142	233567	04/07/2024	%13	2424767114

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Lastname: Birdal ÖZTÜRK

Student No.: N21235367

Department: Primary Education

Program: Early Childhood Education

Status: ☒ Masters ☐ Ph.D. ☐ Integrated Ph.D.

Signature

ADVISOR APPROVAL

APPROVED
Prof. Dr. Berrin AKMAN

EK-Ğ: Yayınlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- ☐ Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- ☐ Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- ☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

..... / /
(imza)

Birdal ÖZTÜRK

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tez erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7. 2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

*Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

